

Specifičnost supervizije udomitelja

Belošević, Davorka

Postgraduate specialist thesis / Završni specijalistički

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:113016>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-14**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu

Pravni fakultet
Studijski centar socijalnog rada

Davorka Belošević

SPECIFIČNOST SUPERVIZIJE
UDOMITELJA

SPECIJALISTIČKI RAD

Zagreb, 2023.

Sveučilište u Zagrebu

Pravni fakultet

Studijski centar socijalnog rada

Poslijediplomski specijalistički studij iz supervizije
psihosocijalnog rada

Davorka Belošević

SPECIFIČNOST SUPERVIZIJE UDOMITELJA

SPECIJALISTIČKI RAD

Mentor: prof.dr.sc. Maja Laklija

Zagreb, 2023.

Sveučilište u Zagrebu
Faculty of Law
Department of Social Work

Davorka Belošević

SPECIFICITY OF FOSTER PARENT SUPERVISION

SPECIALIST THESIS

Supervisor: prof.dr.sc. Maja Laklija

Zagreb, 2023.

Specifičnost supervizije udomitelja

Sažetak

Rad predstavlja prikaz rezultata provedenog istraživanja na uzorku 10 stručnih radnika zaposlenih u ustanovama socijalne skrbi diljem Hrvatske koji su bili uključeni u dvogodišnju edukaciju za supervizore udomitelja. Cilj navedene edukacije temeljio se na potrebi unapređenja kvalitete djece/mladih smještenih u udomiteljskim obiteljima, kroz unapređenje i stvaranje sustavne i stručne podrške udomiteljima. Cilj ovog istraživanja bio je dobivanje uvida kako stručnjaci koji su bili uključeni u edukaciju za supervizore udomitelja te imaju iskustva sudjelovanja i/ili vođenje supervizije psihosocijalnog rada promišljaju o specifičnostima supervizije udomitelja u odnosu na superviziju psihosocijalnog rada. Podaci su prikupljeni metodom polustrukturiranog intervjua, a odgovori su obrađeni postupkom kvalitativne analize tematskog okvira.

Rezultati istraživanja pokazuju da sudionici istraživanja vide specifičnost funkcije supervizije udomitelja u pogledu izraženije edukativne komponente u odnosu na superviziju stručnjaka. Ujedno između ostalog, rezultati pokazuju da supervizori udomitelja trebaju imati znanja iz područja supervizije u psihosocijalnom radu i drugih raznih područja relevantnih za udomitelje, odnosno dobro poznavati sustav udomiteljstva, dok je za supervizore stručnjaka istaknuta važnost cjeloživotnog obrzovanja i učenja radi unapređenja postojećih znanja i vještina i stjecanja novih. Možemo zaključiti da postoji potreba za sustavnom podrškom udomiteljima, daljnjim educiranjem supervizora udomitelja radi pružanja sustavne, adekvatne i pravovremene podrške udomiteljima, radi omogućavanja adekvatne skrbi korisnicima i sprečavanja izdvajanja djece iz udomiteljskih obitelji i razvijanja i širenja procesa udomiteljstva.

Ključne riječi: supervizija udomitelja, kompetencije, specifičnost supervizije, udomiteljstvo, očekivanja od supervizije, teme, podrška.

Specificity of foster parent supervision

Abstract

The paper presents the results of research conducted on a sample of 10 professional workers employed in social welfare institutions throughout Croatia who were involved in a two-year education for supervisors of foster parents. The aim of the aforementioned education was based on the need to improve the quality of children/youth placed in foster families, through the improvement and creation of systematic and professional support for foster parents. The goal of this research was to gain insight into how experts who were involved in training for supervisors of foster parents and have experience participating in and/or leading supervision of psychosocial work think about the specifics of supervision of foster parents in relation to supervision of psychosocial work.. The data was collected using the semi-structured interview method, and the answers were processed using the qualitative analysis of the thematic framework.

The results of the research show that the research participants see the specificity of the function of the supervision of foster parents in terms of a more pronounced educational component compared to the supervision of experts. Among other things, the results show that supervisors of foster parents should have knowledge in the field of supervision in psychosocial work and other various areas relevant to foster parents, that is, they should know the foster care system well, while the importance of lifelong training and learning for the improvement of existing knowledge and skills is highlighted for expert supervisors. acquiring new ones. We can conclude that there is a need for systematic support for foster parents, further education of supervisors of foster parents in order to provide systematic, adequate and timely support to foster parents, in order to enable adequate care for users and to prevent the separation of children from foster families and to develop and expand the foster care process.

Key words: supervision of foster parents, competences, specificity of supervision, foster care, expectations from supervision, topics, support.

Izjava o autorstvu rada

Ovime potvrđujem da sam osobno napisala rad: "Specifičnost supervizije udomitelja" i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima (bilo da su u pitanju mrežni izvori, udžbenici, knjige, znanstveni, stručni ili popularni članci) u radu su jasno označeni kao takvi te adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime: Davorka Belošević v.r.

Datum: kolovoz 2023.

Sadržaj

1. UVOD	5
2. PREGLED TEORIJSKIH ODREĐENJA SUPERVIZIJE	7
2.1. Supervizija psihosocijalnog rada	7
2.2. Supervizija udomitelja	9
2.3. Kompetencije supervizora	11
2.4. Udomiteljstvo	12
2.5. Izazovi udomiteljstva za djecu	15
3. CILJ ISTRAŽIVANJA I ISTRAŽIVAČKA PITANJA.....	17
3.1. Cilj istraživanja.....	17
3.2. Istraživačka pitanja	17
4. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	17
4.1. Tip istraživanja	17
4.2. Sudionici istraživanja	18
4.3. Postupak prikupljanja podataka	19
4.4. Metoda obrade i analize podataka	21
4.5. Etičke implikacije provođenja istraživanja.....	22
5. REZULTATI I RASPRAVA.....	22
5.1. Kako supervizori doživljavaju funkcije supervizije udomitelja, a kako supervizije psihosocijalnog rada/stručnjaka?	23
5.2. Kako supervizori doživljavaju svoju ulogu supervizora udomitelja, a kako supervizora psihosocijalnog rada/stručnjaka?.....	34
5.3. Kompetencije supervizora udomitelja i supervizora stručnjaka	45
5.4. Potrebne edukacije supervizora udomitelja i supervizora stručnjaka psihosocijalnog rada	60
6. OPAŽANJA ISTRAŽIVAČA TIJEKOM PROVEDBE ISTRAŽIVANJA	72
7. METODOLOŠKA OGRANIČENJA	74
8. DOPRINOS ISTRAŽIVANJA.....	75
9. ZAKLJUČAK.....	76
10. LITERATURA.....	79
11. POPIS TABLICA.....	88
12. PRILOZI.....	89

1. UVOD

Motivacija za temu o kojoj ću pisati nastala je na temelju promišljanja o udomiteljstvu te o specifičnostima supervizije udomitelja koju porovode supervizori udomitelja u odnosu na superviziju psihosocijalnog rada. Interesira me što bi „profesionalna podrška“ udomiteljima trebala sve obuhvaćati kako bi se udomitelji uključivali u superviziju, razvijali svoje kompetencije i nastavljali se baviti udomiteljstvom. Zainteresiranost o pružanju podrške udomiteljima temelji se na radu u ustanovi socijalne skrbi u kojoj se pružaju razne usluge djeci bez odgovarajuće skrbi i želji da se djeci omogući odrastanje u obitelji i spriječi dugotrajna institucionalizacija djece.

Gledajući kroz povijest, supervizija se kao metoda usvajanja profesionalnih znanja i profesionalnog razvoja, počela razvijati potkraj 19. stoljeće u području socijalnog rada u Sjedinjenim Američkim Državama, dok je u Evropu prenesena sredinom 20. stoljeća. U Hrvatskoj se tek sredinom devedesetih počinje pisati i istraživati o superviziji u psihosocijalnom radu i značaju supervizije u profesionalnom razvoju socijalnih radnika (Ajduković, Hudina i Jovanović, 1995.; Žganec 1995.). Nakon što su 1999. godine educirani prvi supervizori iz psihosocijalnog područja krenuo je daljnji put razvoja supervizije na našim prostorima. Supervizija udomitelja je „implementirana“ u sustav socijalne skrbi 2006. godine kroz edukacija supervizora udomitelja. Tom edukacijom educirano je oko 30-ak supervizora udomitelja. Nažalost, prema informacijama navedena edukacija više se ne provodi. Važnost provođenja takve supervizije udomitelja istaknuta je i u Zakonu o udomiteljstvu (NN 90/11, NN 78/12, NN 115/18, NN 12/2022) i u Zakonu o socijalnoj skrbi (NN 78/12, NN 157/13). U navedenim zakonima propisuje se da Hrvatski zavod za socijalni rad provodi i organizira edukacije i superviziju stručnih radnika Hrvatskog zavoda za socijalni rad, te organizira i provodi edukacije i superviziju udomitelja.

Edukacija za supervizore udomitelja kroz projekt „Supervizija udomitelja“ odvijala se u periodu od 2006. do 2008. godine, kroz nastavu u 4 semestra, kroz redovite supervizije udomitelja, te kroz superviziju supervizora i meta-superviziju (UISP, 2009.). Ciljevi edukacije za supervizora udomitelja temeljili su se na potrebi unapređenja kvalitete života djece u udomiteljskim obiteljima, kroz unapređenje i izgradnju mreže stručne podrške udomiteljima (UISP, 2009.). Tim projektom educirano je 30-tak supervizora udomitelja. Tijekom edukacije iskustveni dio bazirao se na vođenju supervizija udomitelja od strane samih polaznika, dok se usvajanje teorijskih znanja i vještina prakticiranja supervizija temeljio na superviziji

supervizora tj. polaznika edukacije. Gledajući broj educiranih supervizora udomitelja i njihovu neravnomjernu zastupljenost na području cijele Republike Hrvatske, rezultiralo je da se supervizija udomitelja provodi vrlo rijetko i neujednačeno na pojedinim područjima u državi (Žižak, 2010.).

Supervizija je proces učenja i razvoja, metoda podrške pri profesionalnom reflektiranju koja omogućuje stručnjacima da usvoje nove profesionalne i osobne uvide kroz reflektiranje o vlastitom iskustvu, pomaže stručnjacima da integriraju praktična iskustva s teorijskim znanjima te da dođu do svojih vlastitih rješenja problema s kojima se susreću u radu, a omogućuje im i djelotvornije nošenje s stresom. Ujedno supervizija omogućava supervizantu da sagledava svoje misli i osjećaje te odnos sa korisnikom iz različitih perspektiva ali i situaciju korisnika i njegove resurse. Na taj način supervizija osigurava kvalitetniji rad s korisnicima (Ajduković i Cajvert, 2004.). Obzirom na navedeno, supervizija udomitelja predstavlja udomiteljima oblik učenja i razvoja. Udomitelji kroz međusobnu podršku, osnaživanje, razmjenu osobnih iskustva i prorađivanje problema stječu osobne uvide i uče kako da se djelotvornije nose sa stresom (Ajduković i Cajvert, 2004.). Supervizija udomitelja razlikuje se npr. od supervizije psihosocijalnog rada u socijalnoj skrbi po tome što je u fokusu supervizije njihov obiteljski život, njihova privatnost, udomljeno dijete i sl. Kako su udomitelji različitih zanimanja te se među ostalim nakon što su prošli propisanu edukaciju od strane Hrvatskog zavoda za socijalni rad i drugih pružatelja usluga nalaze u kategoriji tzv. paraprofesionalaca, namjera mi je bila dobiti uvid u specifičnosti supervizije udomitelja obzirom na superviziju psihosocijalnog rada iz perspektive supervizora udomitelja.

Supervizija u sustavu socijalne skrbi nužan je i važan aspekt profesionalnog razvoja i osiguravanja kvalitete rada s korisnicima što ističu mnogi autori (npr. Arambašić, 1996.; Čačinović Vogrinčić, 2001.; Ajduković i Ajduković, 2004.; Ajduković i Cajvert, 2004.; UNDP, 2006.; Petak, 2007.; Klobučar, Ajduković i Šincek, 2011.; Rusac, 2011.). Obzirom da je utvrđen velik interes stručnjaka za superviziju (Van Kessel, 1999.; Ajduković i Ajduković, 2004.; Ajduković, 2007.; Petak, 2007.; Ajduković, 2009.) i za pretpostaviti je i da postoji takav interes i kod udomitelja.

2. PREGLED TEORIJSKIH ODREĐENJA SUPERVIZIJE

2.1. Supervizija psihosocijalnog rada

Supervizija kao metoda usvajanja profesionalnih znanja počela se razvijati u Sjedinjenim Američkim Državama upravo u području socijalnog rada i to još krajem 19. stoljeća. Vezana je uz djelovanje Mary Richmond koja je prva upotrijebila riječ supervizija u svojim nastojanjima da organizira djelotvoran socijalni rad. Funkcije supervizije na samom početku njezinog nastajanja su bile usmjerene na nadzor i organizaciju provođenja socijalnog rada (Ajduković i Cajvert, 2001.). U Europu supervizija je prenesena tek 50-tih godina 20. stoljeća kao dio Marshallovog plana pomoći nakon II svjetskog rata (van Kessel, 1997.). Danas je supervizija profesionalna intervencija koja je neophodna u profesionalnom razvoju svih onih koji neposredno rade s ljudima i jedan od ključnih načina osiguravanja razvoja organizacija i pružanja kvalitete usluga u području (psih)socijalnog rada (Ajduković i Cajvert, 2001.). Supervizija je u psihosocijalnom radu jedan od bitnih temelja stručnosti profesionalaca koji rade u tom području. Postoji brojne definicije supervizije, no one su međusobno slične i komplementarne.

Cajvert (2001.) za superviziju govori da je to kreativni prostor terapeuta. To je mjesto gdje supervizant dobiva prostor da reflektira o samom sebi i svom udjelu u procesima koji nastaju u interakciji s klijentom. Polazeći od toga supervizija je proces koji potiče razmišljanje i razvijanje kompetencije.

Smolić-Krković (1977.) superviziju definira kao *suradnju* među onima koji snose *odgovornost* za to da se u određenoj profesionalnoj situaciji postupi u skladu s postojećim znanjima i profesionalnim vještinama, društvenim normama, društveno-ekonomskim mogućnostima, planovima i programima odgovarajućih organizacija i službi (Smolić-Krković, 1977., prema Ajduković i Cajvert, 2001.).

Supervizija je prema Žorga (2003.) proces specifičnog učenja i razvoja, kao i metoda podrške pri profesionalnom reflektiranju koja omogućuje stručnjacima da usvoje nove profesionalne i osobne uvide kroz vlastito iskustvo. Ajduković i Cajvert (2001.) definiraju da je supervizija metoda podrške, kojom iskusni pomagač pomaže manje iskusnom pomagaču da se nosi s praktičnom situacijom zbrinjavanja i tretmana. Također Ajduković i Cajvert (2004.) definiraju superviziju kao proces razvoja stručnjaka kao reflektirajućeg praktičara. Prema Kusturin (2007.), praktičar u zajedništvu i suradnji s supervizorom uči iz svojih iskustava, traži vlastita rješenja problema s kojima se susreće u radu, uključujući djelotvornije suočavanje sa

stresom, sagledava svoje misli, osjeća je i resurse te odnos s korisnikom iz različitih perspektiva. Novije definicije prikazuju superviziju kao:

- superviziju u radu s klijentima koja pruža profesionalcima prostor za promišljanje kako bi se potvrdila i razvila kvaliteta njihovog profesionalnog stava. Fokus je na klijentima supervizanata i na tome kako oni rade sa svojim klijentima;
- superviziju u učenju na području profesionalnog usavršavanja koja je fokusirana na učenje specifičnih metoda, vještina ili pristupa radi postizanja očekivanog ishoda koji uključuje razvoj;
- superviziju kao poboljšanje profesionalnog funkcioniranja uz usredotočenje na unapređenje pojedinaca, timova i organizacija u svim područjima rada;
- superviziju organizacija koja doprinosi učinkovitom funkcioniranju organizacije (https://anse.eu/wp-content/uploads/2017/01/ECVision_Glossary-HR.pdf).

U Hrvatskoj se tek sredinom devedesetih počinje pisati i istraživati o superviziji u psihosocijalnom radu i značaju supervizije u profesionalnom razvoju socijalnih radnika (Ajduković, Hudina i Jovanović, 1995.; Žganec 1995.). Edukacija za superviziju stručnjaka u Hrvatskoj odvijala se u periodu od 2001 – 2004 kroz projekt “Uvođenje supervizije u sustav socijalne skrbi u Hrvatskoj” u okviru kojeg je educirano 10 trenera i 34 supervizora u skladu sa standardima ANSE, a u suradnji sa sveučilištima iz Goeteborga i Stockholma. (Jeđud i sur., 2009.). U sklopu tog projekta objavljen je i udžbenik o superviziji - Supervizija u psihosocijalnom radu (Ajduković i Cajvert, 2004.)

Nakon toga, od 2006. godine nastavilo se sa educiranjem novih supervizora kroz poslijediplomski specijalistički studij iz supervizije pri Studijskom centru socijalnog rada. Do danas poslijediplomski studij iz supervizije završilo je 5 generacije, te se od rujna 2023. godine upisuje 6. generacija supervizora (<https://www.pravo.unizg.hr/scsr/studij/poslijediplomski-supervizija>). Ujedno je educirano još 20-tak supervizora psihosocijalnog rada nakon iskazane potrebe tadašnjeg Ministarstva nadležnog za poslove socijalne skrbi.

Iz navedenih podataka vidljivo je da stručni radnici prepoznaju značaj supervizije, da sve više iskazuju potrebu za educiranjem radi daljnjeg rasta i razvoja, kako osobnog tako i profesionalnog a sve s ciljem unapređenja stručnog rada i ovladavanja specifičnim znanjima i vještinama radi lakšeg savladavanja svakodnevnih izazova s kojima se nose. U skladu s time Potočki Prepelić (2016.) navodi da je rezultat supervizije osobni i profesionalni rast, odnosno promjene u smislu razvoja pojedinca, dok Rogić Šneperger (2014.) navodi da je supervizija jedna od metoda koja olakšava stručnjacima da budu kontinuirano uključeni u proces učenja

kroz integriranje svojeg iskustva u postojeći okvir, ona je dobar način osiguranja kvalitete rada s djecom.

U Hrvatskoj, se najčešće spominje organizacijska supervizija, razvojno-integrativna supervizija, timska supervizija, supervizija u edukaciji te mnoge druge (Ajduković i Cajvert, 2004.). Kao dva osnovna modela supervizije, Ajduković i Ajduković (2004.) navode upravo organizacijsku, odnosno rukovodnu te razvojno-integrativnu superviziju. To su supervizije koje se razvijaju u području psihosocijalnog rada. Razvojno-integrativni model supervizije usmjeren je na pomagača s primarnim ciljem razvoja profesionalne kompetentnosti u podržavajućem okruženju te krajnjim ciljem osiguravanja kvalitete usluga korisnika. Možemo još istaknuti i metodu superviziju koja ima obilježja i klasične supervizije slučajeva i razvojno-integrativne supervizije, ali je u tom modelu naglašenija (1) edukativna komponenta, (2) struktura rada na slučaju u kojoj se polazi od kontinuiranog praćenja sigurnosti i rizika djece i prilagođavanja intervencija fazi promjena (Ajduković, 2020.). Upravo taj noviji oblik supervizije mogao bi se razvijati u kontekstu udomiteljstva i pružanja podrške udomiteljima jer koncept razvojno - integrativne supervizije omogućit će udomiteljima razvoj njihovih kompetencija dok će im edukativni dio omogućiti širenje znanja iz područja udomiteljstva, skrbi od djece i specifičnih područja važnih za daljnje obavljanje udomiteljstva i nošenja sa različitim problemima.

2.2. Supervizija udomitelja

Supervizija udomitelja u Hrvatskoj razvijala se na osnovi švedskih iskustava i znanja, odnosno na osnovi tzv. švedskog modela podrške udomiteljskim obiteljima (Jeđud i suradnici, 2009.). U područje udomiteljstva za djecu počelo se intenzivnije ulagati u sklopu zagovaranja politike deinstitucionalizacije i podizanja kvalitete skrbi o djeci (Jeđud i sur., 2009.). U skladu s time ustanove socijalne skrbi usmjerene su prema transformaciji s ciljem smanjenja smještajnog kapaciteta odnosno institucijskih usluga i povećanja izvaninstitucijskih usluga što je povezano s potrebom razvoja i širenja udomiteljstva i udomiteljskih obitelji kao prioritarnih oblika smještaja djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi, posebice djece do treće godine života. Podizanje kvalitete skrbi o djeci propisuje i Zakon o udomiteljstvu (NN 90/11, NN 78/12, NN 115/18, NN 18/22) kroz uključivanje udomitelja u supervizije udomitelja. Novi Zakon o udomiteljstvu (NN 115/18, NN 18/22) propisuje da osim Hrvatskog zavoda za socijalni rad, superviziju i stručnu pomoć i potporu udomiteljima mogu provoditi domovi socijalne skrbi i centri za pružanje usluge u zajednici. S tim u vezi navedene ustanove obvezni su: (1) informirati sve zainteresirane osobe o udomiteljstvu te surađivati s Hrvatskim zavodom za socijalnu skrb,

udrugama i drugim organizacijama civilnog društva, školama i drugim ustanovama, sredstvima javnog informiranja u promicanju udomiteljstva u zajednici; (2) provoditi edukaciju za udomitelje; (3) pružati stručnu pomoć i potporu udomitelju i korisniku; (4) organizirati i provoditi povremene grupe podrške udomiteljima i korisnicima; (5) provoditi individualno i grupno savjetovanje udomitelja; (6) provoditi individualno i grupno savjetovanje korisnika; (7) organizirati mobilne timove za pružanje usluga u udomiteljskoj obitelji u skladu s individualnim planom promjene korisnika i (8) sudjelovati u pripremi djeteta za povratak u vlastitu obitelj, posvojenje ili samostalan život te prilikom premještanja korisnika u drugu udomiteljsku obitelj ili kod drugog pružatelja usluge.

Ministarstvo nadležno za poslove socijalne skrbi, 2006.godine, u suradnji s Udrugom za inicijative u socijalnoj politici i Sveučilištem u Göteborgu – Odsjek za socijalni rad započeo je provoditi projekt “Supervizija udomitelja” kojim je educirano 29 supervizora udomitelja. Navedena edukacija odvijala se kroz nastavu u 4 semestra (2006.-2008.god.), kroz redovite supervizije udomitelja, kroz superviziju supervizora i metasuperviziju (Selak Živković, 2009.). Svrha projekta definirana je kao unapređenje stručne podrške udomitelja kroz edukaciju stručnjaka za superviziju udomitelja, dok su ciljevi bili usmjereni ka (Jeđud i sur., 2009.):

- osposobljavanju grupe stručnjaka za pružanje novog tipa podrške udomiteljima putem supervizije;
- formiranju grupe udomitelja kojoj će se osigurati podrška kroz superviziju;
- izradi programa edukacije stručnjaka za superviziju udomitelja;
- pripremi edukativnog materijala za područje supervizije udomitelja.

Kompetencije koje su polaznici trebali steći uključivale su (Jeđud i sur., 2009. str. 3.):

- znanja i vještine potrebne za početak, razvoj i završetak procesa supervizije udomitelja;
- znanja i vještine koje polaznicima omogućuju primjenu analitičkog pristupa u suočavanju s problemima u obitelji;
- samostalno odlučivanje i rješavanje jednostavnih problema u okviru planiranja i vođenja supervizije;
- usavršene vještine opažanja i refleksije, neophodne za analizu problema s kojima se susreću udomitelji, analizu vlastitog rada i učenje u grupi polaznika;
- sposobnost rada u multidisciplinarnom timu; poznavanje/ razumijevanje osnovne terminologije drugih struka (terminologija vezana uz dijete, obitelj, udomiteljsku obitelj i superviziju);
- poštivanje drugih struka, stručnjaka i njihovih stručnih mišljenja.

Kako se supervizija udomitelja u Švedskoj razvijala u 80-godinama prošlog stoljeća možemo zaključiti da je to novi oblik supervizije. Obzirom na navedeno, postojala je potreba za definicijom iste. Sukladno tome, u Švedskoj se koriste dvjema definicijama : (1) supervizija udomitelja je kontinuirana podrška udomiteljima koja osigurava kvalitetnu skrb udomljenom djetetu i (2) supervizija udomitelja je supervizija svakodnevnih stvari, odnosno reflektiranje na svakodnevno (Jeđud i sur., 2009.). Proučavajući literaturu, posebice Zbornik završnih radova polaznika edukacije „Supervizija udomitelja“ (Živković, 2009.) stekla sam dojam da su polaznici također pokušali odrediti definiciju supervizije udomitelja. Jeđud (2009.) navodi da izdvojene iskustvene definicije polaznika edukacije naglašavaju da supervizija udomitelja sadržava elemente: reflektivnosti, rasta kompetencija za ulogu te odgovornu skrb za dijete i podršku (Jeđud i sur., 2009.).

2.3.Kompetencije supervizora

O kompetencijama se dana sve češće govori i kako bi se što uspješnije nosili sa zahtjevima današnjeg društva, od pojedinaca se očekuje usvajanje i razvijanje velikog broja različitih kompetencija koje mu omogućavaju brzo prilagođavanje novim društvenim i profesionalnim znanjima. Enciklopedija Britannica (2009., prema Dodig i Ricijaš, 2011.) smatra da znanja i vještine koje osoba posjeduje zovemo kompetencijom, a njihovu usvojenost demonstriramo u svom osobnom i radnom učinku. Kompetentnom osobom smatramo osobu kvalificiranu za obavljanje nekog posla. Temelj za usvajanje kompetencija su sposobnosti, osobine ličnosti i stavovi koji se mogu mjeriti, neovisno o radnom kontekstu (Roe, 2002., prema Huić i sur., 2010.). Kompetencije se odnose na sposobnost pojedinca da, u skladu s očekivanjima koja od njega imamo kao stručnjaka kvalificiranog za neko područje, adekvatno i efikasno izvrši određene zadatke (Kaslow, 2004. prema Huić i sur., 2010.).

Žižak (1997.) u tom smislu opisuje tri integrirana elementa profesionalne kompetentnosti stručnjaka pomažućih profesija: (1) *znanja*- obuhvaćaju sva relevantna znanja stečena tijekom profesionalnog obrazovanja koja ojačavaju i podupiru profesionalne oblike ponašanja; (2) *vještine*- obuhvaćaju specifične kognitivne, interpersonalne, socijalne i motoričke sposobnosti kojima se operacionalizira profesionalni identitet; (3) *osobnost*-podrazumijeva sve osobne potencijale (izgled, osobine ličnosti, životna iskustva, posebne talente i sl.) koje osoba, zajedno sa znanjima i vještinama, svakodnevno koristi u ostvarenju svoje profesionalne uloge.

Cohen i Laufer (1999., prema Žorga 2009.) smatraju da stručnjak može kompetentno djelovati ako su obuhvaćena sljedeća tri područja: (1) *percepcija* - podrazumijeva sposobnost opažanja klijenta, (2) *interpretacija* - sposobnost tumačenja tih opažanja, (3) *intervencija* - sposobnost učinkovite akcije. Nadalje Hawkins i Shohet (2000., prema Žorga, 2009.) smatraju da “idealni supervisor” posjeduje kvalitete kao što su empatija, razumijevanje, bezuvjetno pozitivno prihvaćanje, kongruentnost, autentičnost, toplina, samootkrivanje, prilagodljivost, brižnost, obraćanje pažnje na klijenta, spremnost na ulaganje sebe, znatiželju i otvorenost.

Ajduković i Cajvert (2004.) navode da je supervizor odgovoran za svoju kompetentnost kroz ulaganje u vlastita znanja, vještine i iskustvo. Za kompetentnost supervizora važna je njegova emocionalna stabilnost, što znači da neka osobna kriza ili trauma može utjecati na njegov rad. Zato supervizor treba pratiti vlastito emocionalno stanje i biti svjestan njegovog utjecaja na proces supervizije, te polaziti metasuperviziju.

Stručnjaci u pomažućim profesijama trebaju razviti i socijalnu kompetentnost. Goleman (1995.) smatra da je socijalna kompetentnost dio emocionalne inteligencije, a obuhvaća znanje i promišljanje o vlastitim osjećajima pri donošenju dobrih odluka u životu (Goleman 1995., prema Markuš 2010.). Sukladno tome možemo reći da je pojedinac socijalno kompetentan ukoliko na prikladan način koristi socijalne vještine i i istovremeno uspješno postiže ključne osobne ciljeve. Mužić (2008) pak smatra da socijalna kompetentnost podrazumijeva socijalnu spretnost, prilagođeno ponašanje i socijalnu prihvaćenost (Mužić 2008., prema Markuš 2010.).

Kada govorimo o kompetencijama supervizora, osim formalnih, vrlo su važne osobne karakteristike i vještine pojedinca. Prema tome, dobar praktičar i dobar supervizor mora biti usmjeren na cjeloživotno učenje, rad na sebi i usavršavanje.

2.4.Udomiteljstvo

Udomiteljstvo u Republici Hrvatskoj ima dugu tradiciju, no nije se sustavno istraživalo te ne postoje značajni pokazatelji koji bi pratili razvoj udomiteljstva (2010, Savanović). Udomiteljstvo za djecu prvi put se spominje u Zakonu o prisilnom odgoju nedoraslih iz 1902. godine i tada se nazivao obiteljski smještaj. Iste godine pojavljuju se i prve udomiteljske obitelji u Mraclinu pokraj Velike Gorice (prema Savanović, 2010.). Nakon Drugog svjetskog rata osnivaju se brojne ustanove za djecu radi zbrinjavanja ratne siročadi. U tom periodu udomiteljstvo i dalje egzistira, no ne postoje sustavni podaci koji prate stanje i njegov razvoj u tom razdoblju (Petešić, 1990., prema Branica, 2005.). Kako sam već ranije navela, iako

udomiteljstvo u Hrvatskoj ima dugu tradiciju, ono se nije razvijalo u skladu s potrebama djece i udomiteljskih obitelji obzirom da sve do 2007. godine udomiteljstvo nije bilo regulirano zasebnim/posebnim zakonom o udomiteljstvu. Zapravo, intenzivniji rad na području udomiteljstva za djecu povezan je sa zagovaranjem deinstitucionalizacije i podizanja kvalitete skrbi o djeci. Tako je veliki iskorak učinjen 2007. godine kada je donesen Zakon o udomiteljstvu (NN, 79/07) koji propisuje osnivanje Timova za udomiteljstvo koji imaju za cilj rad sa udomiteljima. Bavljenje udomiteljima obuhvaćalo je izdavanje dozvola novim udomiteljima, produžavanje dozvola postojećim udomiteljima, pružanje edukacija, praćenje rada udomitelja, pronalaženja novih udomitelja te savjetodavni rad i pružanje podrške u njihovom radu, kao i promicanje udomiteljstva u svrhu širenja udomiteljstva. No, postavlja se pitanje da li je osnivanje Timova za udomiteljstvo, gdje je jedan tim bio zadužen za 100 obitelji, mogao osigurati redovitu edukaciju i savjetovanje, pružati adekvatnu podršku udomiteljima i time zadovoljiti potrebe udomljene djece, udomitelja i osigurati adekvatnu skrb o djeci?

Također, ured UNICEF-a za Hrvatsku pokrenuo je kampanju pod nazivom „Svako dijete treba obitelj“ koja je imala veliki uspjeh i vidljivost, te možemo reći da je tom kampanjom udomiteljstvo za djecu u općoj javnosti najprepoznatljivije. Proces deinstitucionalizacije obuhvaćao je i reformu ustanova socijalne skrbi, u prvom redu dječje domove. Domovi socijalne skrbi, posebice dječji domovi koji brinu o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi bili su veliki, prevladavao je zastarjeli organizacijskog oblika rad, zaposlen je bio nedovoljan broj stručnih radnika s obzirom na broj smještene djece (Jelavić i Žic Grgat 2005., prema Laklija 2011.). Tim procesom nastojalo se redizajnirati omjer institucionalnog i izvaninstitucionalnog oblika rada u korist izvaninstitucijski usluga te je planiran omjer 20% naspram 80 % . Sukladno tome, djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi potrebno je osigurati smještaj u udomiteljskim obiteljima, posebice djeci do treće godine života, čiji se broj i kvaliteta trebaju povećati intenzivnim ulaganjem resursa u područje udomiteljstva (Laklija, 2009; Ivković i Žižak 2010., prema Laklija 2011.). Ustanove socijalne skrbi imale su u obvezi smanjiti smještajni kapacitet, razvijati izvaninstitucijske oblike rada (boravke, organizirana stanovanja, savjetovanja i pomaganja) ali i, u suradnji sa Hrvatskim zavodom za socijalni rad promicati udomiteljstvo s ciljem povećanja broja udomiteljskih obitelji.

Hrvatska je objavila nekoliko strateških dokumenta Operativni plan deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2014.-2016. (Ministarstvo socijalne politike i mladih, 2014). Ovim planom se u Hrvatskoj, između ostalog, planirao povećati opseg, kvaliteta i raznovrsnost usluga izvaninstitucionalne skrbi što uključuje udomiteljstvo te

organizirano stanovanje djece uz podršku (Pleadin 2021, prema Bartuloci, 2014; Ministarstvo socijalne politike i mladih, 2014.). Ministarstvo nadležno za poslove socijalne skrbi donijelo je sljedeće strateške dokumente- Plan deinstitutionalizacije, transformacije te prevencije institucionalizacije 2018. – 2020. (Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, 2018) te Operativni plan deinstitutionalizacije, prevencije institucionalizacije i transformacije pružatelja socijalnih usluga u Republici Hrvatskoj od 2022. do 2027. godine (Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, 2022.). Ovim planom, usmjerenim na ustanove socijalne skrbi, u Hrvatskoj se nastoji smanjiti broj korisnika u institucijama i povećati opseg regionalne dostupnosti usluga podrške u zajednici. Nadalje, vezano za udomiteljstvo u Hrvatskoj važna je i Strategija razvoja sustava socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2011.- 2016. (Vlada Republike Hrvatske, 2011.) koja, između ostalog, naglašava i zaustavljanje trenda institucionalizacije, provođenje deinstitutionalizacije te unapređenje i promidžbu udomiteljstva u Hrvatskoj (Pleadin 2021.). Također, u pogledu dobrobiti djeteta Vlada RH (Vlada Republike Hrvatske, 2023.) donijela je Nacionalni akcijski plan za provedbu preporuke Vijeća EU o uspostavi europskog jamstva za djecu kojim se nastoje unaprijediti prava djece. Planom se nastojala poslati jasna poruka da djeca trebaju biti zaštićena i podržana na svakom koraku.

Prema Zakonu o udomiteljstvu (NN 115/18, NN 18/22) postoje tri tipa udomiteljstva u Hrvatskoj, a to su tradicionalno udomiteljstvo, udomiteljstvo kao zanimanje (*obuhvaća standardno udomiteljstvo i specijalizirano udomiteljstvo za djecu*) te srodničko udomiteljstvo.

Na području Republike Hrvatske prema službenim podacima Ministarstva rada, mirovinskog rada, obitelji i socijalne politike s 31.12.2021.god. registrirano je ukupno 1286 udomitelja za djecu, od kojih je 780 nesrodničkih, a 434 srodničkih udomitelja. S navedenim datumom smješteno je 1980 djece u udomiteljske obitelji dok je u domovima smješteno 2053 djece. Na navedeni datum, prema službenim podacima nadležnog ministarstva za socijalnu skrb navodi se da postoje 23 državna doma u kojima su smještena djeca (od toga 10 domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i 13 za djecu sa poremećajem u ponašanju) te 3 nedržavna doma. Ukupno je u domovima smješteno 2053 djece, od toga u državne domove smješteno je 1839 djece (870 djece bez odgovarajuće skrbi i 969 djece s PUP-om) a 214 djece u nedržavne domove (Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, 2023. Godišnje statističko izvješće za 2021.). Upravo iz navedenog može se zaključiti da postoji potrebe za širenjem mreže i broja udomitelja, udomiteljskih obitelji koji bi skrbili o djeci što ujedno znači da im je potrebna dodatna podrška i pomoć kako bi se mogli nositi sa svim problemima i izazovima koje udomiteljstvo nosi.

Brojke govore više od riječi i zapravo potvrđuju, ukoliko se vodimo najboljim interesom djeteta i omogućivanja adekvatne skrbi za dijete, da je potrebno razvijati udomiteljstvo i omogućiti sustavu podršku udomiteljima kako bi se mogli nositi sa izazovima skrbi o korisnicima i „paketom“ s kojim dolaze.

2.5. Izazovi udomiteljstva za djecu

Udomiteljstvo je oblik pružanja socijalne usluge smještaja djetetu ili odrasloj osobi koju pruža udomitelj sa svojom obitelji ili udomitelj koji živi sam, pod uvjetima propisanim ovim Zakonom (NN 115/18, NN 18/22). Svrha udomiteljstva pritom je omogućiti odrastanje djeteta u zamjenskoj obitelji (Deklaracija o udomiteljstvu, 2005., prema Družić Ljubotina, Klatečki Radović, 2005.). Udomiteljstvo kao alternativni oblik skrbi za djecu važno je zbog činjenice da djeca imaju priliku odrastati u obiteljskom okruženju uz podršku udomitelja koji mu pružaju toplinu, pažnju, sigurnost i individualno se posvećuju djetetu. Djeca se smještavaju u udomiteljske obitelji temeljem rješenja nadležnog područnog ureda Hrvatskog zavoda za socijalni rad. Pri tome treba voditi računa da se pokuša uskladiti djetetove potrebe sa kapacitetima udomiteljskih obitelji i mogućnošću zadovoljavanja istih. Ujedno bi trebalo uzeti u obzir i druge faktore kao što su kulturno i religijsko nasljeđe, socio-ekonomske i geografske faktore, dinamiku udomiteljske obitelji, emocionalne i razvojne potrebe, obrazovne, zdravstveni status i druge potrebe djeteta (Laklija, 2011.).

Poteškoće s kojima se udomitelji susreću jesu financije, kontakti s biološkom obitelji i nedovoljne informacije o samome djetetu (Žižak, 2010., prema Laklija i Rogić Šneperger, 2022.). Prilikom smještavanja djeteta u udomiteljsku obitelj udomitelji imaju pravo na potpune informacije, počev od razloga izmještavanja dijeta iz biološke obitelji, njegovom zdravstvenom stanju, nekim teškoćama u razvoju ukoliko postoje, da li je dijete već bilo izmještavano iz vlastite obitelji i ima li iskustva u izvanobiteljskom smještaju, da li su kod djeteta prisutne ponašajne ili neke druge poteškoće, obrazovni status, te sve druge relevantne informacije o djetetu i na samom kraju informacije o očekivanom trajanju smještaja djeteta u udomiteljskoj obitelji, kontaktima sa roditeljima te pravnom statusu. Navedene informacije omogućit će udomiteljima pravovremeno prepoznavanje problema i adekvatno reagiranje na iste ili traženje pomoći od sustava. Informacije o djetetu trebale bi biti sadržane u individualnom planu djeteta koje donosi područni ured Hrvatskog zavoda za socijalni rad, no, najčešće u praksi to izostaje, posebice prilikom hitnog smještaja. Ukoliko to izostaje to utječe na prilagodbu djeteta na udomiteljsku obitelj i obratno te iziskuje dodatan angažman udomitelja. Svakako bi bilo

potrebno prilikom smještavanja djeteta u udomiteljsku obitelj udomitelju dati relevantne informacije i podatke, posebice ukoliko se radi o smještaju djeteta izvan mjesta prebivališta, o nadležnom liječniku opće prakse, stomatologu, podatke o školovanju te dokumente (zdr. iskaznica, osobna iskaznica, cjepni karton, zdravstveni karton i sl.). No, valja istaknuti da, posebice prilikom hitnog smještaja, stručni radnici područnih ureda ne posjeduju veći dio informacija o djetetu. Također treba istaknutu, ukoliko se vodimo najboljim interesom djeteta i podizanjem kvalitete skrbi za djecu, potrebno je osmisliti i unaprijediti model selekcije udomitelja, model informiranja udomitelja, osmisliti kvalitetniju pripremu udomitelja i djeteta, te osigurati neprekidnu edukaciju i superviziju udomitelja upravo iz razloga brojnih teškoća s kojima se djeca smještavaju u udomiteljske obitelji a što potvrđuju i dobiveni rezultati istraživanja „Specijalizirano udomiteljstvo djece s teškoćama u razvoju - iskustva udomitelja“ (Laklija, Milić Babić i Vukelić, 2012.). Nošenje sa zahtjevima skrbi o djetetu s teškoćama u razvoju često, zbog izostanka informacija i prijeko potrebne podrške izaziva kod udomitelja osjećaj nekompetentnosti i stres. Zato možemo govoriti da je udomiteljima potrebna stalna podrška, dodatne edukacije, proširivanje znanja i supervizija kako bi se motiviralo udomitelje za daljnje bavljenje udomiteljstvom, kako bi se ojačao u nošenju sa teškoćama i izazovima udomljavanja. Upravo iz navedenog možemo zaključiti da je udomiteljima u početnoj fazi smještaja djeteta potrebna intenzivna podrška, savjetodavni rad stručnih radnika, česte posjete u domu udomitelja. Prema gore navedenom istraživanju (Laklija, Milić Babić i Vukelić, 2012.) udomitelji navode neadekvatnu stručnu pomoć i podršku, koja se očituje kroz sporost sustava, izostanak stručne podrške od stručnjaka, nedostatnu mogućnost razmjene s drugim udomiteljima.

Osiguravanje stalne podrške udomiteljima ne odnosi se samo na aspekt specijaliziranog udomiteljstva gdje su smještena djeca sa teškoćama u razvoju već se odnosi i na druge oblike teškoća koje su prisutne kod djece (npr. poremećaj u ponašanju, djeca oboljela od HIV-a.....) ali je potrebna i kod djece koja nemaju teškoće. Udomiteljima predstavljaju poteškoće osiguravanje kontakata djeteta s roditeljima te kontakta udomitelja s roditeljima također. Udomiteljima je potrebna neprekidna i profesionalna podrška i supervizija, s ciljem osnaživanja udomitelja, uvažavanja njihovih osjećaja, stavova i postupka, praćenja njihova rada kao udomitelja i poticanja na još veći angažman u pronalaženju odgovora na zahtjeve odgoja djece i ostalih zahtjeva s kojima se susreću u udomiteljstvu. Krajnji cilj provođenja supervizije udomitelja jest unaprjeđenje kompetencija udomitelja, a samim tim i bolja, odgovarajuća skrb o djeci (Laklija, Rogić Šneperger, 2022.).

3. CILJ ISTRAŽIVANJA I ISTRAŽIVAČKA PITANJA

3.1. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja je dobiti uvid kako stručnjaci koji su prošli edukaciju za supervizore udomitelja te imaju iskustvo sudjelovanja i/ili vođenja supervizije psihosocijalnog rada promišljaju o specifičnostima supervizije udomitelja u odnosu na superviziju psihosocijalnog rada.

3.2. Istraživačka pitanja

Sukladno definiranom cilju istraživanja postavljena su slijedeća istraživačka pitanja:

1. Kako supervizori doživljavaju funkcije supervizije udomitelja, a kako supervizije psihosocijalnog rada/stručnjaka?
2. Kako supervizori doživljavaju svoju ulogu supervizora udomitelja, a kako supervizora psihosocijalnog rada/stručnjaka?
3. Koje kompetencije bi trebao imati supervizor udomitelja, a koje supervizor stručnjaka psihosocijalnog rada?
4. Koji oblik edukacije bi trebao imati supervizor udomitelja, a koji supervizor stručnjaka psihosocijalnog rada?

4. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

4.1. Tip istraživanja

S obzirom na prirodu istraživačkog problema, svrhu istraživanja provedeno je kvalitativno istraživanje. Kvalitativni pristup odabran je jer se želi produbiti razumijevanje specifičnosti supervizije udomitelja. Podaci su prikupljeni putem polustrukturiranog intervjua, a pri obradi podataka koristila sam pristup otvorenog kodiranja. U analizi podataka koristila se analiza tematskog okvira, obzirom da je tema unaprijed određena, te je ona „okvir“ za prikupljanje i analizu kvalitativne građe.

4.2. Sudionici istraživanja

U istraživanju se koristio namjerni, heterogeni uzorak, kojim je obuhvaćen mali broj kompetentnih sudionika koji su bogati informacijama o predmetu istraživanja, što je omogućilo kvalitetno prikupljanje informacija ključnih za razumijevanje cilja istraživanja. U kvalitativnom istraživanju sudionik istraživanja i istraživač podjednako su ravnopravni, a subjektivni doživljaji pojava koja se ne nastoji ukloniti već naglasiti (Milas, 2005.).

Uzorak ovog istraživanja sastoji se od 10 sudionika koji su završili edukaciju za supervizore udomitelja, koji imaju iskustvo vođenja supervizijske grupe udomitelja te imaju iskustvo sa supervizijom psihosocijalnog rada bilo iz uloge supervizanta, edukanta iz supervizije i/ili supervizora sa završenom edukacijom iz poslijediplomskog studija iz supervizije psihosocijalnog rada, pri Studijskom centru socijalnog rada Pravnog fakulteta, Sveučilišta u Zagrebu. Do sudionika istraživanja došlo se je metodom „snježne grude“.

Uzorak sudionika je homogen po tome što se radi o osobama koje su educirane za supervizore udomitelja, te imaju iskustva sudjelovanja u superviziji i/ili vođenja supervizijskih grupa. Heterogenost sudionika se očekuje u pogledu dobi, spola, struci, mjestu zaposlenja, radnog staža, iskustva supervizije u različitim supervizijskim grupama te broju vođenih supervizijskih grupa. Kontaktirano je ukupno petnaest potencijalnih sudionika, od kojih sa pet nije realiziran intervju i to iz razloga nedobrovoljnosti sudjelovanja u istraživanju.

U uzorku od 10 sudionika istraživanja 80% su žene, dok muškarci čine 20%. Taj omjer je bio i očekivan i ne čudi obzirom na činjenicu da u uslužnim djelatnostima posebice u tradicionalno stigmatiziranom socijalnom sektoru pretežno rade žene te da se povijesno gledano na „zanimanja“ u kojima se radi sa ljudskim bićima gleda kao na ženske poslove (Bruckner, 2004., prema Laklija, 2013). Raspon dobi sudionika istraživanja kreće se od 41 do 58 godina, dok je prosječna dob sudionika istraživanja 49,5 godina ($M= 49,5$; $SD=6,20$). Raspon broja godina radnog staža sudionika istraživanja kreće se od 15 do 35 godina staža, dok je prosječni radni staž sudionika 24,4 godine ($M= 24,4$; $SD=5,75$). Oko 80% sudionika ima do 30 godina radnog staža dok 20 % njih ima staža iznad 31 godine što ukazuje na to da su sudionici bili uključivani u edukaciju za supervizora udomitelja vrlo mladi, s malo radnog staža ili tek po zapošljavanju. Prema struci sudionika ovog istraživanja prevladavaju socijalni radnici/ magistri socijalnog rada (70%), nakon kojih slijede socijalni pedagozi (20%) i psiholozi (10%). Također, prema dobivenim podacima 80% supervizora udomitelja uključeno je na specijalistički studij iz supervizije psihosocijalnog rada pri Studijskom centra socijalnog rada, dok 20% njih ima iskustva sa supervizijom psihosocijalnog rada kao supervizant. Od 10

sudionika istraživanja njih 7 (70%) uključilo se u edukaciju iz supervizije udomitelja kao logičan slijed rada u Hrvatskom zavodu za socijalni rad, na području zaštite djece i timova za udomiteljstvo, a troje sudionika (30%) radi interesa za udomiteljstvo i moguće specijalizacije područja njihovog iskustva rada kao supervizora s udomiteljima. Od 10 sudionika istraživanja troje ih je vodilo jednu grupu udomitelja i to onu tijekom edukacije, dvoje dvije grupe udomitelja, jedan sudionik je vodio 3 grupe, troje 4 grupe, a samo jedan sudionik istraživanja vodio je do sada preko 20-tak grupa udomitelja te još i danas aktivno provodi supervizije udomitelja.

4.3. Postupak prikupljanja podataka

U istraživanje su uključeni stručnjaci koji su bili uključeni u edukaciju za supervizore udomitelja te imaju iskustva sa supervizijom psihosocijalnog rada kao polaznici specijalističkog studija, kao supervizori psihosocijalnog rada ili kao supervizanti. Nakon dobivenog popisa supervizora udomitelja slijedilo je prikupljanje informacija o trenutnom mjestu zaposlenja potencijalnih sudionika istraživanja te o njihovim kontakt podacima. Obzirom da je većina potencijalnih sudionika istraživanja zaposlena u sustavu socijalne skrbi veći dio njih sam poznavala te sam putem telefona ili osobno dogovorila intervju. Za jedan dio sudionika dobiveni su podatci od kolega i kolegica te suradnika. Potencijalne sudionike istraživanja, koje nisam poznavala, kontaktirala sam putem email poruke u kojoj je dogovoren telefonski razgovor radi detaljnijeg objašnjenja samog istraživanja te svrhe i cilja istraživanja. Jedan dio kontaktiranih sudionika nije zadovoljavao uvjete sudjelovanja (završena edukacija iz supervizije udomitelja i iskustvo sa supervizijom psihosocijalnog rada), jedan dio potencijalnih sudionika istraživanja odbio je sudjelovati u istraživanja navodeći slijedeće razloge: „...ne provodi superviziju udomitelja, nakon završene edukacije više nije imao doticaja sa supervizijom i udomiteljima, ne sjeća se sudjelovanja u toj edukaciji ili je u edukaciju bila uključena prema nalogu nadređenih...“. Sa sudionicima istraživanja koji su pristali sudjelovati u istraživanju dogovoreno je vrijeme i mjesto provođenja intervjua. Svi sudionici istraživanja informirani su o okvirnom vremenu trajanja intervjua, tj. od 30 do 90 minuta. Prije samog intervjuiranja svakom sudioniku bila je zajamčena povjerljivost podataka te naglašeno da će dobiveni rezultati biti pohranjeni isključivo kod istraživača. Od sudionika istraživanja zatražena je usmena suglasnost za sudjelovanje u istraživanju. Svi sudionici bili su suglasni da ih se intervjura za potrebe izrade ovog rada. Također su suglasni da se njihovi odgovori koriste isključivo u znanstvene svrhe i to za potrebe izrade rada. Na samom početku intervjua,

sudionicima je objašnjena svrha i cilj istraživanja. Naglašeno im je da se njihovo osobno ime neće navoditi u istraživačkim izvješćima ni publikacijama te da će se intervjui snimati uz njihovo odobrenje. Isto tako, omogućeno im je da i u bilo kojem trenutku mogu odustati od sudjelovanja u istraživanju. Istraživanje je provedeno u vremenskom razdoblju tijekom 2018.god. i 2023.god. metodom polustrukturiranog intervjua, kojom se željelo prikupiti veći broj informacija o očekivanjima i doživljajima supervizije od stručnjaka koji su bili uključeni u edukaciju za supervizora udomitelja. Istraživanje je provedeno u radnim prostorijama Centra za socijalnu skrb Zagreb, zatim u hotelskom kompleksu u Opatiji tijekom Konferencije o superviziji, u prostorijama Studijskog centra socijalnog rada, preko Zoom platforme i sl. uz osigurane uvjete za neometano vođenje intervjua. Intervjui su trajali između 40-80 minuta.

Polustrukturirani intervjui (njih 10) provodili su se zasebno, i to pet putem zoom platforme (u doba mjera Covid 19), a s pet licem-u-lice. Odgovori sudionika istraživanja snimani su diktafonom/ mobitelom, uz njihovu prethodnu usmenu suglasnost za snimanje, a potom su u cijelosti prepisani uz minimalne jezične izmjene.

Upotrebom polustrukturiranog intervjua željela se izbjeći moguća povodljivost za odgovorima drugih sudionika koja bi se mogla javiti kod npr. fokusne grupe, te se osigurava veća nezavisnost razmišljanja što pridonosi postizanju realnijeg uvida (Žentil Barić, 2016.). U ovoj vrsti intervjua pitanja se također unaprijed pripremljena, u formi tema za razgovor te je ovaj postupak prikladna tehnika za istraživanje stavova i mišljenja sudionika o složenim i delikatnim pitanjima jer omogućuje dublje i preciznije ispitivanje (Žentil Barić, 2016.). Prilikom odabira tehnike prikupljanja podataka od strane sudionika istraživanja vodila me je misao da želim dobiti što bolji uvid u osobna iskustva sudionika, njihove stavove, razmišljanja i osjećaja primjenom polustrukturiranog intervjua. No, sa druge strane polustrukturirani intervjui sam izabrala iz razloga fleksibilnosti pri prikupljanju podataka. S jedne strane intervjui ima zadanu strukturu pitanja koja će biti postavljena svim sudionicima istraživanja, a s druge strane dozvoljava kreiranje i postavljanje novih pitanja koja nastaju kao rezultat sadržaja koji sugovornik iznosi (Gillham, 2005.). Intervju je sadržavao zadanu strukturu pitanja s namjerom da sudionike istraživanja potaknu na promišljanje, reflektiranje, interpretaciju i tumačenje doživljaja supervizije. U primjeni intervjua slijedio se određeni orijentacijski vodič što znači da su se pitanja mogla prilagođavati sudioniku, s time da su teme bile unaprijed određene. Ukoliko je bilo potrebno, postavljala su se potpitanja. Za potrebe istraživanja, osmišljen je protokol s pitanjima (Prilog I). Predložak, odnosno protokol, je sadržavao dvije tematske cjeline. Prva se odnosila na sociodemografska obilježja sudionika istraživanja i to pitanja koja su se odnosila na spol, dob, obrazovni status, radno iskustvo te vrstu zaposlenja. Prvu cjelinu činila su i pitanja

vezana uz obilježja rada, odnosno profesionalnu ulogu sudionika istraživanja. Druga cjelina odnosila se na iskustvo vođenja supervizije stručnjaka koji su bili uključeni u edukaciju za supervizora udomitelja te imaju iskustva sa supervizijom psihosocijalnog rada (u daljnjem tekstu supervizijom stručnjaka) te uspoređivanje između supervizije udomitelja/stručnjaka u pogledu funkcije supervizije, uloge i kompetencija supervizora, vrstu edukaciju koju bi trebali imati te daljnju potrebu za edukacijom udomitelja i njezinim tematskim područjima.

4.4. Metoda obrade i analize podataka

U analizi podataka koristila se analiza tematskog okvira, obzirom da je tema unaprijed određena, te je ona „okvir“ za prikupljanje i analizu kvalitativne građe. Prema Mirosavljević (2015.) razlog odabira tematske analize kao alata obrade podataka leži u: njejoj fleksibilnosti, teorijskoj i metodološkoj; njome se nastoji sumirati podatke, ali ne nužno s ciljem stvaranja teorije te se pokazala korisnom kod istraživačkih pitanja koja nemaju u fokusu socijalni proces i čimbenike koji na njih utječu, nego individualna iskustva sudionika. Tematska analiza je metoda kojom se identificira, analizira i izvještava o obrascima (temama) u kvalitativnim podacima. Ona je opisna i stoga omogućuje detaljan opis podataka te omogućuje interpretaciju različitih aspekata istraživane teme (Guest, MacQueen i Namey, 2012., prema Mirosavljević, 2015.). Za potrebe obrade podataka izradili su se pisani zapisi razgovora iz snimljenih audio zapisa, koji su se podvrgli kvalitativnoj analizi. Analitički proces prema Srivastava i Thomson (2009.) uključuje pet faza: upoznavanje s građom, definiranje tematskog okvira, indeksiranje (kodiranje), unošenje u tablice, povezivanje i interpretacija. Dok prema Braun i Clarke (2006.) proces tematske analize uključuju: upoznavanje s podacima, generiranje inicijalnih kodova, traženje tema, revidiranje tema, definiranje i imenovanje tema i pisanje izvještaja. Prva faza analize odnosila se na upoznavanje s građom gdje je autor temeljem snimki, odnosno audio zapisa, i bilježaka napravio transkripte te promišljao i radio bilješke o glavnim idejama i temama za daljnju analizu. Potom je empirijsku građu spajao po srodnosti i to na način da je postavio tematski okvir koji obuhvaća nizove glavnih tema. Ova faza se poboljšavala i tijekom idućih faza stoga je konačni oblik postavljen nakon indeksiranja i unošenja u tablice. Faza indeksiranja se odnosila na postupak primjene tematskog okvira na prikupljene podatke. Koristili su se tekstualni kodovi za specifične dijelove podataka. Na kraju su se podaci unosili u tablice i povezivali, odnosno mapirali i interpretirali. Tražila se veza između podataka kako bi se moglo dati i objašnjenje za njih, odnosno kako bi se oni mogli tumačiti.

4.5. Etičke implikacije provođenja istraživanja

Istraživanje je provedeno u skladu s temeljnim etičkim načelima istraživanja – poštivanje ljudskih prava i dostojanstva osobe / poštivanje prava na osobnost, povjerljivost i samoodređenje, različitosti), kompetentnosti, profesionalne i znanstvene odgovornosti te integriteta znanosti i struke (Milas, 2005.).

Sudionicima istraživanja objašnjeni su elementi i priroda istraživanja, te način na koji će se provoditi. Sudionicima istraživanja je prije početka rada objašnjeno da će se dobiveni podaci koristiti za izradu specijalističkog rada te je od svih sudionika zatražen pristanak za sudjelovanjem u istraživanju te ih se informiralo i o tome da u bilo kojem trenutku mogu i odbiti sudjelovati. Sudionici su bili upoznati sa svrhom i ciljevima istraživanja te povjerljivosti podataka i načinu prikaza istih. Prilikom intervjuiranja sudionicima je naglašeno da im se jamči povjerljivost podataka te da će dobiveni rezultati biti pohranjeni isključivo kod istraživača. U prikazu rezultata istraživanja umjesto imena sudionika svaki sudionik istraživanja obilježen je slovom S (sudionik) i brojkom (od 1 do 10). Svi sudionici su bili suglasni da ih se intervjura za potrebe izrade ovog rada. Intervjui su bili zvučno snimani uz prethodno usmeno odobrenje sudionika. Snimljeni zapisi su poslužili za izradu izvornih transkripata u kojima su izostavljena imena, a pojedinačni odgovori su označeni s brojevima od 1 do 10.

Pri provedbi istraživanja, istraživač se trudio biti objektivan u provedbi i analizi prikupljenih podataka kako osobni stavovi i uvjerenja ne bi utjecali, odnosno naveli na krive zaključke. Sudjelovanje u istraživanju je bilo dobrovoljno i podaci, odnosno odgovori dobiveni prilikom provedbe istraživanja, posebno su zaštićeni kod istraživača.

5. REZULTATI I RASPRAVA

Obzirom da se teme promatraju iz perspektive supervizora udomitelja i supervizora psihosocijalnog rada odnosno supervizora stručnjaka rezultati će biti prikazivani na način da se u obradi tematskog područja prvo prikazuju podaci dobiveni od sudionika istraživanja i njihovih promišljanja o superviziji udomitelja, a potom o superviziji stručnjaka. Na kraju svakog tematskog područja napraviti će se kratka usporedba sličnosti i razlika između dobivenih rezultata.

5.1. Kako supervizori doživljavaju funkcije supervizije udomitelja, a kako supervizije psihosocijalnog rada/stručnjaka?

Temeljem analize odgovora sudionika istraživanja koji su se odnosili na istraživačko pitanje vezano uz doživljaj funkcije supervizije udomitelja a kako supervizije psihosocijalnog rada/stručnjaka, izvedena su dva područja, a to su:

- a) doživljaj funkcije supervizije udomitelja, i
- b) doživljaj funkcije supervizije psihosocijalnog rada/stručnjaka.

Unutar područja „doživljaj funkcije supervizije udomitelja“ dobivene su sljedeće kategorije (Tablica 1.): osobna i profesionalna podrška, rad na praktičnim implikacijama, profesionalni rast i razvoj i edukaciju sa pripadajućim kodovima.

Tablica 1. Funkcije supervizije udomitelja

Kodovi	Kategorije
podrška udomiteljima	Osobna i profesionalna podrška
povezivanje	
osnaživanje	
razmjena iskustva	Rad na praktičnim temama (ili sadržajima)
rješavanje aktualnih problema	
praćenje udomitelja	
prevencija prekida smještaja	
jačanje suradnje unutar sustava	(Samo)razumijevanje uloge udomitelja
samorefleksija	
prorada iskustva	
osobna i privatna izloženost	
prepoznavanje potreba udomitelja	Edukacija
edukacija o teorijskim konceptima	
edukacija o zakonskim okvirima	
edukacija o radu sa specifičnim skupinama	

Kategoriju Osobna i profesionalna podrška udomiteljima sudionici istraživanja vide kroz kodove: podršku udomiteljima, povezivanje i osnaživanje udomitelja, razmjenu iskustva, osobnu i privatnu izloženost te kroz prepoznavanje potreba udomitelja.

Podrška udomiteljima prema navodima sudionika istraživanja odnose se na kodove koji su identificirani u slijedećim izjavama : „...funkcija je zapravo podrška, njihove međusobne podrške...“ (S1), „...supervizija udomitelja je supervizija paraprofesionalaca i ima više elemente podrške, moj dojam, nego što toga ima u klasičnoj superviziji...“ (S3), „... supervizija

udomitelja ima više funkciju podrške...“(S4), „...mislim da je to podrška udomiteljima...“ (S5), “ ... specifična supervizija zbog toga što radimo sa grupom ljudi koji se nikad prije nisu susreli sa supervizijom; nemaju pojma što je supervizija; oni rade jedan vrlo odgovoran posao i u tom odgovornom poslu koji rade, za ovu državu, ne postoji nikakva podrška, ne postoji nekakav sistem korekcije da oni vide da li to što rade da li je to dobro, što njima fali...“ (S6), „... pa prvenstveno podrška udomiteljima, nekakvo ventiliranje, podjela nikakvih svakodnevnih briga...“ (S7), „... u svakom slučaju je oblik podrške udomiteljima ...“(S8), “... prvo i osnovno je podrška udomiteljskim obiteljima.... (S9), „... kroz to rješavaju dio svog stresa povezanog s poslom/udomiteljstvom i dobivaju razumijevanje i podršku, što održava ili jača njihovu motivaciju za daljnji rad...“ (S10).

Temeljem ovih izjava može se zaključiti da sudionici istraživanja prepoznaju i navode kako je udomiteljima vrlo važna podrška kako bi uspješno izvršavali ulogu udomitelja, adekvatno se brinuli za svoje korisnike ali i održavali motiviranost bavljenja udomiteljstvom a što potvrđuje i Nixon (1997.) koji navodi da su udomiteljima, za izvršavanje njihovih uloga, potrebni mnogi oblici podrške, formalne i neformalne, profesionalne, socijalne ili osobne (Nixon ,1997., prema Maclay i sur. 2006.). Česi (2009.) u svom radu navodi da udomitelji svoju podršku doživljavaju kao nešto što uzima u obzir njihova razmišljanja, te nešto što njih kao ljude jača, da bi mogli dalje lakše krenuti u svakodnevni život, znajući da su i sami bili aktivni sudionici u svom opravku. Također ističe da da su udomitelji doživljavali podršku unutar supervizijske grupe kao nešto osobno i „ljudskije“ nego samo kao stručnu pomoć. Iz profesionalnog iskustva i osobno smatram da je svakodnevna i pravovremena podrška udomiteljima ali i stručnjacima važan dio rada jer omogućuje pravovremeno rješavanje pitanja, problema, djeluje prevenirajuće te održava motivaciju za daljnji rad. U konačnici, prema mom mišljenju, najveći benefit usmjeren je ka udomljenom djetetu jer ono i dalje ostaje u obitelji udomitelja.

Sudionici istraživanja također ističu važnost kontinuirane supervizije i supervizijskih susreta putem kojih se udomitelji povezuju i osnažuju. S tim u vezi kod **povezivanje udomitelja** identificiran je u slijedećoj izjavi „...povezivanje samih udomitelja...“ (S1), dok je **osnaživanje udomitelja** identificirano u izjavi „ ...osnaživanje (...) samih udomitelja...“ (S1). Prema mom mišljenju povezivanje sa drugim udomiteljima direktno utječe na njihovo osnaživanje jer kroz podršku supervizora i drugih udomitelja te kroz razmjenu iskustava udomitelji dobivaju uvid da nisu sami i s time u vezi osnažuju se u svojoj ulozi i ostaju motivirani za nastavak udomljavanja. S tim u vezi uspostavljanje odnosa između sudionika pomažućeg procesa više nije samo »sredstvo« za dolazak do cilja, već je to središnji, ključni dio kojim se proces

pomaganja pokreće u konstruktivnom smjeru i koji već sam po sebi može biti »ljekovit« (Urbanc, 2007., prema Matić, 2011). Laklija (2011.) naglašava da je važno udomiteljima osigurati formalnu grupnu podršku (stručnih timova pri centrima/zavodima za socijalnu skrb, specijaliziranih lokalnih/regionalnih centara za udomiteljstvo, mobilnih timova podrške i sl.), kao i tzv. mentorstvo u obliku individualne podrške udomiteljima, u cilju njihova osnaživanja.

Sudionici u svojim odgovorima doživljaju funkcije supervizije udomitelja kao osobnu i profesionalnu podršku, naglašavaju i da je to prostor i vrijeme za **razmjenu iskustava** u kojem ističu važnost spoznaje da u tome nisu sami te značaj druženja i razmjene iskustava s drugim udomiteljima, što je vidljivo iz slijedećih izjava („.....odnosno razmjene njihovih iskustava to je nekako to i zapravo ta supervizija se pokazuje kao dobro mjesto za njih jer oni kroz supervizijske susrete osvijeste da nisu jedini koji imaju te probleme...“(S1), „.....supervizija udomitelja njima puno znači..... razmjenu svog nekakvog iskustva sa udomiteljima gdje od njih mogu puno naučit...“(S6), „.... pitanja kako se osjećaju, kako "deal-aju" s nečim, uključivanje grupe više perspektiva, reflektiranje o onome kako je meni, kako je mom partneru, kako vidim djecu i dobivanje različitih pogleda na situaciju (...) učenje iz međusobnog iskustva definitivno...“(S8), „..... ustvari najvažnija je njihova razmjena iskustava i ustvari pogotovo kod novih članova znači ustvari neka ideja da su svi tu ravnopravni, da na slične probleme nailaze u stvari svi udomitelji...“(S9)).

Važnost razmjene iskustava i osjećaja da nisu sami potvrđuje i istraživanje koje je provela Rogić Šneperger (2014.) prikazujući izjave udomiteljica koje prepoznaju važnost druženja s drugim udomiteljima. U profesionalnom radu sa udomiteljima, posebice sa udomiteljima koji se bave srodničkim udomiteljstvom na području Istarske županije vidljiva je njihova potreba za razmjenom iskustava i informacijama s kojim se problemima susreću drugi udomitelji, kako ih rješavaju, koje strategije koriste. Barić (2009.) također u svom članku potvrđuje da na udomitelje uključene u superviziju poticajno djeluju svi kohezivni faktori grupe, a posebno činjenica da su dio grupe koju čine osobe istog, udomiteljskog statusa te da im je najvažnije to što mogu podijeliti iskustva sa drugim udomiteljima, jer osjećaju da jedni druge mogu dobro razumjeti.

Rad na praktičnim temama (ili sadržajima) usmjeren je na rješavanje aktualnih problema, praćenje udomitelja, prevenciju prekida smještaja djece te jačanju suradnje unutar sustava.

Sudionici istraživanja navode da supervizija udomiteljima omogućuje **rješavanje aktualnih problema**, ovaj kod identificiran je u sljedećim izjavama („...njima je supervizija

dobro došla baš uz taj dio da su oni uvijek mogli u superviziji postaviti neke upite vezane uz konkretne situacije koje su ih mučile sad trenutno... životne situacije koje imaju sa udomljenom djecom...“ (S2), „... mogućnost da oni možda u nekom drugačijem okruženju mogu na miru govoriti o problemima koje oni imaju (...) i skupa sa tim drugim udomiteljima, rješavati neke stvari vezano za djecu, za smještajem, za centar, za školu, i tako dalje...“ (S5), „... oni u nama, stručnjacima, koji usput rade u timovima za udomiteljstvo traže nekakvog savjetodavca koji će im moći odgovoriti na nekakva njihova konkretna pitanja... (...) nekad je nezadovoljan školskim rezultatom...imala sam udomiteljicu koja je bila nezadovoljna što dijete ne postiže dobre rezultate i kad sam je krenula pitati...imala je dijete sa oštećenjem sluha...kad sam pitala...kakve ima ocjene-dobar, vrlo dobar ...pa u čemu je problem upitala sam udomiteljicu i shvatila sam da je ona imala svoja 2 sina koja su bili odlikaši i imala je takva očekivanja da će i to dijete biti takvo... ali za to dijete vrlo dobar je dobar uspjeh...“ (S6), „... često supervizija udomitelja ima nekakvu edukativnu ulogu, često oni između sebe čuju vrlo konkretne načine kako riješiti neki problem s kojim se nikad u životu nisu susreli i njima je to ok, oni vole to...“ (S7), „... i izvlačenja novih ideja kako bi se nešto moglo riješiti...“ (S8)). Ukoliko se supervizant pouči da definiira problem moći će otvoreno kroz superviziju tražiti pomoć u rješavanju i drugi udomitelji će kroz osobna promišljanja omogućiti da se problem vidi iz drugih kutova te da se vide sva moguća rješenja. Stoga možemo reći da supervizija udomiteljima pruža vrijeme i mjesto - prostor koji je posvećen njima, njihovim pitanjima, problemima i dilemama s kojima se susreću u svojoj ulozi udomitelja te je supervizija mjesto gdje udomitelji mogu dobiti podršku, razmjenu iskustava te sagledavanje problema iz drugog kuta (Vejmelka, 2009.).

Ujedno sudionici istraživanja navode kako sami doživljavaju superviziju udomitelja kao **praćenje**, ovaj kod identificiran je u sljedećim izjavama („...meni je to tada bio i način praćenja udomitelja, biti u kontaktu i znati što se dešava i sa kojim dilemama, što se dešava sa djetetom...“ (S8)). Autorice (Ajduković i Cajvert, 2004.) navode da se zalažu za uvođenje modela supervizije u kojima će biti jasno razdvojena administrativno-upravljačka funkcija od ostalih funkcija- podrške i učenja kao razvoja profesionalne i osobne kompetencije (Ajduković i Cajvert, 2004. prema Bižić 2008.). Iste autorice navode da je ujedinjavanje različitih funkcija, od kojih neke mogu biti u konfliktu (npr. pružanje podrške supervizantu i kontrola njegovog rada radi osiguranja odgovarajuće podrške klijentima) vrlo teško za supervizora jer u takvoj situaciji prevladava upravljačka funkcija odnosno kontrola rada, što superviziju približava nadzoru (Bižić, 2009.). Funkcija supervizije je razvoj profesionalnih kompetencija supervizanata a ne nikako praćenje i kontrola kvalitete rada. Ukoliko je supervizor udomitelja ujedno i nadležni socijalni radnik za udomitelje ali možda i za dijete mišljenja sam da tom

prilikom dolazi do konflikta uloga zbog nadzorne uloge socijalnog radnika nad udomiteljima i djetetom. Svakako u tom slučaju bi trebalo promijeniti ili supervizora ili grupu u koju su uključeni udomitelji, no, zbog nedovoljnog broja stručnih radnika u područnim uredima HZZSR neizgledno je da će se desiti da će udomitelja/dijete preuzeti drugi stručni radnik.

Prevenција prekida smještaja djece prepoznata je kao jedna od funkcija supervizije udomitelja što potvrđuju slijedeće izjave („...znači funkcija supervizije udomitelja je prevencija izdvajanja djece iz udomiteljskih obitelji u prvom redu...“ (S9)). Prema mom mišljenju to je jedan od važnijih i poželjnih funkcija supervizije udomitelja obzirom da je udomiteljstvo najprimjereniji oblik smještaja djece izvan vlastite obitelji i navedena funkcija kompatibilna je sa procesom deinstitucionalizacije jer se sve više djeca smještavaju u udomiteljske obitelji (Žganec i Kujundžić, 2003., prema Sladović Franz 2004.).

Također ističu da se kroz superviziju udomitelja radi na **jačanju suradnje unutar sustava** s ciljem razvijanja partnerstva i suradnog odnosa a sve sa krajnjim ciljem pružanja adekvatne skrbi o korisnicima i sprečavanja institucionalizacije djece, ovaj kod identificiran je u sljedećim izjavama sudionika istraživanja („...oni imaju puno povjerenja u čovjeka s kojim rade i zato mislim da supervizor treba biti čovjek iz sustava koji ih razumije i koji ima iskustva u radu sa udomiteljima....“ (S6), „... ja vidim tu funkciju kao izgradnju partnerstva između ustanova i udomitelja koji za mene predstavljaju suradnike to jest ravnopravne članove ili ne znam, oni su pružatelji usluge smještaja. Znači superviziju kao prvo vidim kao neko partnersko okruženje...“ (S9)). Dobar suradan odnos razvija partnerski odnos i osnažuje udomitelja u njegovoj ulozi što u konačnici rezultira boljim ishodom za udomljeno dijete. Udomiteljima je potrebna stručna i kvalitetnija suradnja sa Hrvatskim zavodom za socijalni rad, mišljenja su da je potrebno organizirati više edukativnih sastanaka i više stručne pomoći (Družić Ljubotina i sur., 2005., prema Grgić, 2009.). U provedenom istraživanju je istaknuto da su udomitelji zadovoljni sa suradnjom sa područnim uredima Hrvatskog zavoda za socijalni rad, da im se pruža materijalna i moralna podrška te tek manji broj udomitelja (njih oko 5%) smatra da nemaju dobru suradnju (Družić Ljubotina i sur., 2005.).

(Samo)razumijevanje uloge udomitelja prema navodima sudionika istraživanja obuhvaća kodove samorefleksiju, prorađivanje iskustava, osobnu i privatnu izloženost te prepoznavanje potreba udomitelja.

Sudionici istraživanja navode da supervizija udomitelja omogućava **samorefleksiju**. Ovaj kod identificiran je u sljedećim izjavama („...omogućiti supervizantima da, redovito i u podržavajućoj atmosferi (...) razmišljaju o mogućnostima unaprjeđenja (...) (...) pomaže da

razvijaju “unutarnjeg supervizora” tj. da češće, dosljednije i učinkovitije samostalno koriste vlastite resurse za predviđanje i prevladavanje različitih izazova, za učenje iz iskustva, priznanje samima sebi za dobre “poteze” itd. (...) omogućiti supervizantima da, redovito i u podržavajućoj atmosferi, promatraju svoj rad i odnose s korisnicima...“ (S10), „... supervizija je nekakav prostor, mjesto, vrijeme za njih gdje oni reflektiraju o brizi o tuđem djetetu, da li oni to dobro rade...“ (S6)). Samorefleksija ili rad na sebi najbolje opisuje definicija supervizije koja kaže da je supervizija prema Žorga (2003.) proces specifičnog učenja i razvoja, kao i metoda podrške pri profesionalnom reflektiranju koja omogućuje stručnjacima da usvoje nove profesionalne i osobne uvide kroz vlastito iskustvo. Također im pomaže da integriraju praktična iskustva s teorijskim znanjima i da dođu do svojih vlastitih rješenja problema sa kojima se susreću u radu, da se djelotvornije nose sa stresom i da izgrađuju svoj identitet. (Žorga 2003., prema Barić 2009.). Barić (2009.) ističe važnost ove definicije jer smatra važnim da supervizija udomiteljima omogućava reflektiranje koje im pomaže u stjecanju uvida u vlastito iskustvo ali i da se djelotvornije nose sa stresom.

Sudionici istraživanja prepoznaju da je **prorada iskustva** važan dio (samo) razumijevanja uloge udomitelja koja se postiže kroz superviziju a odnosi se na kodove koji su identificirani u njihovim izjavama („...dakle, prvenstveno podrška i mogućnost ventiliranja, prorade iskustva...“ (S4), „...bilo je edukativnih dijelova (...) ali se više išlo na iznošenje njihovih tema...“ (S8)). Prema mom mišljenju svaka prorada iskustva omogućava pojedincu i drugim supervizantima učenje na iskustvu što omogućava profesionalni rast i razvoj.

Sudionici istraživanja ističu i kodove **osobnu i privatnu izloženost** koji su vidljivi kroz slijedeće izjave („...razlika je ta šta kod udomitelja, oni imaju taj privatni dio života, to se tiče i njihove obitelji, za razliku od profesionalnih gdje toga nema...“ (S5), „...velika razlika je u tome što udomitelji dijele svakodnevni život i znatno intenzivnije i/ili osobnije emocije sa svojim “korisnicima” (...), no to ne mijenja sukladnost funkcija supervizije udomitelja i supervizije stručnjaka...“ (S10)). Navedenu specifičnost supervizije udomitelja navode i pojedini autori koji naznačuju specifičnost da se u superviziji udomitelja u fokusu nalazi privatnost udomitelja i udomiteljske obitelji za razliku od supervizije profesionalaca gdje postoji jasno razlikovanje privatnog i profesionalnog (Bižić, 2009; Bubaš, 2009; Grgić, 2009. prema Rogić Šneperger, 2009.). Zapravo kada promišljam o navedenom mogu istaći da je ovaj aspekt vrlo važan dio na kojem bi se trebalo raditi u superviziji udomitelja jer udomiteljstvo ne čini samo udomitelj već je to cjelokupno njegovo okruženje, od bračnog partnera, vlastite djece, roditelja, rodbine, prijatelja bliže i šire zajednice. Udomljavanje utječe na sve makro i mikro razine funkcioniranja udomitelja i njegove obitelji/okoline i zapravo moramo veliku važnost pokloniti tom segmentu

kako početna altruistička komponenta udomljavanja ne bi dovela da negativnih posljedica po udomitelja i njegovu primarnu obitelj.

Sudionici istraživanja u svojim navodima upućuju i na važnost koda **prepoznavanja potreba udomitelja** koji je identificiran kroz slijedeće izjave („...*kod supervizije udomitelja ne dolazi odmah što će on staviti u fokus. Kod udomitelja je to teško...njega nešto muči i ti moraš dokučiti šta je to što njega muči...što je to zbog čega je on došao na superviziju...*“ (S6)). Rogić Šneperger (2009.) u svom radu ističe da su udomitelji kroz superviziju usvojili sposobnost iznošenja i analize vlastitih osjećaja i ponašanja, vještinu definiranja problema koju bi stavili u fokus, reflektiranja što vide bolje ili drugačije. Upravo je to i jedna od funkcija supervizije da pomogne supervizantu usmjeravajući ga da iznese problem te da sagleda realne mogućnosti rješavanja istoga. Zapravo možemo reći da tako udomitelju supervizantu raste osjećaj kompetentnosti i zadovoljstvo ulogom koju obavlja.

Kategorija edukacija supervizora udomitelja prema sudionicima istraživanja trebala bi obuhvaćati edukacije o teorijskim konceptima, zakonskim okvirima i o radu sa specifičnim skupinama. Kada razmišljaju o **teorijskim konceptima edukacija**, sudionici smatraju da bi supervizori udomitelja trebali imati puno širi spektar znanja nego supervizori psihosocijalnog rada što potkrepljuju slijedećim izjavama unutar navedenog koda: („...*Također, u superviziji udomitelja ima puno više edukativnih elemenata - o razvoju djece, međuljudskim odnosima...*“ (S4), „...*zašto je to specifično...jer...supervisor udomitelja mora znati, ne samo znanja iz supervizije psihosocijalnog rada, on mora znati puno i o fazama razvoja djece, što je u nekoj dobi razvoja djece normalno, različite potrebe ima dijete od 5 godina u odnosu na dijete od 10 godina... on mora biti stručnjak iz tog područja, iz područja konzultativnih znanja, nasilje u obitelji, teorije razvoja, konflikta, o čemu on konkretno govori....*“ (S6)). Iskustvo pokazuje da mnogi potencijalni udomitelji nisu upoznati s mogućim poteškoćama koje proizlaze iz života djece u ugrožavajućim okolnostima, njihove izloženosti zanemarivanju ili zlostavljanju, pa nisu na njih ni pripremljeni (Sladović Franz i Mujkanović, 2003., prema Družić Ljubotina i sur., 2005.). U navedenom članku istaknuto je da udomitelji imaju potrebu za seminarima i tečajima na kojima bi se obrađivale specifične teme kao što su: rad s djecom s PUP-om, vještine komunikacije s djecom, a posebno kako razgovarati s osjetljivim djetetom, ponašanje i potrebe djece u pubertetu, znanja o zakonskoj regulativi i pravima udomitelja, te medicinska znanja. Navedena znanja olakšala bi im, prema mom mišljenju, obavljanje funkcije udomljavanja obzirom da bi im to omogućilo rano prepoznavanje mogućih problema i odabir strategija za rješavanje istih. Važno je voditi računa da edukacije za udomitelje bude svrhovite i učinkovite

te prilagođene potrebama korisnika koji će ju pohađati. Za uspješnost ishoda edukacije udomitelja važno je da sadržaj edukacije prati edukativne potrebe udomitelja. Također možemo govoriti o tri ključna područja/teme koje sadrže različiti modeli edukacije udomitelja, a temelje se na rezultatima recentnih istraživanja o specifičnim izazovima s kojima se susreću udomitelji tijekom skrbi za udomljeno dijete. Sukladno tome područja su: poteškoće prilagodbe djeteta na život u udomiteljskoj obitelji, poteškoće u odnosu udomitelja s biološkom obitelji te poteškoće koje proizlaze iz specifičnih potreba udomljenog djeteta (Bogović, Laklija, Blažeka Kokorić, 2022.).

Također navode da se često koriste „zagrada“ u supervizijskom procesu kada govore o kodu ***o zakonskim okvirima*** a što je vidljivo iz slijedećih izjava sudionika istraživanja („... (o) zakonskim okvirima, puno je više zagrada u supervizijskom procesu...“ (S4), „... nije se ni supervizija udomitelja bazirala baš na edukaciji bilo je edukativnih dijelova nekih i tema vezanih za zakon, savjetovanja...“ (S8)). Cajvert (2001.) navodi da nekad postoji potreba za edukativnom intervencijom koju naziva „zagrada“ u superviziji. Ističe da se to događa kada članovi supervizijske grupe ili supervizor procijeni da supervizant treba znanja i vještine iz nekog specijalnog područja intervencija.

Ujedno ističu da bi supervizija udomitelja trebala sadržavati kombinaciju supervizije i edukacije obzirom da postoji potreba da se udomitelje pouči ili upozna sa ***radom sa specifičnim skupinama***, a odnosi se na kodove koji su identificirani u slijedećim izjavama („...najviše problema ima sa udomiteljima koji jednostavno nisu naučeni odnosno ne mogu se nositi sa problemima u ponašanju i sa djecom koja imaju teškoće u razvoju... (...) sama supervizija izgleda kao nekakva kombinacija supervizije i edukacije...više je naglasak na edukativni dio...“ (S2), „...oni imaju puno dileme pogotovo kod djece sa teškoćama u razvoju...“(S6)). Rad sa specifičnim skupinama koje supervizori prepoznaju kao jednu od funkcija supervizije navedena je u dijelu kada govore o teorijskim konceptima edukacija. No, kada navode da je *to kombinacija supervizije i edukacije sa naglaskom na edukativni dio* mišljenja sam da takav oblik supervizija udomitelja velikim dijelom slični na novi model supervizije usmjeren ka zaštiti i dobrobiti djeteta tzv. *metodska supervizija* obzirom da taj model ima naglašenu edukativnu komponentu i usmjeren je ka zaštiti i dobrobiti djeteta. Supervizor, kao i u metodičkoj superviziji tako i u superviziji udomitelja usmjerava rad ka istraživanju profesionalnog rada, usmjeren je na postignuće i resurse i itd. Prema Barišić i Ajduković (2021.) model metodičke supervizije u zaštiti i dobrobiti djeteta ima za svrhu unapređenje profesionalnog funkcioniranja pojedinca, timova i organizacija kroz promišljenu reflektivnu i strukturiranu analizu slučajeva s posebnim naglaskom na (1) znanja i vještine potrebne za djelotvornu zaštitu djece, (2) odnos / interakciju

stručnjaka s roditeljima i djetetom te po potrebi sasvim značajnim osobama u okruženju djeteta te (3) profesionalne potrebe stručnjaka, uključujući emocionalno rasterećenje (Ajduković, 2020., prema Barišić i Ajduković 2021.).

Tablica 2. Funkcije supervizije stručnjaka psihosocijalnog rada

Kodovi	Kategorije
profesionalna refleksija	Profesionalni rast i razvoj
profesionalni razvoj	
razmjena iskustva	
razmjena znanja	
rad na sebi	Osobni rast i razvoj
podrška	Osobna i profesionalna podrška
prepoznavanje potreba supervizanata	
prevencija sagorijevanja	
normalizacija problema na poslu	
rješavanje aktualnih problema	Rad na praktičnim temama/ili sadržajima
rad na slučaju	

Doživljaj supervizora funkcije supervizije stručnjaka psihosocijalnog rada može biti opisan kroz sljedeće kategorije: profesionalni rast i razvoj, osobni rast i razvoj, osobnu i profesionalnu podršku, te rad na praktičnim temama/ili sadržajima sa pripadajućim kodovima.

Unutar kategorije *profesionalni rast i razvoj* supervizori navode da supervizija omogućava supervizantima aspekte sadržane u sljedećim kodovima: *profesionalnu refleksiju* što potkrepljuju izjavama („... mislim da je to preispitivanje zapravo svog stručnog rada...” (S1), „... u superviziji stručnjaka glavna funkcija je refleksija profesionalnog postupanja...” (S4), „...da mogu razgovarati o svojim profesionalnim problemima, o nekakvim svojim nedoumicama, osjećajima koji ih muče...” (S5)); *profesionalni razvoj* („...profesionalna nadogradnja...” (S4), „... a u krajnjoj liniji da drugi puta u takvoj situaciji budemo učinkovitiji...da za krajnjeg korisnika budemo efikasniji...jer mi smo svi tamo zbog njih...” (S6)); *razmjenu iskustava* („...razmjena iskustava između drugih stručnjaka vezano za stručna pitanja...”(S1). „... gdje će ga njegovi kolege razumjeti jer su oni imali takvo ili slično iskustvo prije par mjeseci (S6) isto tako izmjena iskustva...”(S9)) i *razmjenu znanja* („...izmjena znanja...” (S9)).

Jedna od funkcije supervizije je (Munson, 1993., prema Ajduković i Cajvert, 2004.), podržavateljsko-pomažuća funkcija koja uključuje razgovor o emocijama koje su

vezane uz rad s korisnicima, davanje poruka potpore, rad na promicanju brige o vlastitom mentalnom zdravlju i jačanju profesionalca. Tuđa Družinec u svom radu govori kako Van Kessel (1999., prema Ajduković i Cajvert, 2004.) naglašava da se supervizija usmjerava na procese učenja superviziranoga, što znači da supervizor pomaže superviziranima da što više nauče iz svojeg osobnog iskustva koje su stekli ostvarivanjem svojih profesionalnih zadaća s ciljem unapređivanja profesionalne prakse u budućnosti. Supervizor ima profesionalnu odgovornost omogućiti razvoj, odnosno napredak profesionalne kvalitete i kompetentnosti superviziranoga, tako da potiče i olakšava njegovo istraživanje i promišljanje profesionalnih zadataka s klijentima, kolegama, unutar tima i organizacije (Tuđa Družinec, 2011.).

Također opisuju da supervizija omogućava supervizantima uz profesionalni i **osobni rast i razvoj** što vide kao *rad na sebi* a vidljivo je iz slijedećih izjava sudionika istraživanja („...*kopanje po sebi*...“(S8), „...*osobni rast i razvoj*...“(S7)). Osobni rast i razvoj, kao i profesionalni rast i razvoj nužna je pojava supervizije psihosocijalnog rada jer supervizanti nisu učenici već supervizija predstavlja susret profesionalaca pri čemu tijekom cijelog procesa supervizije pomagač uči, ali to novo znanje ne usvaja tradicionalnim načinima poučavanja nego kroz sam proces supervizije koji istodobno pomaže pomagaču da reflektira o svojim iskustvima, razvija osobni model rada i pristupa problemima, osigurava stalni rast i razvoj (Ajduković, Cajvert, 2001.)

Supervizori navode da supervizija stručnjacima omogućava dobitak kroz **osobnu i profesionalnu podršku** koja se prema izjavama sudionika istraživanja ogleda kao **podrška** („*ili dođe preplavljen sa nekom svojom frustracijom gdje su ga razapeli...ne znam od medija ili neke nelagodne situacije pa će se doći izventilirati, dobiti podršku*...“(S6), „...*supervizije u psihosocijalnom radu od nošenja sa stresom, samog ventiliranja do osjećaja nisam sam i vidim da se i drugima dešavaju sranja, podijelit ću bol pa mi je lakše nešto ono u tom smislu, dobivanje empatije, nekakvo mjesto za osnaživanje dobivanje podrške za dobivanje na značaju za pražnjenje i punjenje*...“(S8), „...*podrška u svakom slučaju*...“(S9)); **prepoznavanje potreba supervizanata** („...*kad supervizor krene sa nečim on to na drugačije način artikulira i ti moraš prepoznat da je to nekakav problem. Kod supervizije udomitelja ne dolazi odmah što će on staviti u fokus dok kod supervizije stručnjaka on će prije znat formulirat pitanja. (...)*...“(S6)); **prevencija sagorijevanja** („...*prevencija sagorijevanja, da, ali u svakom slučaju mislim da nekako više usmjerena na slučaj, znači kada ti imaš neki slučaj i na prevenciju tog nekog sagorijevanja, nekako ja bi rekla*...“(S9) i **normalizacija problema na poslu** („...*normalizacija, kako bi rekla da je normalno imati problem tko je na poslu (...)* u svakom slučaju neka

normalizacija, znači da čovjek koji se nalazi u stresu zbog nekog problema koji ima na poslu isto tako da u stvari u toj grupi vidi da i druge kolege imaju, ne, možda takav problem...“ (S9).

Kako je cilj razvojno-integrativne supervizije, razvoj profesionalne kompetentnosti u podržavajućem okruženju koje omogućuje praktičarima da integriraju svoje profesionalno iskustvo s teorijama i zahtjevima svoje profesionalne uloge s jedne strane, i sa svojim vrednotama, osjećajima, predispozicijama i kompetentnostima s druge strane (Ajduković i Cajvert, 2004.) te da supervizija olakšava otkrivanje i proširivanje osobnih resursa da stvara most između učenja i obrazovanja (Ajduković, 2007.) očekivani su rezultati sudionika koji govore o doživljaju funkciju supervizije stručnjaka.

***Rad na praktičnim temama/sadržajima** prema navodima supervizora odnosi se na kodove koji su usmjereni na **rješavanje aktualnih problema** („... kroz to neko grupno iskustvo dođe do nekih rješenja, do nekakvih drugačijih pogleda na situaciju, i tako ustvari slično...“ (S5), „... naravno da je funkcija da mi probamo vidjeti što konkretno stručnjaka muči...da li je to nekakvo rješenje nekog problema koji ima sa strankom, tj korisnikom, znači nešto što ne znam ili da li je dobro riješio...“ (S6)) te **rad na slučaju** supervizantata („... e sad koja je tu funkcija... nije siguran da li je dobro napravio ili ne vidi pravo rješenje pa onda traži pomoć grupe ili supervizora da on pokuša naći rješenje za tu situaciju...“ (S6), „... može funkcija biti rad na slučaju, znači onoga koji je iznio svoj problem kao takav...“ (S9)).*

Možemo na temelju ovih nalaza zaključiti da supervizori doživljavaju superviziju stručnjaka kao prostor u kojem im se omogućuje profesionalni rast i razvoj, osobni rast i razvoj, prostor u kojem dobivaju osobnu i profesionalnu podršku te im se omogućava rad na slučaju ili aktualnom problemu. Cajvert (2001.), prema mom mišljenju najbolje opisuje funkciju supervizije jer govori za superviziju da je to kreativni prostor terapeuta. To je mjesto gdje supervizant dobiva prostor da reflektira o samom sebi i svom udjelu u procesima koji nastaju u interakciji s klijentom. Svrha je supervizije da terapeut u sebi nađe ono što je jedinstveno za njega, za njegov vlastiti stil, da može birati način ponašanja u susretu s klijentom. Polazeći od navedenog supervizija je proces koji potiče razmišljanje i razvijanje kompetencije (Cajvert, 2001.). Tako je Cajvert (2001.) superviziju doživjela ne samo kao kreativni prostor terapeuta, već i kao mjesto na kojem terapeut u sebi nalazi ono što je jedinstveno za njega, njegov vlastiti stil. Mogu zaključiti da su to važni ciljevi superviziji obzirom da kod supervizanta supervizori pokreću proces osobnog i profesionalnog rasta kroz pružanje podrške, reflektiranje, razmjenu iskustva te rada na slučaju.

Analizirajući odgovore supervizora u pogledu doživljaja funkcije supervizije vidljivo je da supervizori promišljaju o funkciji supervizije da potiče kod supervizanta profesionalni rast i razvoj, da omogućuje osobnu i profesionalnu podršku te rad na praktičnim implikacijama. Razmišljanja o funkciji supervizije razlikuje se samo, prema navodima sudionika istraživanja, u pogledu kategorije osobnog rasta i razvoja supervizanta koju ističu u superviziji stručnjaka te u pogledu edukativne funkcije supervizije koju ističu u superviziji udomitelja što navodi na promišljanje o razvijanju modela methodske supervizije za udomitelje u kojemu je naglašena, kroz strukturirani rad na slučaju, edukativna komponenta usmjerena na osnaživanje kompetencija stručnjaka (znanja, vještina i vrednota) za primjenu upravo te određene metode(a) rada, specifična pristupa u radu s nekom skupnom korisnika prema određenim metodama. Edukativna komponenta u superviziji u svezi je s pojedinačnim edukativnim potrebama supervizanata u konkretnim slučajevima/situacijama, u kojima supervizor stručna znanja i postupke koristi kako bi se potaknulo supervizanta da promisli o svojim kompetencijama i njihovoj primjeni u praksi, doživljaju djeteta, budućim reakcijama/postupanjima itd. (Laklija, Rogić Šneperger, 2021.). No, nameće mi se pitanje da li uopće možemo govoriti o postojanju razlika u funkciji supervizije u pogledu te dvije vrste supervizije kada znamo, a o čemu govore brojni autori da supervizija potiče promjene kod supervizanata u pogledu osobnog rasta i razvoja te da se koriste zagrade u supervizija radi poučavanja.

5.2.Kako supervizori doživljavaju svoju ulogu supervizora udomitelja, a kako supervizora psihosocijalnog rada/stručnjaka?

Temeljem analize odgovora sudionika istraživanja koji su se odnosili na istraživačko pitanje vezano uz doživljaj uloge supervizora udomitelja a kako supervizora psihosocijalnog rada/stručnjaka, izvedena su dva područja, a to su:

- c) doživljaj uloge supervizora udomitelja, i
- d) uloge supervizora psihosocijalnog rada/stručnjaka.

Najprije ću se osvrnuti na prikaz zajedničkih aspekata doživljaja uloge supervizije udomitelja i supervizije stručnjaka dobivenih promišljanjem sudionika istraživanja.

Tablica 3. Prikaz zajedničkih aspekata doživljaja uloge supervizije udomitelja i supervizije stručnjaka

Kodovi	Kategorije
usmjeravanje procesa supervizije	Voditelja supervizijskog procesa
motivator	Podrška i poticanje rasta i razvoja
podrška	
odgovornost	Poticanje stručnog rada
međusobno učenje	
refleksija	
unapređenje kvalitete rada	

Supervizori navode zajedničke kategorije, tj. aspekte sličnosti supervizije udomitelja i supervizije stručnjaka, a koje prepoznaju kroz slijedeće kodove: ulogu voditelja supervizijskog procesa, podršku i poticanje rasta i razvoja te kroz poticanje stručnog rada.

Voditelj supervizijskog procesa prema navodima sudionika istraživanja je prvenstveno ta da **usmjerava proces supervizije** a odnosi se na kod koji je identificiran u slijedećim izjavama (“...strukturiranje i usmjeravanje od strane supervizora...” (S10), “...supervizor može biti osoba, to i sami znamo, koji nema veze sa sadržajem baš puno ali može voditi i prati procese...” (S2)).

Kategorija **podrška i poticanje rasta i razvoja** prema navodima sudionika istraživanja odnose se na kodove **motiviranje** supervizanata a vidljivo je u izjavama (“...mogu imati i metaforičku ulogu poštaru. Idealno, supervizantima prenose poruku da su (supervizanti) važni kao ljudi i kao pomagači...”(S10)), te pružanje **podrške** identificirano kroz slijedeće izjave (“...omogućiti supervizantima uzajamnu podršku...(S10)).

Kategoriju **poticanje stručnog rada** sudionici istraživanja opisuju kroz kodove: unapređenje kvalitete rada, odgovornost, međusobno učenje i refleksiju.

Kod **unapređenje kvalitete rada** supervizanata identificiran je u slijedećim izjavama sudionika istraživanja (“...Krajnja svrha je, naravno, da supervizanti zadrže ili unapređuju kvalitetu svog rada i u svojim se ulogama osjećaju dobro, a kako bi mogli pružiti odgovarajuću podršku, pomoć i/ili skrb svojim “korisnicima” (udomljenoj djeci, odnosno drugim korisnicima

*sustava socijalne skrbi) i održavati motivaciju da to i dalje (kvalitetno) čine...(S10)), Nadalje, navode kodove koji su identificirani u popratnim izjavama: **odgovornosti** kao supervizora (“...u biti je ista odgovornost...(S2)), **međusobnog učenja** (“...zajedničko učenje supervizanata...” (S10)) i **refleksije** (“...preispitivanje svakodnevnog rada/ postupaka i odnosa s korisnicima...” (S10)).*

Sudionici istraživanja prepoznaju poticajnu i podržavajuću uloga supervizije na način da im ona omogućava profesionalni rast i razvoj, pružanje podrške, motivira ih za rad na sebi, omogućava im učenje iz iskustva drugih te refleksiju. Kroz osobni i profesionalni rast i razvoj razvija se i odgovornost supervizanta. Mišljenja sam da se ovdje dobro uklapa definicija supervizije prema Žorgi (2003.) koja navodi da je to proces specifičnog učenja i razvoja, kao i metoda podrške pri profesionalnom reflektiranju koja omogućuje stručnjacima da usvoje nove profesionalne i osobne uvide kroz vlastito iskustvo. Također navodi da supervizija pomaže stručnjacima da integriraju praktična iskustva sa teorijskim znanjima i dođu do svojih vlastitih rješenja problema s kojima se susreću u radu, da se djelotvornije nose sa stresom i da izgrađuju svoj profesionalni identitet. Supervizija podržava profesionalno i osobno učenje i razvoj stručnjaka. Zapravo možemo zaključiti da je i u superviziji udomitelja i u superviziji stručnjaka supervizor expert koji usmjerava proces, koji podržava i potiče supervizante te potiče razvoj stručnog rada ne samo stručnjaka već i kod paraprofesionalaca jer su oni stručnjaci u području udomiteljstva.

Unutar područja „doživljaj specifičnosti uloge supervizora udomitelja“ dobivene su sljedeće kategorije unutar kojih su kodovi, odnosno izjave sudionika istraživanja. Kategorije su sljedeće (Tablica 4.): edukativna uloga, podržavajuća i poticajna uloga, uloga voditelja supervizijskog procesa i uloga predstavnika sustava socijalne skrbi.

Tablica 4. Doživljaj specifičnosti uloge supervizora udomitelja

Kodovi	Kategorije
edukator o stručnim pitanjima	Edukativna uloga
učenje na primjerima iz prakse	
razumijevanje i objašnjavanje specifičnosti udomiteljstva	
prilagodba stručnog govora u svakodnevni jezik	
edukacija o samoj superviziji	

poticanje kreativnosti	Podržavajuća i poticajna uloga
vođenje ka rješavanju problema	
aktivni slušač	
znatiželja i zainteresiranost	
zaštitnička uloga	
podrška	
usmjeravanje grupe po supervizijskim načelima	Uloga voditelja supervizijskog procesa
usmjeravanje komunikacije	
prilagodljivost potrebama	
autentičnost u radu	
uloga socijalnog radnika	Uloga predstavnika sustava socijalne skrbi
uloga pomiritelja praktičnog rada i problema sustava	
uvažavanje udomitelja kao paraprofesionalaca - ravnopravna uloga	

Kategorija **edukativna uloga** supervizora udomitelja odnosi se na slijedeće kodove: edukator o stručnim pitanjima, učenje na primjerima iz prakse, razumijevanje i objašnjavanje specifičnosti udomiteljstva, prilagodba stručnog govora i edukacije o samoj superviziji.

Sudionici istraživanja ulogu supervizora udomitelja vide kroz kod **edukatora koji ih upoznaje/poučava o stručnim pitanjima** iskazujući to u svojim navodima: (“...kroz superviziju udomitelja mi njima više možemo dati recimo pravne savjete, ponekad zakonske okvire, zakonske osnove i tih pitanja bude dosta na takvim grupama....” (S1), “...ovisno o interesima i prethodnim znanjima udomitelja, može se javiti veća potreba za edukativnim zagradama nego sa stručnjacima...” (S10).). Sudionici istraživanja navode kako su često bili u poziciji poučavati udomitelje o pojedinim stručnim pitanjima koji su im u tom trenutku bili važni te su isticali, posebice oni sudionici koji su ujedno bili i nadležni socijalni radnici za udomitelja i udomljeno dijete, da im je dan prostor kako da savjetuju i usmjeravaju udomitelja, te im pomognu u razrješenju nekog pitanja koje im iz pozicije nadležnog socijalnog radnika zbog obaveza, opterećenja poslom ne bi moglo pružiti u trenutku potrebe. Upravo te „zgrade“ supervizantima omogućavaju nove (teorijske) spoznaje o nepoznatom (Ajduković, 2001. prema Berc 2009.).

Također izjavljuju da se udomiteljima u supervizijskom procesu omogućuje **učenje na primjerima iz prakse** o čemu govore slijedeće izjave navedenog koda (“...na superviziji

udomitelja mahom imaš ljude, osnovna i srednja škola, koji su prošli nekakvu edukaciju za udomitelje, je li? da li im je ona bila dostatna ili ne...nije, jer se tek pitanja otvore kada dijete dođe u obitelj i sve skupa...” (S1), “...njima bi to bila kao neka konzultativna supervizija, nešto gdje bi oni dobili neka znanja, vještine jer nekad u superviziji udomitelja ti možeš reći ovo sad više nije supervizija, sad ćemo napraviti zgradu i sad idemo napraviti jedno kratko educiranje kako postaviti granice djetetu...” (S6), “...znači kad se događa nešto s nekim djetetom tu si dam pravo reći ok to je normalno da se događa sa udomljenom djecom... (...) ima udomitelja koji nemaju svoje djece i udomitelja koji imaju svoje djece, međutim njihova djeca nisu imala probleme privrženosti ni problema u ponašanju, probleme koji mogu imat udomljena djece u prilagodbi i onda nekad važno reći gledaj to je ok da se događa.... to je taj neki poučavanje, proces, edukacija, tu je možda naglašenija ovaj poučavateljski dio...” (S9).). Uvid da nisu jedini koji se susreću sa tim problemom ili potpora koju članovi supervizijske grupe mogu jedni drugima pružiti jedan je od značajnih resursa i izvora daljnje motivacije da se udomitelji uhvate u koštac sa svim izazovima i zahtjevima udomiteljstva. Lazar (2009.) u svom članku navodi da je supervizija udomitelja kao profesionalna podrška usmjerena na jačanje obiteljskih resursa. Korištenje konzultativne supervizije prema mom mišljenju je dobrodošla u radu sa udomiteljima jer im pomaže u datom trenutku riješiti neki problem što ujedno rezultira dobitkom u stjecanju novih znanja i vještina a istovremeno i jačanju samopouzdanja i samopoštovanja.

Sudionici istraživanja iskazuju da supervizor koji ima **znanja iz područja udomiteljstva** bolje razumije i objašnjava specifičnosti udomiteljstva. Navedeni kod identificiran je u sljedećim izjavama (“...i ja ipak mislim da je ta supervizija kvalitetnija ako se radi o supervizoru koji zna o udomiteljstvu, i sigurna sam u to ne kažem da će ova supervizija biti beskorisna i loša ali mislim da će supervizor koji dolazi iz tog područja znat što je udomiteljstvo s čime se ti ljudi nose i koje su im dužnosti i obaveze odgovornost i da će ponuditi više i da će supervizant dobiti više (...) ja i dalje mislim da je supervizija kvalitetnija od strane supervizora koji je uronio u to područje udomiteljstva, koji ima iskustva i mislim da može puno više dati baš zato što se ne radi o profesionalcu nego se radi o udomitelju čovjeku koji nije profesionalac...” (S8), “...recimo ono što se često događa nakon što dijete bude udomljeno u neku obitelj, znači kada prođe taj početni period prilagodbe uglavnom, jedan udomitelj, onaj koji je više s djetetom, najčešće udomiteljica počinje primjećivati neke probleme kod udomljenog djeteta u odnosu na onog koji je manje doma ne primjećuje i sad je tu taj trenutak koji je jako važno prepoznat...to moje razmišljanje zato što je to trenutak u kojem može doći do nekih partnerski konflikata zato što udomiteljica npr. procjenjuje da udomljeno dijete laže, namjerno radi neke

stvari a udomitelj procjenjuje da udomiteljica pretjeruje.... da to dijete ne laže namjerno, da je to bilo slučajno, da nije ukrao 20 kuna nego to je to uzeo je ne znam zašto... znači počinje njihovo različito razumijevanje udomljenog djeteta, tj. ponašanja udomljenog djeteta.... i to onda kada se desi može biti jako stresno za udomitelje, dovesti do partnerskih problema i tada im je bitno vratiti da je to normalno, da se to većini udomitelja desilo.... znači li to je onaj neki rizičan trenutak za izdvajanje djeteta u udomiteljskoj obitelji i tad krenu partnerski problemi zbog pogrešnog razumijevanja, ne pogrešnog već različitog razumijevanja djetetovog ponašanja...”(S9).

Sudionici također izjavljuju da je u superviziji udomitelja potrebno voditi računa na koji način i kojim jezikom razgovaramo te da postoji potreba **prilagodbe stručnog govora** odnosno da se koristi svakodnevni jezik, a što je vidljivo iz slijedećih izjava sudionika(“...s udomiteljima je poželjno koristiti jednostavniji, svakodnevni jezik, u smislu manje korištenja stručnog žargona nego sa stručnjacima...”(S10), “...ovo su paraprofesionalci gdje moram puno više voditi računa o tome kojim jezikom govorim, da upotrebljavam što manje stručnih izraza i njima sam jasno rekla da ako me nešto ne razumijete, ja nekad govorim automatizmom, to smo na početku kad smo dogovarali sve skupa, upozorila da me pitaju ako im nešto nije jasno... i zapravo nastojim pojednostaviti i pitanja, i sam način izražavanja mijenjam...” (S3)).

Obzirom da su udomitelji osobe sa završenom osnovnom i srednjom školom smatram važnim da se, a što potvrđuju i izjave sudionika, prilagodi jezik njima kako bi lakše razumjeli i osjetili se jednako vrijednim. Ukoliko prilagodimo jezik supervizantima paralelno stvaramo odnos sa njima o čemu govori i Bubaš (2009.) kada navodi da je pri utvrđivanju odnosa važno u komunikaciji ne koristiti profesionalni, „stručni jezik“, koji također može biti značajna barijera uspostave odnosa (Shulman, 1996. prema Bubaš, 2009.).

Sudionici istraživanja u svojim izjavama navode da je potrebno da supervizori udomitelja **educiraju udomitelje** o svrsi i značaju supervizije kao i o njezinim pravilima a što je vidljivo u kodu iz slijedećih izjava (“...razlika je dakle ovako, moji udomitelji su bili osobe koje nisu bile uključene u ono vrijeme u još nekakve edukacije u nisu baš prisustvovali nekom radu, dakle tu je bila nekakva razlika dok smo krenuli u grupni rad trebalo nam je malo više vremena potrošiti, recimo što se tiče supervizijskog dogovora, upućivanja u pravila itd, mislim da smo tu malo više vremena potrošili u početku nego što se tiče SS...” (S5)). Važnost educiranja udomitelja o svrsi i značaju supervizije možemo povezati sa istraživanjem koje je provela Kusturin (2011.) godine i opisala u članku „Smjernice za prezentaciju supervizije psihosocijalnog rada“. Njezino istraživanje pokazalo je da informiranje stručnjaka o superviziji

osnovni preduvjet za uvođenje supervizije u sustav socijalne skrbi. Iako se o superviziji iznimno puno govori, velik broj stručnjaka još uvijek nema cjelovite informacije o njoj i u pojedinim se situacijama srame pitati što to supervizija jest. Također, iznimno je važno unaprijediti i dostupnost informacija o superviziji, supervizorima i ponudama supervizije na mrežnoj stranici kako bi zainteresirani sudionici prezentacija mogli realizirati pobuđeni interes. (Kusturin, 2011.). Možemo zaključiti da ukoliko stručnjaci iz sustava socijalne skrbi nemaju dovoljno informacija o superviziji o kojoj je iznimno puno govori dovodi nas da zaključka da trebamo puno vremena u truda uložiti kako bismo udomiteljima približili superviziju, njezinu svrhu i cilj.

Sudionici istraživanja nadalje ističu da bi bilo poželjno da supervizor udomitelja ima **podržavajuću i poticajnu ulogu** kojom kod udomitelja **potiče kreativnost** (“...mislim da je supervizije udomitelja puno jednostavnije oni su stvarno konkretni... ja sam očekivala zapravo da neće tako prihvatiti te kreativne tehnike ali njima to bi bilo interesantno...” (S7)), vodi udomitelja ka rješavanju problema (“...zapravo je supervizor udomitelja taj koji pokušava kanalizirati probleme ka nekakvom rješavanju zajedno sa drugim participantima...” (S1)). Također navode da bi supervizor udomitelja trebao biti **aktivni slušač** (“...imam osjećaj da im treba dati priliku da kažu sve ono što ih muči.... da ne bi bili povrijeđeni...ako bi ih zaustavljala kao što zaustavljam ove stručnjake...ok...pravila jesu...jedan priča...drugi slušaju...jasno mi je objasniti na koji način ja radim superviziju...ali zapravo ih...pustim ih da svatko od njih kaže kako bi on to riješio, ne nudim ja odgovore... ne nudim kod njih puno...” (S3)), da je **znatiželjan i zainteresiran** za temu koja se donosi u superviziju (“...ako je bit supervizora da ide iz pozicije neznanja i da zna postavljati pitanja i aktivirati neke procese u supervizantu onda može svaki supervizor može raditi superviziju udomitelja...” (S8)), te da ujedno pristupa zaštitnički (“...oni ipak iznose svoj privatni život pa je moja uloga više zaštitnička... kao da ih više pazim, čuvam...” (S3), “...kako udomitelji žive sa svojim “korisnicima” potrebno je iz uloge supervizora više paziti na granice njihovog privatnog života...” (S10)) i da **pruža podršku** (“...ja sam se na kraju dobro povezala s njima, i poslije kad smo završili tu superviziju nekako smo bili puno otvoreniji, da mogu iznijet bez da misle što će sad centar reći jer su oni nešto krivo napravili i da mogu pitati i da nije problem...” (S5), “...s udomiteljima mi je bilo drago što im mogu biti podrška, imala sam više osjećaj da su ovisni o meni...” (S6)).

U ovoj kategoriji prepoznajem da sudionici istraživanja navode poželjne kompetencije supervizora udomitelja koje bi trebao imati obzirom da navode da bi supervizori udomitelja trebali biti aktivni slušači i poticatelji kreativnosti o čemu govori jedna od definicija kompetencija koja definira kompetencije kao potrebu za učinkovitošću, a sposobnost stvaranja

odnosa je definirana kao potreba za stvaranjem toplih odnosa i potreba za sudjelovanjem s drugima u različitim aktivnostima (Deci i Ryan, 1985. prema Berc 2009.). Ujedno ukoliko supervizora udomitelja promatramo iz pozicije poticatelja kreativnosti koji u rad s udomiteljima uvodi i kreativne tehnike možemo ga vidjeti kao poticatelja osobnog i profesionalnog razvoja supervizanta jer kreativne tehnike omogućavaju izražavanje i upoznavanje vlastitih emocija i stanja putem nekih drugih kanala koji nisu racionalni i verbalni, koji nam omogućuju da kroz kreativne medije i metaforu izraze vlastita mišljenja, opažanja, osjete, osjećaje i poimanje osobnog iskustva (Fabac, 2009.). Upravo o tome govori i Pregrad (2004.) koja navodi da kreativne tehnike omogućuju da „stavimo desnu hemisferu i analogne snovične mehanizme u službu razumijevanja procesa u terapiji, tretmanu i podršci.“ (Pregrad, 2004. prema Fabac, 2009.).

Kod kategorije **uloga voditelja supervizijskog procesa** sudionici istraživanja navode da je uloga supervizora udomitelja da **usmjerava grupu po supervizijskim načelima** (“...mogu reći da sam ispočetka bila nesigurnija jer mi je to bilo...što je uopće S, da li uopće S može biti sa 1 grupom ljudi koji nisu stručnjaci...to su bile dileme u znanstvenim krugovima da li su to S ili nešto drugo ili grupa podrške...ali mi smo radili prema supervizijskim načelima...radili smo sve one nekakve tehnike koje smo radili u SS...išao je i 1 krug...kako su; pa onda smo išli na ovaj dio da li je netko nešto donio na grupu; i što je donio i o čemu bi htio da se razgovara i kako bismo mi sada to formulirali u neko supervizijsko pitanje i tako...” (S6), “...a možda i nije krivo ako ja mogu kao supervizor psihosocijalnog rada supervizirati nekoga tko radi u školi u obrazovanju a nikad u školi nisam radila ali znam kako se vodi supervizijski proces imam metode i tehnike i radim, pitam, pitam iz te pozicije neznanja ...“(S6)), da **usmjerava komunikaciju** (“...nema razlike u tome da je uloga supervizora da usmjerava proces komunikacije unutar grupe...” (S9)), da se **prilagođava potrebama grupe** (“...mi smo na kraju, ovoga pozvane udomiteljice i udomitelji, imala sam ustvari poluotvoreno grupu, jako lijep odnos sa udomiteljima, jednom ili dva puta su došle udomiteljice, a onda su izrazili želju da dođu i njihovi muževi.....e pa onda sam imala ovu grupu u koju smo primali i muževe, djeca kao i da oni čuju, to u profesionalnoj grupi nisam imala...” (S5)) te da je **autentičan** u radu (“...da sada imam superviziju udomitelja mislim da bi jednako radila što se tiče mojih metoda vještina i tehnika, ili ih imam ili ih nemamto sam ja...” (S8)) a što je identificirano u navedenim izjavama.

Sudionici istraživanja u svojim izjavama opisuju „idealnog“ supervizora koji će im približiti važnost i značenje supervizije, koji će voditi supervizijski proces prepoznajući potrebe grupe ali istodobno voditi računa za jednakim prostorom svakog supervizanta, da vlada

komunikacijskim vještinama i da je prije svega autentičan u svom radu. Zapravo, možemo zaključiti da su to realna očekivanja supervizanata za supervizora a to potvrđuje i Bubaš (2009.) u svom radu kada navodi da je udomiteljima potreban supervizor koji će ih usmjeravati, prilagođavati se potrebama grupe, ali to ne znači da supervizor udomitelja, osim u superviziji, mora biti kompetentan i iz područja udomiteljstva, već mora biti pomagač, osoba koja je iskreno zainteresirana za uspješnost udomljavanja, te osoba koja daje udomitelju za pravo da je njegov problem hitan, stvaran i ozbiljan (Bubaš, 2009.).

Kategorija **uloga predstavnika sustava socijalne skrbi** prema navodima sudionika istraživanja ogleđa se kroz kodove **uloge socijalnog radnika** (“...kao da kad radim sa udomiteljima nisam u cipelama, baš potpuno u cipelama supervizora...kao da sam djelićem i u ulozi socijalnog radnika koji radi na tim poslovima...samo djelić...ne puno...” (S3), “...pored što sam bila njihov supervizor bila sam nadležna i za djecu i za udomitelje...tako da je to jedna specifična uloga, ja mislim da je bilo dobro (...) ipak da ti imaš neki osjećaj da si ti njima taj nadležni i taj nekakav slučaja na koji ih upućuješ, malo je drukčiji možda ipak odnos moći je drugačiji...” (S5), “...kad sam radila superviziju udomitelja ja sam njima bila i nadležni socijalni radnik...” (S6)), **uloge pomiritelja praktičnog rada i problema sustava** (“...kada duže vrijeme ministarstvo ne mijenja važne uvjete u kojima rade stručnjaci (npr. prostor, naknade, edukacija, opterećenje/ broj korisnika ili predmeta, uvažavanje), poruka može biti potpuno suprotna: tada supervizori/ce nenamjerno mogu imati ulogu primirivača (supervizanata), opravdavača (sustava), gasitelja požara i sl. Isto vrijedi za situacije kada ministarstvo ili CZSS udomitelja ne mijenja uvjete u ili s kojima udomitelji rade/ žive/ brinu o djeci (npr. edukacija, naknade, uvažavanje/ način komunikacije, dostupnost “obične” podrške), a uvodi superviziju. Tako supervizija maskira strukturalne probleme ili se njima bavi više vremena nego konkretnim radom supervizanata...”(S10)) i **uvažavanje udomitelja kao paraprofesionalaca** kroz ravnopravnost uloga u superviziji udomitelja što je u skladu s komentarom u pripadajućoj tablici i vidljivo kroz slijedeće izjave (“...ja mislim da uloga nikako ne smije biti ekspertna... razumiješ... da možeš biti ekspert za superviziju ali da je nepoželjno...nego da traži jako puno uvažavanja, znanja i iskustava drugih članova grupe. Mislim da tu ne bi smjelo biti razlike, da ne bi smjelo bez obzira što udomitelj nije kako bi rekla stručnjak u tom smislu... ali on je udomitelj i on je za mene stručnjak u udomiteljstvu... razumiješ... tako da mislim da meni je jako važna ta neka ravnopravnost i partnerski odnos...” (S9)). Ako smo mi, prema mom mišljenju, stručnjaci profesionalci u obavljaju svojeg posla (temeljem naobrazbe i dodatnih usavršavanja) onda možemo reći da su i udomitelji stručnjaci u obavljanju svojeg posla tj.

stručnjaci u udomiteljstvu (*naobrazba u udomiteljstvu i prakticiranje udomiteljstva*), stoga ih možemo nazivati paraprofionalcima. Sukladno tome udomitelja u supervizijskoj grupi moramo gledati kroz prizmu stručnjaka u udomiteljstvu i odnositi se ravnopravno kao prema stručnjaku profesionalcu.

Kada razmišljam o navodima sudionika istraživanja koji govore da kada rade superviziju udomitelja da jednim dijelom ostaju u „cipelama“ nadležnog socijalnog radnika razmišljam o konfliktu uloga koja se tada javlja i kako to pomiriti. Mišljenja sam, a potvrđuje to i Bižić (2009.) da navedene konfliktne uloge su s jedne strane zbunjujuće i ometajuće, a s druge strane dovode do poboljšanja odnosa sa udomiteljima i poboljšanja profesionalnog rada (Bižić, 2009.). Uloga supervizora je dvojaka u administrativnoj superviziji jer istovremeno prati rada supervizanta i istovremeno daje podršku. Pitanje koje mi se nameće je da li se gubi smisao funkcije supervizije ako znamo da je njezina funkcija prije svega razvoj profesionalne kompetencije supervizanata a ne praćenje kvalitete rada?

Dakle, može se zaključiti da supervizori promišljaju da uloga supervizora udomitelja u superviziji naspram udomitelja bude edukativna, odnosno da im proširuju znanja iz njima važnih područja s naznakom prilagođavanja stručnog jezika, da u svom radu budu podržavajući i motivirajući, da im pruže podršku odnosno da budu stručni i profesionalni ali i da u određenom trenutku, po procjeni balansiraju između zakonskih okvira, stručnih uloga ali i zaštitničkih uloga kada je to potrebno.

Tablica 5. Doživljaj specifičnosti uloge supervizora stručnjaka psihosocijalnog rada

Kodovi	Kategorije
vođenje procesa supervizije	Voditelja supervizijskog procesa
usmjeravanje supervizanata	
stručnost	
autentičnost	
praćenje radne etike	
kolegijalni odnos	Balansirani odnos u superviziji
ravnopravna uloga	

Supervizori doživljavaju specifičnosti uloge supervizora stručnjaka kroz kategoriju balansiranog odnosa u superviziji i pripadajućeg koda ravnopravnosti uloge i kolegijalnog odnosa te kroz kategoriju voditelja supervizijskog procesa pojašnjavajući to kroz kodove:

vođenje procesa supervizije, usmjeravanje supervizanata, stručnost, autentičnost i praćenje radne etike.

Supervizori ističu da se specifičnost uloge voditelja supervizijskog procesa odnose na kodove: **vođenje supervizijskog procesa** (“...kao supervizor stručnjaka ...ti ne daješ... ti zapravo vodiš proces grupe da sama sazrije i svaki participant da sazrije i dođe do rješenja i to su mi nekakve osnovne stvari...” (S1), “...supervizante (stručnjake) puno lakše prekidam, puno lakše zaustavljam... (S3), “...pa više kao nekog medijatora procesa ...znači ja više doživljam da sam ja netko tko usmjerava sam proces nego bilo što drugo... (S9)); **usmjeravanje supervizanata** (“...zapravo s njima idem na onoj razini baš samo uvida i da vide kako će dalje s time klijentom...” (S3)); **stručnost** (“...dok sam u superviziji stručnjaka supervizor kakav jesam - sa stručnim izrazima, sa svim ono što nosim u superviziji kao stručnjak...” (S3)); **autentičnost** (“... ovdje sam stručnjak...i tu sam ti i tu sam baš u cipelama supervizora, autentična, vesela....bez zadržke (...) osjećam se kompetentno, sigurno, spontana sam, opuštena i autentična...” (S3)); **praćenje radne etike** (“...da se otkrije zlostavljanje ili nešto naravno da tu moraš reagirati da se to mora prijaviti, jel?...” (S6)).

Sudionici istraživanja ističu da se još specifičnosti uloge supervizora stručnjaka ogleda kroz kategoriju **balansiranog odnosa u superviziji** što opisuju kroz kod **kolegijalnog odnosa** koji je identificiran kroz slijedeće izjave (“...za superviziju stručnjaka sigurno nema nadzornu ulogu zbog toga što smo mi svi tamo kolege. Dok sam radila zadnju superviziju još sam bila i predstojnica podružnice i moji zaposlenici nisu bili članovi grupe, ali ja nikad nisam skliznula u ulogu šefa koju sam tada radila...prema tome nisam bila kao nadzorni....” (S6)) i **ravnopravnost uloge**, vidljivo iz slijedećih izjava (“...supervizija stručnjaka zapravo to je ista razina stručnog rada i odnosno stručne edukacije...” (S1), “...ovo sa kolegama mogu reći je bio ravnopravniji odnos, kolege, problemi koje imamo i koji se rješavaju...” (S5), “...kod ove supervizije znači s njima dijelim kako se osjećam, jer mi je to bliže...jer to moje...klasična supervizija...” (S3)).

Možemo zaključiti da sudionici istraživanja vide ulogu supervizora stručnjaka kao stručnjaka profesionalca koji posjeduje teorijska i praktična znanja koja mu omogućuju da svojim vještinama, znanjem i kompetencijama vodi i usmjerava supervizante ka rješavanje određenog problema te osobnom i profesionalnom rastu i razvoju. Ujedno ulogu supervizora vide kroz prizmu poznavanja rada s grupom, vođenja i usmjeravanja procesa, kroz poštivanje etičnosti rada ali i kao osobu koja će biti ravnopravna i podržavajuća. Upravo je prema izjavama sudionika istraživanja i ispunjen cilj razvojno-integrativne supervizije koji govori o razvoju

profesionalnih kompetencija u podržavajućem okruženju uz omogućavanje integracije vlastitog profesionalnog iskustva s teorijama i zahtjevima profesionalne uloge .

Uspoređujući izjave sudionika istraživanja o doživljaju specifičnosti uloge supervizora udomitelja naspram uloge supervizora stručnjaka vidljivo je da jednakost uloga vide samo kroz kategoriju *uloge voditelja supervizijskog procesa* te da znatno više promišljaju o ulozi supervizora udomitelja, smatrajući ujedno da bi supervizori udomitelja trebali osim navedenog pružati podršku, educirati udomitelje te da ih uloga nadležnog socijalnog radnika u datim situacijama povezuje odnosno udaljava zbog uloge praćenja udomitelja. Sudionici istraživanja više promišljaju o ulozi supervizora udomitelja, prema mom mišljenju, jer se radi o paraprofesionalcima koji nemaju stručna bazična znanja a potrebno ih je osnažiti, motivirati i omogućiti im razvijanje kompetencija kroz superviziju kako bi se i nadalje bavili udomiteljstvom i skrbrili o djeci.

5.3.Kompetencije supervizora udomitelja i supervizora stručnjaka

Temeljem analize odgovora sudionika istraživanja koji su se odnosili na istraživačko pitanje vezano uz kompetencija supervizora udomitelja odnosno kompetencija supervizora psihosocijalnog rada/stručnjaka, radi lakšeg praćenja izvedena su dva područja, a to su:

- e) kompetencije supervizora udomitelja, i
- f) kompetencije supervizora psihosocijalnog rada/stručnjaka.

Unutar područja kompetencija supervizora udomitelja dobivene su sljedeće kategorije (Tablica 6.): komunikacijske vještine, specifične kompetencije, stvaranje podržavajuće atmosfere, fokus na potrebe supervizanta, educiranost i stručna znanja, vođenje i usmjeravanje grupnog procesa, jaki osobni kapaciteti i vještine motiviranja.

Tablica 6. Kompetencije supervizora udomitelja

Kodovi	Kategorije
otvorenost za kontakt	Komunikacijske vještine
empatija	
aktivno slušanje	
vještina postavljanja pitanja	

davanje povratnih informacija	
reflektiranje	
konfrontacija	
rješavanje konflikata	Specifične kompetencije
znanja savjetovanja	Stvaranje podržavajuće atmosfere
povjerljivost	
odgovornost	
pouzdanost	
otvorenost	
opuštenost	
optimističan svjetonazor	
strpljenje	
poštovanje	
prepoznavanje potreba supervizanata	
prilagodba potrebama supervizanata	
izgradnja odnosa sa supervizantima	
razumijevanje supervizije	Educiranost i stručna znanja
znanje o udomiteljstvu i pravnim okvirima	
znanje o razvojnim fazama djece	
poznavanje specifičnosti populacije djece	
poznavanje kulturnih specifičnosti	
vještine vođenja grupe	Vođenje i usmjeravanje grupnog procesa
završavanje započetih procesa	
približavanje/pojašnjavanje supervizije	
usmjeravanje komunikacije u grupi	
nošenje s različitim supervizantima	
balans uloga (supervizor i službena osoba)	
balans dubine rada	
usmjeravanje ka rješenjima	
spremnost na neočekivane situacije	Jaki osobni kapaciteti
vještine samoregulacije	
organizacijske vještine	
kritičko razmišljanje	
motiviranje na suradnju tijekom supervizije	Vještine motiviranja
motiviranje za nošenje sa situacijama u praksi	

Kategorija **komunikacijske vještine** koje supervizor udomitelja prema navodima sudionika istraživanja treba posjedovati odnose se na slijedeće kodove i pripadajuće izjave: **otvorenost za kontakt** („...supervizor udomitelja zapravo mora imati jako dobre vještine, to su komunikacijske vještine to je neminovno...“ (S1)... „imati znanja vezano uz komunikaciju, da je komunikativan...“ (S6), „...vještine za međuljudske odnose (npr. komunikacijske vještine, suradnja...“ (S10)); **empatiju** („...mi se čini da treba imati empatije prema udomiteljskim obiteljima...“ (S1), „...to bi trebalo biti otprilike isto neko razumijevanje...“ (S7), „...Supervizor udomitelja bi trebao biti suosjećajan...“ (S6), „...svijest o drugima/ društvena svijest (npr. empatija, uvažavanje različitosti)...“ (S10)), **aktivno slušanje** („...Slušanje, pratim verbalnu/neverbalnu komunikaciju, pratim proces, aktivno slušanje...“ (S3), „...aktivno slušanje...“ (S7)), **vještine postavljanja pitanja** („...postavljanje učinkovitih pitanja...“ (S10)), **davanje povratnih informacija** („...davanje povratnih informacija...“ (S10)), **reflektiranje** („...reflektiranje...“ (S4), „...sažimam, reflektiram...“ (S3)), **konfrontacija** („...sposobnost konfrontacije članova grupe sa nečim što smo primijetili, konfrontaciju sa onime važnim što se događa u samoj grupi...“ (S8), „...konfrontacija, to su neke vještine koje radim...“ (S3)).

Kategorija **specifične kompetencije** koje supervizori udomitelja trebaju imati razvijene prema navodima sudionika istraživanja odnose se na slijedeće kodove: vještine **rješavanja konflikata** („...konzultativna znanja za konflikte, komplementarna znanja...“ (S6), „...rješavanje konflikata...“ (S10)) te **znanja iz savjetovanja** („...Znanja o savjetovanju...“ (S6)), a što je identificirano u navedenim izjavama sudionika.

Udomitelji, prema navodima Bogović i sur. (Bogović, Laklija i Blažeka Kokorić, 2022.), obzirom na specifične izazove s kojima se susreću udomitelji tijekom skrbi za udomljeno dijete trebali bi u edukacijama proći tri ključna područja/teme: (1) poteškoće prilagodbe djeteta na život u udomiteljskoj obitelji; (2) poteškoće u odnosu udomitelja s biološkom obitelji, i (3) poteškoće koje proizlaze iz specifičnih potreba udomljenog djeteta. Poteškoće koje proizlaze iz specifičnih potreba udomljenog djeteta kao što su: obrazovne, emocionalne, bihevioralne poteškoće, proživljene traume ili druge stresne situacije, ponašajne poteškoće, suicidalnost i samoozljeđivanje, poremećaj prehrane i mnoge druge poteškoće mogu znatno opteretiti skrb o djetetu jer se većina udomitelja ne zna nositi sa poteškoćama djeteta, osjećaju se nekompetentni i najčešće, ukoliko izostaje sustavna podrška odustaju od djeteta i traže njegovo izmještanje iz obitelji. Upravo poznavanje specifičnosti djeteta, ovladavanje specifičnim vještima i sustavna podrška motivirat će udomitelja za nastavak pružanja skrbi o

djetetu sa poteškoćama, osjećat će se kompetentnim te će moći prepoznati rizike i pravodobno djelovati ili potražiti stručnu pomoć.

Mišljenja sam da bi specifična, komplementarna i znanja iz područja savjetovanja omogućila supervizorima udomitelja da pokriju razna (prije navedena) područja važna za udomitelje i udomljenu djecu, te ih sa svojim iskustvom i vještinama educiranja podučiti kako rješavati aktualne probleme i pitanja, te da kroz iskustveno učenje savladaju vještine koje su im potrebne za rad sa udomljenim djetetom.

Prema navodima intervjuiranih sudionika supervizori udomitelja bi trebali **stvarati podržavajuću atmosferu** kroz navedene kodove **povjerljivost** („...veću pažnju treba posvetiti toj povjerljivosti. što se tiče njih... oni ipak u toj svojoj grupi govore o sebi, i tu vidjeti, odrediti možda što što je za grupu a što nije za grupu; i možda što to nisu naše pomagačke struke... ja opet govorim o strukturi udomitelja koji su meni bili uglavnom osnovna škola... to pređe u nekakav trač nego da bude tabu ...“ (S5)), **odgovornost** („...odgovornost i etičnost...“ (S10)), **pouzdanost** („...naravno da si pouzdan, da to što si čuo na grupi da ne prepričavaš okolo... i to se očekuje od tebe...“ (S6)), **otvorenost** („...ono što oni traže je i dijeljenje nekakvih svojih iskustava.. da daješ sebe...oni i to očekuju da ti svojim primjerom pokažeš kako bi ti to riješio ili dali si imao u praksi...“ (S6), „...otvorenost...“ (S4)), **opuštenost** („...stvaram opuštenu radnu atmosferu i dobre odnose u grupi...“ (S10)), **optimističan svjetonazor** („...povjerenje u ljude (npr. da je većina ljudi dobronamjerna, ima snage za koje možda ni ne zna, sposobna je mijenjati se, od svakoga je moguće nešto naučiti..) te uživanje u radu i komunikaciji s ljudima...“ (S10)), **strpljenje** („...udomitelji imaju nekad možda u smislu toga kad dođe neki stručnjak ili netko iz centra tko se bavi tim poslom... imaju dosta velika očekivanja... znači očekuju od vas konkretne odgovore na konkretna pitanja koje možda u nekom trenutku nije moguće dati ili nije moguće reći na sve situacije dati konkretan odgovor... znači nisu tako jednostavne stvari... puno puta treba više vremena potrošiti i više obrazlagati neke stvari ... recimo ovdje treba puno više dati u tom smislu da im obrazložimo te nekakve situacije... (...) koje se ne mogu riješiti jednostavno...“ (S2)), **poštovanje** („...kompetencije opisane u prvom dijelu odgovora su potrebne i jednima i drugima, no neke od njih možda u različitom intenzitetu, npr. da je za supervizora stručnjaka za neki element kompetencije dovoljno da je na dobroj razini, dok kod supervizora udomitelja isto to treba biti izvrsno (npr. poštivanje supervizantovih osobnih granica)...“ (S10)).

Fokus na potrebe supervizanata prema mišljenju sudionika istraživanja ogledaju se kroz slijedeće izjave unutar navedenih kodova **prepoznavanje potreba supervizanata** („...moja je pretpostavka da se dosta supervizija udomitelja provodi više na razini grupa podrške, pa je tu potrebno vidjeti koje su razlike, sadržaji, što zapravo udomitelji trebaju...“ (S4)), **prilagođavanje potrebama supervizanata** („...balansirano odgovaranje na potrebe grupe s obzirom na njezinu raznolikost po stupnju i vrsti obrazovanja supervizanata te po (ne)rodničkoj povezanosti s udomljenom djecom...“ S(10), „...fleksibilnost...“ (S4), „...fleksibilnost...“ (S10)) i **izgradnju odnosa sa supervizantima** („...uspostavljanje i održavanje/ razvoj odnosa u superviziji (prisutnost, toplina, uspostava i održavanje radnog saveza, znanja o grupnoj dinamici, poštivanje svojih i supervizantovih osobnih granica, primjereno korištenje humora, rješavanje konflikata...“ (S10)).

U članku „Supervizijski stil i komunikacijski procesi u superviziji iz perspektive supervizora“ (Laklija, Kolega, Božić i Mesić, 2011.) pokazuju da supervizori kao posebno značajna znanja i vještine u supervizijskom procesu smatraju temeljne komunikacijske vještine, kao što su aktivno slušanje, empatija, održavanje koncentracije supervizora, vještina postavljanje pitanja, vođenje dijaloga, uspostavljanje odnosa, samopraćenje i konfrontiranje, kao i vještine vođenja grupnih procesa. Ujedno kompetencije koje se posebno preporučuju kod supervizora su posebne edukacije te osobne i profesionalne karakteristike od značaja za supervizijski rad. Kao što sam navela prije ovladavanje komunikacijskim vještinama supervizoru pomaže da supervizanta/sugovornika uspješno vodi kroz proces učenja, definiranja i rješavanja problema, stjecanja vlastitog uvida te omogućavanja da drugi shvate i razumiju sugovornika.

U pogledu kategorije **educiranosti i stručnih znanja** sudionici istraživanja navode kodove prema kojima bi supervizori udomitelja trebali imati slijedeća znanja:

- **o razumijevanju supervizije** („...specifična znanja o superviziji i metode supervizije...“ (S4), „...objašnjenje svrhe supervizije i uloge supervizora...“ (S10)),
- **o udomiteljstvu i pravnim okvirima** („...isto tako mora znati jako dobro područje udomiteljstva i procesa udomiteljstva.... on tu baš mora biti dobro potkovan pri tome treba znati ove zakonske regulative ovog tipa od zakona o socijalnoj skrbi do obiteljskog zakona i jer su to vrlo često su pitanja na susretu baš usmjerena prema supervizoru baš u tom smjeru...“ (S1), „...znanja o udomiteljstvu (barem načelno, zakonski okviri, stanje u HR, nekakav barem osnovni uvid u područje da se ne gubi puno vremena na to da udomitelji poučavaju supervizora), razumijevanje udomiteljstva

kao oblika alternativne skrbi za dijete...“ (S4), „...mislim da bi možda malo im olakšalo, da supervizor možda nešto zna o udomiteljstvu, kako opće funkcionira udomiteljstvo općenito, kak ide udomljavanje, nešto najosnovnije stvari da ima ovoga pojma o tome, na koji način ...jel to hitna... ovakva onakva intervencija... nekakve najosnovnije stvari...“ (S5), „...kad rade superviziju udomitelja neki koji nikad nisu radili sa udomiteljima...to isto mislim da nije dobro...ne kažem da superviziju udomitelja trebaju raditi samo oni koji rade u timu za udomiteljstvo, da samo mi imamo na to pravo...to ne... ali mislim da ljudi koji rade u sustavu i koji znaju što se s udomiteljima dešava će daleko bolje raditi superviziju udomitelja nego netko tko nikad nije radio na udomiteljstvu...netko tko ima iskustva rada sa udomiteljima...jer ti odmah znaš o čemu oni pričaju...jer netko tko ne zna šta znači dozvola, šta znači rješenje o smještaju, šta znači naknada, što nije dobio sada novac za 2 mjeseca... ti to točno znaš sta se dešava i kako sustav funkcionira... to sve možda ne treba znati supervizor udomitelja ali ti to znaš odmah u početku objasniti...“ (S6), „...ne mislim da bi to nužno trebalo biti razlike i da taj supervizor treba biti prilagođen udomiteljima osim što bi možda bilo mudro da pozna tematiku kako netko može postati udomitelj odnosno kako može ostati bez dozvole...“ (S7), „...poznavanje samog konteksta udomiteljstva zato što je on možda uži... kako bi rekla neki uži koncept od općenitog psihosocijalnog rada zato što tu doista ljudi koji nisu iz naših struka... nisu socijalni radnici, psiholozi a ušli su u sustav gdje se na njih odnose i zakoni i promjene nekih odredbi i sudska rješenja... u toj situaciji možda to nije supervizorov ali to izađe kako bi ti rekla interpretacija nekog rješenja, kako se organiziraju kontakti s biološkom obitelji...mislim to sve... ljudi se često ne snalaze u toj dokumentaciji zato što nisu bili dosada dio našeg sustava... poslije naravno postaju vješti ali kad je neki novi udomitelji onda im ipak trebaju povratne informacije o tim nekim kako bi rekla vještinama čitanja rješenja...neke specifične vještine koje možda ovim drugima u nekim supervizijskim grupama u psihosocijalnom radu nisu važni... udomitelji koji su raznih zanimanja, raznih profila u konačnici i mogu biti srednje stručne spreme...“ (S8)),

- ***o razvojnim fazama djece** („...možda u nekim stvarima malo nekakve osnovne stvari da bi se znalo o razvojnim fazama djeteta, možda bi u superviziji bolje shvatili, možda bi im trebalo par nekakvih natuknica za razliku od profesionalaca di mislim da ovoga u tom smislu ne treba, oni često su se borili s nekakvim poteškoćama kod djece kroz nekakav razvojni ciklus...no sada imaju edukaciju udomitelji...mi to onda nismo imali...“ (S5), „...Supervizor udomitelja mora ima neka osnovna znanja o odgoju djece,*

o odrastanju djece; specifičnosti za pojedinu dob djece; (...) poteškoće koje djeca imaju...“ (S6);

- ***o specifičnosti populacije djece** („...ti ne moraš biti sveznajući....to ne...ali se negdje očekuje od tebe da ti imaš nekakav široki dijapazon znanja i da ti znaš kako to autistično dijete izgleda ali ne trebaš znati kako da riješiš neki problem sa autističnim djetetom...važno je da ne bleneš pa da nemaš pojma o čemu se radi...“ (S6), „...da bar znaš kako se ta djeca ponašaju; djeci sa oštećenjima sluha.. da znaš kako se ta djeca ponašaju.. da se ne sablažnjavaš kao supervizor zašto ta djeca vrište, zašto imaju neka drugačija ponašanja, kako ih prihvatiti...da kad ti udomitelj priča da ti ne pomisliš da je to nešto nenormalno...nego ti sa svojim znanjima da im odmah može shvatiti da li je to normalno ili nije i da odmah znaš kako ćeš dalje sa tim udomiteljem...zato su bitna ta znanja...“ (S6)), ali i*
- ***o kulturnim specifičnostima** („...izazov mi je bila ta romska populacija s kojom se do dana nisam susreo u radu...sad sam prije par godina počeo raditi u Varaždinu....imao sam romi ali nisam tako dobro poznao njihovu subkulturu ni tradiciju da bi mogao shvatiti što se tu događa u pravom smislu...tada sam se morao dodatno interesirati, pročitati neke stvari kad sam ušao u tu supervizijsku grupu... (S2)).*

Ovdje ću se referirati na kulturalne kompetencije obzirom da je dobar dio kompetencija supervizora udomitelja koje navode sudionici istraživanja u pogledu educiranosti i stručnih znanja obrađen prije u tekstu.

Kulturalne kompetencije su skup vještina i znanja koja su potrebne za uspješno komuniciranje i rad s ljudima iz drugih kultura, odnose se na sposobnost supervizora da razumije, poštuje i učinkovito surađuje sa supervizantima koji dolaze iz različitih kultura, etničkih grupa i drugog kulturnog konteksta (Pendić, 2020.) Kulturalne kompetencije mogu se razviti kroz edukacije i osvještavanje, samorefleksiju i introspekcija, aktivno slušanje i empatiju, mentorstvo i suradnju te refleksivnu superviziju. Također sudionici istraživanja u svojim izjavama navode da dobar supervizor udomitelja mora posjedovati znanja iz područja udomiteljstva koja će mu omogućiti kroz edukativni dio supervizije približiti i dati odgovore supervizantima na njima važna pitanja (npr. stjecanje nekih prava koja proizlaze iz udomiteljstva, upoznavanje udomitelja s pitanjima separacije, razvojne faze djeteta i dr.).

Za kategoriju **vođenja i usmjeravanje grupnog procesa** sudionici istraživanja navode da bi supervizori udomitelja trebali ovladati vještinama koje su sadržane u sljedećim kodovima (navedeni kodovi popraćeni su izjavama sudionika istraživanja):

- **vještinama vođenja grupe** („...supervizora udomitelja opet kažem po meni puno važnija ta vještina vođenja grupe i grupe podrške mi je jača od te same supervizije, od same riječi supervizija....“ (S1), „...mogućnost vođenja grupe u smislu da se može nametnut kao vođa da grupa ne vodi nekakav paralelni rad i razgovor nego da se zna da može onako voditi te stvari...“ (S7), „...mislim definitivno sada tu neke vještine grupnog rada, vođenje grupe prepoznavanja faze u grupi, komunikacijske vještine koje se odnose na kako bi rekla na privlačenje možda malo ovih povučениh članova ali to se sve odnosi na vještine vođenja grupe i kažem eventualno sve nešto što se uči...“ (S8), „...znači neke sposobnosti vođenja grupe, prepoznavanja nekih fenomena koja se mogu javiti u grupi...“ (S8), „...kad sam zapravo vidjela da je to moja predrasuda da oni neće sudjelovati da se vrlo lako odazivaju da poštuju nekakva pravila a onda sam se zapravo... kada više vremena utroši na taj nekakva pravila grupe naučila da kad postavim jasna pravila u startu više vremena potrošim oko pravila i više vremena si dam u startu zapravo onda mi kasnije manje treba vremena da on jako dobro slijede da ne moram ih vraćati hv nego slušaju jedni druge uvažavaju jedni druge i nekako onako...“ (S7)),
- **vještinama završavanja započelih procesa** („...kao i svaka supervizija takve supervizija udomitelja najčešće ne dovede do nekog odgovora u tom, nego na tom susretu nego ja mislim da je važno na početku sljedećeg susreta pitati upravo tu osobu s kojom se radilo prošle prošli put, osobe s kojima se rado prošli put što se desilo znači od prošlog do ovog susreta ili se nije desilo ništa, da li su radili na tom problemu, da li su i kako su ga riješili, što je bilo korisno što im nije bilo korisno....ne ostavljati nedovršeno... (...) ali nije to uvijek tako, tako da mislim da je važno ne zaboraviti odnosno konzultirati zapisnik i vidjeti šta se dogodilo prošli put i provjeriti one supervizante s kojima smo radili prošli put...da li su nešto radili na toj temi...“ (S8)),
- **vještinama približavanja/pojašnjavanja supervizije** („...prije svega odrediti, raspraviti razumijevanje što to je supervizija udomitelja, a što nije...“. (S4), „...uvijek to govorimo na superviziji, šta je supervizija, sve što ste radili u grupi ostaje u grupi, taj dio možda s njima dobro treba proraditi tako da ne postoji mogućnost da netko od njih ode s grupe i nešto ispriča.... mislim da bi u tom nekom dijelu trebalo puno računa...“ (S5)),

- **vještinama usmjeravanja komunikacije u grupi** („...meni je bilo super... a možda način rada u grupi, one neke osnovne stvari, kad jedan govori da se drugi ne ubacuje u riječ, kad jedan govori drugi sluša, da govore iz ja pozicije, ono što već stručnjaci imaju po difoltu, da govori svoje perspektive, kada je netko u fokusu da mu ne uskaču, da ga ne prekidaju, da svako dobije jednako vrijeme, da se malo poštuju, i tolerancija i da se poštuju različita mišljenja, različita iskustva....stručnjak to se u superviziji sa stručnjacima ne bavimo se time..... tu treba malo više postaviti način rada i način komunikacije... (...) malo više za uspostaviti način rada poslije sve ok....” (S8), “...uglavnom jesu, da... a mogu reći i da je tu i s udomiteljima i sa stručnjacima ta moć grupe stvarno jako velika ...i možda veća grupa kod udomitelja da ovog drugog koji i kako nešto kaže, izravno izrazi da ne mogu s tim djetetom i ovako i onako...čak da je krenulo i u nekakvo osuđivanje pa sam tu trebala malo pripaziti, preformulirati...” (S5), “...jednako dobro pratim i vodim/ usmjeravam grupu (slijedim plan susreta, no fleksibilno i s digresijama/ zagradama)...” (S10)),
- **vještinama nošenja s različitim supervizantima** („...održivost supervizijske grupe (od početka mala grupa, nedolazak jednog člana/ice je dovodio u pitanje smislenost održavanja susreta); miješana grupa srodničkih i nesrodničkih udomitelja/ica tj. njihova različitost u doživljaju udomiteljstva i vlastite uloge, u odnosu s djecom i emocijama koje idu uz to, iz čega su proizlazile i prilično različite potrebe i očekivanja od supervizije...“ (S10)),
- **vještinama balansiranja uloga (supervizor i službena osoba)** („...ono čega se mi svi bojimo.... što ako nešto izađe što bi utjecao na dozvolu udomitelja, ako izađe tipa da je udomiteljica ošamarila dijete... ali ako i izađe u grupi u kojoj ti nisi član tima, ti moraš obavijestiti druge, i ako to postaviš kao pravilo grupnog rada od starta i daš ljudima do znanja da si ti kao službena osoba to dužan prijaviti, procesuirati ako tako nešto izađe onda pada to u vodu jel da i jedno i drugo i da nema smisla....ali teško je.... to mora biti jedan vrlo dobro razvijen odnos sa udomiteljima jer zapravo ako ti kontroliraš i odlučuješ a s druge strane pružaš podršku to je malo onako dosta konfuzno, posloženo i podstavljeno...“ (S1), „...kada su udomitelji nezadovoljni suradnjom s ustanovama/ zaposlenicima sustava ili negativno doživljavaju cijeli sustav (počevši od donošenja propisa): kako imati i pokazati razumijevanje i empatiju, a ne sudjelovati u ljutnji ili nezadovoljstvu supervizanata niti opravdavati “sustav”...“ (S10))
- **vještinama balansa dubine rada** („...izbjegavanje ulaženja u područje terapije, s obzirom na to da udomitelji dijele osobni/ svakodnevn/ obiteljski život s udomljenom

djecom, a vrlo često su s njima i u srodničkom odnosu (a i kad nisu srodnici, udomitelji vrlo često udomljenu djecu doživljavaju članovima svoje obitelji)...“ (S10), „...Ali ti onda kad ideš u superviziju onda ti možeš više vidjeti njega kao osobu i što se s njim zbiva, zbiva kao sa njegovim osjećajima, njegovim nekakvim dilemama, razmišljanjima, kako je njegov privatni život, kako je njegova obitelj na to gleda, da li ima problema u obitelji zbog toga, da li ga obitelj podržava li ne podržava, da li je sam u tome i zbog toga još više isfrustriran... nekako više ulaziš i u taj njegov privatni život....“ (S6)),

- ***vještinama usmjeravanja procesa ka rješenjima** („...kako pomoći supervizantima da se okrenu rješenjima/ onome što je u njihovoj moći, a ne omalovažiti/ zanemariti njihova razmišljanja i osjećaje...“ (S10)).*

Jeđud (2009.) ukazuje da kompetencije supervizora treba temeljiti na četiri skupine znanja i vještina: znanja o superviziji u psihosocijalnom radu, kompletirajući ili podržavajući znanja i teorije, znanja i vještine konzultativnog rada te znanja i vještine rada s grupama. Nadalje navodi da supervizori udomitelja trebaju znanja iz područja supervizije u psihosocijalnom radu zato što u oba slučaja (superviziji udomitelja i superviziji psihosocijalnog rada) znanje o teoriji i vještine vođenja supervizije supervizoru omogućavaju da superviziju prakticira kao profesiju. To mu omogućavaju znanja o tome kako voditi proces, kako se nositi s materijalom – problemima na kojima se radi u superviziji, koja se kao proces razlikuje od terapije i drugih vidova pomaganja (savjetovanja, psihosocijalnog rada, poučavanja i sl.) (Jeđud i suradnici, 2009.). Sukladno tome što navodi Jeđud u svome radu navode i sudionici istraživanja promišljajući o kompetencijama supervizora stručnjaka.

***Jake osobne kapacitete** supervizora udomitelja sudionici navode kroz slijedeće kodove **spremnost na neočekivane situacije** što se vidi iz slijedećih izjava sudionika istraživanja („...a ti nikad ne znaš što će čovjek donijeti u superviziju kako će to reakciju izazvati kod tebe, hoćeš li se ti nositi sa nekim svojim dijelom pa ti je to izazov... ili nećeš znati šta s time...“ (S8), „...izazovi su uvijek oni na koje moramo biti spremni i na neka na koje ne možemo biti spremni na način da dođe netko na supervizijsku grupu da mu se desi tragedija....bila jednom situacija di sam imao udomitelja kojima je centar izdvojio djecu jer je bila sumnja na seksualno zlostavljanje... imate svakakve situacije na koje morate biti spremni i nikad ne znate što vas čeka...“ (S2), „...ja sam školski štreber i volim se pripremiti uvijek imam nekoga za kontakt ako se desi nešto nepredviđeno tko će mi pogotovo ako je grupa u nekom drugom gradu ako moram još doputovati onda uvijek imam nekoga tko će mi pratiti prostor ili ne znam da se nešto negdje*

ne pobrka...“ (S7)), **vještine samoregulacije** („...tu dosta koristim grupu u situacijama kada se dogodi da je nešto slično u nekom slučaju koji sam ja imala jer ako ja vidim da se ja negdje osjećam da mi je to nešto jako blisko znam koristiti grupu...da kažu što oni vide, da postavim pitanja dok ja ne dođem ponovno u kontakt sa sobom...“ (S3), „...sposobnost praćenja nekih paralelnih procesa kod samog sebe... ja to zovem paralelni procesi u svom umu ali ono osvještavanje... što se meni događa dok je u tijeku supervizija- sposobnost zapisivanja dok se nešto događa i znači reflektiranja tijekom...“ (S8), „...socijalno-emocionalne kompetencije - svijest o sebi (npr. poznavanje svojih snaga i ograničenja, svijest o vlastitim vrijednostima i emocijama), upravljanje sobom (npr. samomotiviranje, upravljanje stresom)....“ (S10)), **organizacijske vještine** („...zapravo izazov je i nama to organizirati jer se to ne može raditi u radno vrijeme nego se to mora raditi u poslijepodnevnim satima kada zapravo u centru postoji prostor za to, izazovi su i dogovori s pojedinim ravnateljima takav način rada da ti ne dođeš ujutro da možeš doći popodne i da je to važno i da te ostavi u centru zapravo...“ (S1), „...općenito može biti prostorna udaljenost, ako na nekom terenu nema dovoljno udomitelja a ako je neki projekt pa moramo formirati grupu (...) recimo prostor može biti izazov u kojem prostoru će se to odvijati...“ (S7)), **kritičko razmišljanje** („...Po mom mišljenju, za bilo koji oblik supervizije osoba mora biti spremna i imati „supervizijsku kompetentnost“ na razini nekih sposobnosti kao što je kritičko promišljanje, promatranje stvari iz više perspektiva itd....“ (S4)).

Sudionici istraživanja u svojim izjavama navode da im je važno da supervizori posjeduju kompetencije u smislu prilagođavanja rada iznesenom sadržaju supervizanta te da mogu prepoznati paralelne procese koji se dešavaju unutar njega samog. Kako se paralelni procesi odvijaju istovremeno važno je ovladati vještinama prepoznavanja radi adekvatnog reagiranja u superviziji ili radu. Ujedno tako vrlo je važno ovladati vještinom samoregulacije. Obje vještine nam pomažu u suočavanju sa izazovima cjeloživotnog učenja, a posebice za razvoj kompetencija i za sposobnost mijenjanja kuta gledanja tzv. “helikopter sposobnost“. Da bi to postigli potrebno je biti usmjeren na klijenta, na supervizante i njihove procese, na vlastite procese, na odnos „ovdje i sada“ sa supervizantima itd. (Žorga, 2009.).

Sudionici istraživanja pod **vještinama motiviranja** smatraju da bi supervizori udomitelja trebali supervizante **motivirati na suradnju tijekom supervizije** („...izazovi su zapravo održati grupu (...) sama motivacija udomitelja je izazov pa je uopće izazov da li će se oni na tom supervizijskom mjestu htjeti otvoriti, da li će oni uistinu htjeti pričati o stvarnim problemima jer ako oni imaju problem sa vlastitim djetetom u obitelji, biološkim svojim, da li će oni to na

superviziji izreći...tako da se tu jako puno toga, ipak supervizora udomitelja nije neki tamo NN čovjek kojeg oni nikad nisu vidjeli ni čuli, koji evo s kojim će se oni nekako puno lakše možda otvoriti.. to je ipak netko uvijek iz sustava jel prema kojem oni ipak imaju jednu zadržku...znači tu treba dobro kopat, kopat, kopat da bi se problem iznjedrio van...“ (S1)) te i isto tako **motivirati za nošenje sa situacijama u praksi** (“...znači ja superviziju vidim kao priliku za pripremu udomitelja i nekako mirenje s tim da dijete mora otići a onda imaš vremena pripremiti dijete...“ (S9), „...meni je izazov kad imam ideju da interes djeteta nije isti kao interes udomitelja. Nekada su udomljena djeca imaju toliko velike probleme, da ti razumiješ da će se ta obitelj jako teško nositi sa njima i da su počeli u obitelji već procesi koji mogu dovesti do razdvajanja... u interesu udomiteljske obitelji bi bilo da izdvojiš tu djecu, ali to nije u interesu udomljene djece jer još jedno preseljenje ili još jedno odbacivanje...to mi bude jako teško...mislim često u našem poslu biramo između 2 zla ali to da ti vidiš da se ta obitelj bori rukama i nogama da pomogne djeci a ne može iz ovih ili onih razloga i da u stvari međusobno su u dubokim konfliktima i članovi udomiteljske obitelji i možda ne nalaze svaki put dobro rješenje... ono djeca su preteška, imaju prevelike probleme ili ih je dvoje...bilo bi u stvari bolje za obitelj da izdvojiš tu djecu...ne mogu ja izdvojiti...nekako predložiti al oni to ne prihvaćaju, obitelj ne prihvaća...kao prijedlog ja stavim na stol da li mislite da bi bilo dobro i lakše da ih izdvojite...“ (S9)).

Berc (2009.) je u svom radu problematizirala pitanje motivacije udomitelja za supervizijski rad te navodi da je motivacija udomitelja za superviziju vezana za benefite koji supervizija kao što su prorada osobnih iskustava tijekom supervizije, prepoznavanje osobnih potencijala, kao i mogućih rješenja uz grupnu podršku i osobni angažman. Autorica također smatra da je potrebno raditi na motiviranosti udomitelja za supervizijski rad i to na dvije razine. Prva razina obuhvaća grupnu dinamiku i spremnost udomitelja za uključivanje u superviziju, dok druga razina predstavlja kritičko promišljanje o očekivanjima supervizora od članova grupe i od sebe osobno kao „lovca“ na probleme.

Tablica 7. Kompetencije supervizora stručnjaka psihosocijalnog rada

Kodovi	Kategorije
završavanje započetih proces	Vođenje i usmjeravanje grupnog procesa
usmjeravanje komunikacije u grupi	
usmjeravanje grupne dinamike	
razumijevanje grupnih procesa	
korištenje različitih metoda rada	

otvorenost	Stvaranje podržavajuće atmosfere
pouzdanost	
rješavanje konflikata	Komunikacijske vještine
reflektiranje	
konfrontacija	
vještine savjetovanja	Znanja i vještine
obrazovanje	

Supervizori kompetencije supervizora stručnjaka psihosocijalnog rada opisuju kroz slijedeće kategorije: vođenje i usmjeravanje grupnog procesa, stvaranje podržavajuće atmosfere, komunikacijske vještine te znanja i vještine sa pripadajućim kodovima.

Kategorija **vođenje i usmjeravanje grupnog procesa** prema navodima sudionika istraživanja treba biti usmjereno na **završavanje započetih proces** („...znači to negdje mora biti ta sveobuhvatnost zapravo jer se vrlo često na toj superviziji može dogoditi da se nešto otvori pa treba znati i zatvoriti a ne ostaviti da to lebdi....“ (S1, „...“) da znaš završiti proces a da si nešto načeo i da ti je čovjek iznio neki problem i sad je on isfrustriran i da ga puštiš s time kući...da znaš završiti tu superviziju...i da ima osjećaj da si mu stvarno pomogao...“ (S6)), **usmjeravanje komunikacije u grupi** („...i kolege treba usmjeravati... krenu od jednog problema pa ne znaju što im je točno problem...“ (S5), „...i kod njih dakle treba voditi računa o toj grupi dinami, dakle da svi budu jednako zastupljeni, ravnopravno, nije u redu da jedan pojede čitavu grupu i da drugi ne mogu doći do riječi...“ (S5)), **usmjeravanje grupne dinamike** („...da si sposoban pratiti dinamiku grupe mi osjetiti ako u grupi neko zauzima dominantan prostor, usmjeravati tu dinamiku...“ (S6)), **razumijevanje grupnih procesa** („...dok je ovdje zapravo ovdje moraš poznavati grupni rad, grupne procese, pravila grupnog rada, jer pričamo zapravo o razini jednakoj razini stručnjaka... (S1) i korištenje različitih metoda rada („...kod supervizora stručnjaka neki element kompetencije treba biti izrazitiji/ bolje razvijen nego kod supervizora udomitelja (npr. korištenje raznih metoda i tehnika učenja)...“ (S10)).

Vođenje i usmjeravanje grupnog procesa je složeni zadatak koji zahtijeva pažljiv pristup radu u grupi kako bi se očuvala ravnoteža odnosa između supervizora i supervizanta i u skladu s tim, supervizor ima ključnu ulogu u vođenju i usmjeravanju grupnog procesa. Kako bi supervizor to postigao mora imati dobre komunikacijske vještine i sposobnost prepoznavanja potreba članova grupe i prilagoditi se njima, mora poznavati grupnu dinamiku i rad sa grupom. Ajduković (1997.) pojašnjava da se dinamika grupe često opisuje općim pojmovima grupne strukture i procesa. Naime, grupni procesi se ponajprije odnose na obrasce komuniciranja i

interakcije u grupi u svim smjerovima, koji pak pridonose promjenama nekih obilježja grupe poput uloga i sastava grupe, koji su dinamični.

Stvaranje podržavajuće atmosfere sudionici istraživanja prepoznaju kroz kodove **otvorenost** („...Znam dijeliti sa ovom grupom (supervizija stručnjaka) nekakva moja iskustva...znači u momentu kada sad kažem OK da kažem kako ja to vidim...ne samo kao supervizor već kao da sam i član grupe...“ (S3), „...mislim da se sa profesionalcima i ove druge teme mogu otvarati i da su otvoreniji...“ (S5), „...Da je komunikativan, otvoren...“ (S6)) i **pouzdanost** („...da je pouzdan, svi smo u malim zajednicama...svi svakog znamo i sad da te slučajno nešto ne izleti... tu isto moraš biti vrlo profesionalan....jer ti sad nekog sretnoš u nekom drugom kontekstu i tebi se može u glavi pomutiti nešto o nekom znaš znači da budeš etičan... da se stvarno držiš etike...jer možeš zaboraviti da si nešto čuo na superviziji... posebice ako vodiš puno grupa...“ (S6)).

Otvorenost i pouzdanost su ključne karakteristike supervizora i supervizijskog procesa. Supervizor treba biti otvoren za različite ideje i perspektive, treba biti pouzdan i dostupan kada supervizant treba pomoć/savjet. Važne su jer pomažu u izgradnji povjerenja između supervizora i supervizanta, omogućuju bolju komunikaciju i razmjenu informacija. Mogu se razvijaju kroz dijalog, dogovaranje, uključenost i sudjelovanje.

Možemo zaključiti da otvorenost i pouzdanost omogućuju supervizantima da se otvore, stvore odnos povjerenja i da bez zadržke mogu iznositi i izražavati misli, osjećaje, strahove, dileme te se otvarati za nova istraživanja i promjene jer upravo ukoliko su te dvije komponente zadovoljene supervizija za supervizanta predstavlja sigurno mjesto za njegov rast i razvoj.

Komunikacijske vještine koje bi supervizori stručnjaka trebali posjedovati prema navodima sudionika istraživanja opisane su kroz slijedeće kodove: **rješavanje konflikata** („...Da zna smiriti neki konflikt...“ (S6)), **reflektiranje** („...da zna reflektirati...“(S6)) i **konfrontaciju** („...konfrontiranje...“ (S6))

Znanja i vještine koje bi supervizor stručnjaka prema promišljanju intervjuiranih sudionika trebao posjedovati, odnose se na kodove, znanja **i vještina** iz područja **savjetovanja** („...znanje iz supervizije psihosocijalnog rada; neka znanja o savjetovanju...“ (S6)) te znanja stečena **obrazovanjem** („...pa i to bi rekao da tu nema neke velike razlike osim naravno što supervizor stručnjaka sigurno treba veće obrazovanje po difoltu...ne bi sigurno ova edukacija koja traje 3 godine bila takva... bila bi drugačija i to što se tiče samog vođenja... to je isto...kompetencije mora imati ...“ (S2)).

Urbanc (2013.) u svom istraživanju sa supervizorima iz sustava socijalne skrbi navodi da im je za supervizijski rad važno da supervizanti posjeduju određene kompetencije za sudjelovanje u superviziji, odnosno da su upoznati s teorijskim znanjem i načelima rada o superviziji, pri čemu prvenstveno ističu upravo osnovna znanja teorije iz područja komunikacije (Urbanc 2013.). Reflektiranje se koristi u superviziji kako bi se potaknulo supervizanta na razmišljanje o iskustvima i situacijama koje su se dogodile tijekom rada. Pomoću reflektiranja možemo pomoći supervizantu da prepozna obrasce ponašanja i donese bolje odluke u budućnosti. Konfrontacija se pak u superviziji koristi kada supervizor želi pomoći supervizantu da postane svjestan nekog problema ili ponašanja koje može utjecati na njihov rad. No možemo reći da se reflektiranje kao i konfrontacija mogu koristiti za poticanje supervizanta da preuzme odgovornost za svoje postupke i odluke.

Hartley (1999.) pak navodi da je važno prilikom predstavljanja vlastitog supervizijskog stila ali i tijekom stvaranja odnosa sa supervizantom voditi računa o elementima interpersonalne komunikacije koji uključuju: neverbalne znakove, jačanje ili potkrepljivanje obrazaca ponašanja povratnim informacijama (odnosi na sva ponašanja koja potiču drugu osobu da nastavi sa započetim ponašanjem ili da ponavlja neke ponašajne obrasce), postavljanje pitanja, reflektiranje osjećaja, otvorenost/zatvorenost za kontakt i zaokruženost interakcije, aktivno slušanje kao neophodna vještina za uspostavu odnosa i samootkrivanje (Hartley, 1999., prema Laklija i sur., 2011.). Prema Žižak i sur. (2012.), aktivno je slušanje značajna komunikacijska vještina u pomagačkom radu. Odnosi se na složenu aktivnost kojom nastojimo što bolje razumjeti sugovornika i pomoći mu da što jasnije izrazi svoje potrebe, probleme i brige (Žižak i sur., 2012., prema Potočki 2022.). Zapravo možemo reći da je cilj aktivnog slušanja razumijevanje supervizanta/sugovornika u potpunosti i točno interpretiranje dobivenih informacija.

Možemo zaključiti da ovladavanje komunikacijskim vještinama supervizoru pomaže da supervizanta/sugovornika uspješno vodi kroz proces učenja, definiranja i rješavanja problema, stjecanja vlastitog uvida te omogućavanja da drugi shvate i razumiju sugovornika. Naime uspješnom komunikacijom smatra se komunikacija čije značenje svi sudionici jednako interpretiraju tj. proces razmjene simbola koje svi jednako razumiju (Ajduković i Hudina, 1996., prema Laklija i sur., 2011.).

5.4. Potrebne edukacije supervizora udomitelja i supervizora stručnjaka psihosocijalnog rada

Unutar tematskog područja koji govori o oblicima edukacije koju bi trebali imati supervizori udomitelja odnosno supervizori stručnjaka sudionici istraživanja su jasno navodili svoja mišljenja o oblicima edukacija, ali više s naglaskom na edukacije koje bi trebali proći supervizori udomitelja. Stoga će posebno biti prikazani rezultati za supervizore udomitelja a posebno za supervizore stručnjaka.

Kvalitativnom analizom odgovora sudionika istraživanja u području oblika edukacija supervizora udomitelja, utvrđeno je pet kategorija (Tablica 8.): teorijske podloge potrebne za rad sa specifičnim skupinama korisnika, znanja o samom udomiteljstvu, supervizijskih vještina potrebnih za rad supervizora, iskustvenog učenja te organizacijskih uvjeta kvalitetne edukacije. O svakoj od njih više će biti opisano u podnaslovima kako slijede.

Tablica 8. Edukacija supervizora udomitelja

Kodovi	Kategorije
poznavanje teorija o obiteljskoj dinamici	Teorijska podloga potrebna za rad sa specifičnim skupinama korisnika
znanja o različitim specifičnostima populacije	
znanja o odgoju djece	
znanja o razvoju djece	
specifičnosti procesa udomiteljstva	Znanja o samom udomiteljstvu
poznavanje specifičnosti udomiteljstva	
pravna znanja o udomiteljstvu	
učenje tehnika i metoda rada	Supervizijske vještine
učenje komunikacijskih vještina	
znanja i vještine u radu s grupom	
poznavanje supervizijskog procesa	
uključivanje individualne supervizije	
poznavanje nesvjesnih psiholoških procesa	
etika	
praktično učenje	Iskustveno učenje
podrška u procesu učenja	
učenje kroz iskustvo predavača	
učenje kroz iskustvo udomitelja	
odgovornost ministarstva za organizaciju edukacije	Organizacijski uvjeti kvalitetne edukacije
selekcija polaznika prema osobnim karakteristikama	
unapređenje edukacije u skladu s aktualnim potrebama	
dodatne edukacije radi uže specijalizacija unutar edukacije za supervizore	

Sudionici istraživanja pod kategorijom **teorijska podloga potrebna za rad sa specifičnim skupinama korisnika** podrazumijevaju kodove: poznavanja teorija o obiteljskoj dinamici, znanja o različitim specifičnostima populacije, znanja o odgoju djece te znanja o razvoju djece.

Sudionici istraživanja percipiraju da bi supervizori udomitelja trebali imati **teorijska znanja o obiteljskoj dinamici**, opisujući kodove kroz izjave („...Mislim da bi ja trebala prvenstveno znati puno više o dinamici u obitelji... o strukturama, obiteljskim konstelacijama... ne znam što...ali nešto bi trebalo...“ (S3); „... specifičnost je ta što supervizija udomitelja ima taj jedan tematski dio... i što se tiče teorije obitelji, o razvoju, obitelj kao sistem, dinamika obitelji, ta sistemska obiteljska... (...) znanja o funkcioniranju uopće obitelji, što je obitelj, što su sustavi, kako sa time raditi...“ (S8), „... o utjecaju udomiteljstva na dinamiku obitelji, najčešćim preprekama i poteškoćama s kojima se susreću udomljena djeca i udomitelji...“ (S10)).

Intervjuirani sudionici također navode da bi supervizori udomitelja trebali imati i **znanja o različitim specifičnostima populacije** o čemu govore slijedeće izjave identificiranih kodova („...(...) dakle ako je za djecu onda o nekakvim sigurno razvojnim fazama, o roditeljima, o nekakvoj konfliktности, lojalnosti... nekako mi se čini da udomiteljima to više treba...mi se u našoj struci educiramo ...možda i neke edukacije o traumama djece... a za stare...neke osnovne informacije o demencija, promjenama raspoloženja...u tom smislu bi trebao imati...nekakvu širinu bi trebao pokriti... Da se nekako jednostavno povežu stvari koje se događaju tamo u udomiteljskoj obitelji...“ (S5), „...mislim da bi mi trebali vezano uz ovu novu superviziju koja je dosta slična superviziji udomitelja ovaj medicinski dio koji nam je nepoznati, znači psihijatrijsko medicinski dio, ovisnosti kako i na koji način, kako pristupit korisniku jer nas to baš nisu učili, malo kriminalistike...mnogi udomitelji imaju djecu koji naginju ovisnosti ili su ovisni, oni se ne znaju s time nositi...“ (S2), „...o problemima u ponašanju, teškoćama u razvoju itd....“ (S10)), **znanja o odgoju djece**, opisuju sljedeće izjave („... da me supervizija udomitelja podsjeća na metodu...jer mi smo čim smo tamo od nas očekuju neke edukacije vezano i uz pristup na odgoj djece, odgojne metode, odgojne postupke jer to nisu djeca koja su smještena u udomiteljske obitelji da idu u neku školu već u centar za odgoj i obrazovanje... to su danas većinom djeca koja imaju mahom poremećaje u ponašanju a oni nemaju jednostavno dovoljno znanja i kapaciteta da bi se sa time mogli nositi... većina udomitelja...“ (S2), „...ja ne mogu poučavat s nečim sa čime sam ja na vi! Psiholozi mogu puno više ići u tom poučavanju i

možda bi baš specifična znanja mogla biti u tome. Znači odgojni postupci... ja to mogu pričat iz svog života al ne mogu govoriti sa aspekta struke....“ (S3), „...kako disciplinirati dijete, kako postaviti granice...“ (S6)), te **znanja o razvoju djece** što je vidljivo iz sljedećih izjava („...u svakom slučaju što se tiče onog razvojnog odgoja , tj. faze razvoja djece, specifičnosti pojedine dobi, razvoj djece od 0-3; 3-5 i sl...“ (S6), „...razvoj djece svakako ne ovaj normalni razvoj djece nego upravo s naglaskom na probleme privrženosti, toga nikad dosta koliko god, zatim da neuro razvoj izdvojene djece... sad vidim iz onog što mene zanima... što bi meni bilo zanimljivo, što bi pomoglo da razumije zašto se dijete ponaša na neki način i da mogu onda udomitelju plastično objasniti zašto to dijete kasni s razvojem govora, hoda... zašto namjerno piški i kaki... to oni misle da radi namjerno... moramo objasniti zašto to nije namjerno... ja znači taj neki neurorazvoj djece, posljedice institucionalizacije... mislim da je važno supervizoru dati informacije koje on možda nema, što se može sve dogoditi u udomiteljskoj obitelji ili što se češće događa nego u nekim drugim obiteljima...“(S9), „...o djeci i mladima (npr. općenito o razvojnim potrebama, kvalitetnim odnosima i komunikaciji s djecom (briga, struktura, uvažavanje, osnaživanje), pravima djeteta...“ (S10).

Sudionici istraživanja pod kodom **znanja o samom udomiteljstvu** promišljaju da bi to trebalo biti usmjereno na:

- **specifičnosti procesa udomiteljstva** („...kako dijete reagira na separaciji, problemi separacije, adaptacijski period; faze adaptacije u udomiteljsku obitelj da oni to znaju prepoznati....“ (S6), „...ono što je možda ja mislim važnije da treba naglasiti je vezan za rad u grupi i dio vezan za faze udomiteljstva.... znači da upravo faze u kojima sam prije spomenuo tu jednu fazu znači eventualni konflikta među udomiteljima...nekih faza gdje postoji veća vjerojatnost da će udomiteljske obitelji imat neki problem pa onda treba kad je ta faza u tijeku propitivat to nekad netko neće na prvu reći... (...) kad idemo ono... u organizacijsku ili superviziju udomitelja i superviziju specifičnih područja onda treba imati iz tog područja podlogu.... tada mi je bila jako korisna zato što mi nismo tada na svom području imali udomiteljstvo... meni je ona bila korisna za upoznavanje koncepta udomiteljstva općenito...“ (S9)),
- **poznavanje specifičnosti udomiteljstva** („...mi kad radimo edukaciju tima za udomiteljstvo, kad radimo edukaciju udomitelja i mi već samim tim što tu edukaciju radimo mi i nešto znamo o tome tako da možda takva neka edukacija koju mi radimo udomiteljima možda bi trebala nekim stručnjacima koji bi se bavili supervizijom udomitelja da i oni dobiju takve neke edukacije...iz odgoja djece vezano uz specifičnost

pojedine životne dobi; kako da se udomitelj nosi sa tom djecom i to...“ (S6), „...možda bi trebalo obzirom da je porastao broj udomitelja u odnosu kad smo mi bili na edukaciju, a nažalost superviziju udomitelja rade ljudi koji nisu završili edukaciju...konkretno... završili su ovu drugu edukaciju ali trebali bi dobiti još ta specifična znanja o udomiteljstvu... meni to fali... ja sam završila edukaciju pa mi fali a tek onom koji je završio psihosocijalni rad i sad radi superviziju udomitelja. Nas je malo koji su uopće ostali raditi to...sad ponovno nakon 10 godina puze počinjem raditi superviziju udomitelja...stvarno trebam ponovno učiti...bilo bi dobro da se ponovi edukacija...“ (S3), „...teorijska pozadina do samih tema vezanih za udomitelje... njihovu problematiku a ovo drugo je bilo isto... (...) od reguliranja do očekivanja odnosno odgovornosti, koje su kompetencije odgovornost udomitelja tko je uopće udomitelj što se očekuje kakav da on bude koje su mu obaveze koja su mu prava a onda s kojom problematikom se unosi što udomljavanje djeteta sa sobom sve nosi to svakako supervizori udomitelja moraju dobiti jer se to zna sa čime se sve udomitelj nosi koji su mogući problemi...“ (S8), „...pa definitivno pričū šta je to udomiteljstvo, kako netko može postati udomitelji definitivno...“ (S7), „...Onaj tko nije bio nikad u superviziji trebala bi sigurno biti duže (edukacija), a ovi mogu biti tipa godinu dana baš sa specifičnostima udomiteljstva. (tugovanja, kako se nositi sa kriznim situacijama...)...“ (S3)),

- **pravna znanja o udomiteljstvu** („...i sve to mi se čini kao najvažnija područja, prava djece, svakako i zakonska edukacija zapravo ovih dijelova zakona o udomiteljstvu, pratećih pravilnika i svega skupa a ne da ljudi dođu koji nisu nikada to radili, nisu to nikada vidjeli i nemaju pojma o tome i sad su supervizori udomitelja..... morali bi imati ta nekakva osnovna znanja iz područja udomiteljstva , općenita....“ (S1), „...bilo bi stvarno korisno kada bi supervizor udomitelja znao nešto o udomiteljstvu, u smislu koje su to pravne pretpostavke da se netko može uopće baviti udomiteljstvom, da možda neki problem ili nešto što udomitelji često vole raditi preuzimati odgovornost za tu djecu na svoja leđa bez nekakve suradnje s centrom odnosno kako se mi već sada zvali i možda bi bilo korisno da neki koji ima ta specifična znanja kaže samo malo ovo sada u ovom trenutku vi ste sebe sada doveli u poziciju da možda možete ostati bez licence... znači taj dio priče bi definitivno bio bi plus, bio nekakav dodatak da ne ispadne da se raspravljalo u superviziji a da nikome nije upala u oči da je udomitelj prešao nekakvu granicu profesionalnosti da si je uzeo previše za previše ovlasti recimo...“ (S7), „...naravno uključuje pravni okvir...“ (S9), „...Supervizori udomitelja bi, u odnosu na

supervisore stručnjaka, trebali imati više znanja o udomiteljstvu (npr. o propisima...)....“ (S10)).

Sudionici istraživanja navode kako je važno u radu s udomiteljima tijekom pružanja sustavne podrške imati znanja o svim aspektima udomiteljstva, kategorijom korisnika koji se udomljavaju i specifičnostima te kategorije korisnika, specifičnostima udomljavanja ali i znanja iz zakonskih okvira kako bi udomitelji mogli bolje razumjeti određene okolnosti i uspješnije reagirati. Kada govorimo o specifičnosti rada s udomiteljima možemo reći da su udomiteljske obitelji specifične obzirom na njihovu strukturu i obiteljsku dinamiku. Pošto udomitelji najčešće imaju svoju biološku djecu možemo reći da udomljena djeca donose novu dinamiku u obitelj.

Ujedno sudionici istraživanja promišljaju o edukaciji supervizora udomitelja kroz kategoriju **supervizijskih vještina** opisujući to kroz slijedeće kodove:

- **učenje tehnika i metoda rada** (*„Neke tehnike su nam samo spomenuli...nismo ih prošli, samo su nabrojane... i to mi negdje fali. Tehnike mi fale i ovdje, djelić... tehnike stječeš kroz rad... metodom vlastite kože...“* (S3), *„...definitivno kreativne tehnike...“* (S7), *„...što više tih metoda i tehnika (...) osnovne vještine reflektiranje sve ono što supervizor treba znati što sam prije navodio, što je bitno, tehnike i metode, i reflektirajući tim igranja uloga i kreativne tehnike ono sa kartama sa figuricama prazna stolica sa tijelom u prostoru sve te kreativne tehnike crtanja metafore pričanje priča...“* (S8)),
- **učenje komunikacijskih vještina** (*„...nekakve kompetencije koje supervizor treba imati komunikacijske vještine...“* (S8), *„...Svakako komunikacija...“* (S1)),
- **znanja i vještine u radu s grupom** (*„...od grupnih procesa...“* (S8), *„...svakako grupi rad...“* (S1), *„...Mora znati nešto o grupnoj dinamici, kako se vodi, koje su faze grupe...“* (S5), *„...sve ono što smo mi prošli sad ne sjećam baš svega, grupni rad i individualni...“* (S7), *„...rad sa grupom, rad sa grupom je specifičan...“* (S8), *„...a ja smatram da supervizor sad mi govorimo o kvaliteti da za vođenje supervizijske grupe nisu potrebne nikakve extra vještine u odnosu na rad psihologa koji je vodio i zna voditi grupu...ja ne vidim razliku... mislim da supervizor bilo koga ne može bit netko tko je završio fakultet, odmah otišao na superviziju udomitelja znači tko nema iskustva u vođenju grupe...“* (S9)),
- **poznavanje supervizijskog procesa** (*„...osnove šta je supervizija (...) o samom supervizijskom procesu (...) preko ovih tehnika za superviziju kako početi supervizijski*

proces kako ga završiti kako se radi evaluacija na dnevnom na svakom susretu na pola procesa na kraju evaluacija kao tehnika ima na kraju krajeva sve bi to po meni bilo važno evo baš tako bi podijelila...“ (S8)),

- *osiguravanje individualne supervizije („...da imamo individualnu superviziju. Prošli puta me je jedna udomiteljica pitala da li bi mogla doći kod mene... znači... nema potrebu dijeliti u grupi neke stvari a mi nismo uopće o tome promišljali iako smo imali mi tamo primjere individualne supervizije...ali možda bi trebalo dati priliku i za to a ne samo za grupu. Netko neće neku teškoću ima u odnosu sa unukom, sa nećakom...možda ne želi podijeliti pred grupom. Kao da više ostanu na površini u nekim stvarima nego što im se ide u dubinu...“ (S3), „...mogla bi biti grupna i individualna supervizija...“ (S7), „...Rekla bih da se u superviziji općenito veliki naglasak stavlja na grupnu superviziju, a možda bi, osobito za superviziju udomitelja, u edukaciji bilo dobro malo jače obraditi temu individualne supervizije - iako moram priznati da do sada nisam čula da netko u Hrvatskoj provodi individualnu superviziju udomitelja, vjerujem da bi mnogim udomiteljima i supervizorima bila itekako vrijedna alternativa grupnoj superviziji (s jedne strane, iz raznih razloga ne žele svi udomitelji biti u grupi tako dugog trajanja/ s tim članovima/ s tom svrhom, s druge strane, prema mom iskustvu, udomitelji puno češće od grupe “traže” terapiju ili samo podršku (“tapšanje”, suosjećanje, utjehu...) što supervizoru otežava fokusiranje sadržaja i procesa na krajnju svrhu supervizije)...“ (S10), „...“ i individualni rad jer ne zaboravimo supervizija ne mora samo biti grupna ona može biti individualna...“ (S1));*
- u području **poznavanja nesvjesnih psiholoških procesa** sudionici navode da bi se radu na nesvjesnim procesima trebao pokloniti puno više vremena, a što je vidljivo iz sljedećih izjava („...od puno više vježbanja nesvjesnih procesa, bavljenje nesvjesnim procesima, mislim da treba puno više... ja se baš ne usudim tu puno po tome mislim da treba u superviziji puno više baratati time nego što smo mi to dobili tijekom izobrazbe...“ (S8), „...rad sa nesvjesnim procesima i kod jednih i kod drugih...možda tu kod udomitelja je jako važno prepoznati jer oni nekada neće znati reći ono što ih muči.. tu je važno da s nesvjesnim procesima otkriti da ih nešto muči i da oni to otkriju u sebi...to je važno potaknuti ih da oni prepoznaju...“ (S6)). Kada govorimo o nesvjesnim procesima zapravo govorimo o projekciji, indukciji, rezonanci, kontratransferu, projektivnoj identifikaciji i paralelnim procesima. Nesvjesni procesi nastaju u međuljudskim odnosima te ih je nemoguće izbjeći. Važnost prepoznavanja nesvjesnih procesa je u izboru načina postavljanja prema situaciji i osobama s kojima

se nesvjesni proces aktivirao. Prepoznavanje vlastitih i supervizantovih nesvjesnih procesa od značaja je u profesionalnom radu s ljudima (Cajvert, 2001.).

- dok kod *etike* navode da bi u radu s udomiteljima trebali posebno obraditi etička pitanja i kodeks („...*to smo mi preleteli na fakultetu šta ako se u superviziji sazna nešto što oko čega se baš nije šaliti.... naravno da se udomitelji čuvaju, šta onda..tko prijavljuje, kako prijavljuje... to je jedno od pitanja izazova koja se mogu pokriti ...to je kod profesionalaca rjeđe što i kako dalje, kako to riješiti, kako prevazići jer smo u obavezi neke stvari prijaviti...šta ako čuješ od nekog udomitelja da je dijete udario, disciplinirao šamarom...u obavezi je svakome da prijavi... Na toj edukaciji bi se trebalo i to razraditi--etička pitanja/ kodeks i to oni moraju znati....“ (S5), „...etika u superviziji...“ (S8), „...etici svoga rada (uključujući uvažavanje udomitelja kao stručnjaka za svoj život/ nepatroniziranje, neterapeutiziranje i odlučivanje što, kad i kako preusmjeriti u savjetovanje/ terapiju, mirenje različitih odgovornosti kao npr. čuvanje privatnosti supervizanata u odnosu na zaštitu djece/ (ne)prijavlivanje), o eventualnom sukobu uloga i njegovom izbjegavanju i sl. (...)*Mislim da je također jako važno da supervizori udomitelja kroz edukaciju razmišljaju i uče o svojim vrijednostima i stavovima (prema obitelji, udomiteljstvu, svojoj ulozi supervizora udomitelja)...“ (S10)).* Sudionici istraživanja navode potrebu obrade etičkih pitanja, kodeksa rada te obvezu poštivanja određenih načela u svom odnosu s udomljenim djetetom i drugim suradnicima. Ovdje možemo govoriti o potrebi poštivanja profesionalne etike koja uključuje skup pisanih normi profesionalnog ponašanja temeljem kojih se određuju standardi dobre i loše prakse, odnosno, usluge pružene korisniku (Urbanc, 2001., prema Cicak, 2011.). Ujedno ističe odnos poštovanja kao temelj za sva druga etička pitanja.*

Kako supervizijom želimo podržati supervizanta u stjecanje uvida, učenju iz iskustva, samostalnom pronalaženju što je za njih dobro, da zastupaju sebe i svoje interese vrlo su važne metode i tehnike rada, posebice kreativne i ekspresivne tehnike jer nam one omogućuju da spojimo osobnu i supervizantovu kreativnost, sintetičko mišljenje i iskustvo sa stručnim znanjem. Pomoću kreativnih i ekspresivnih tehnika želimo postići da supervizantima omogućimo izražavanje i upoznavanje vlastitih emocija i stanja. Također iz izjava sudionika istraživanja u promišljanju o potrebnim vještinama supervizora udomitelja za rad vidljiva je potreba za različitim oblicima podrške, od grupne i individualne supervizije do drugih pomoći stručnjaka. Individualna supervizija koristi se kada osoba želi poboljšati svoje radne učinke i razviti svoje vještine, raditi na nekom problemu koji ne može izložiti unutar grupe.

Iskustveno učenje prema sudionicima istraživanja obuhvaća odnosi se na kodove praktično učenje, podrška u procesu učenja, učenje kroz iskustvo predavača i učenje kroz iskustvo udomitelja.

Praktično učenje usmjereno je na vježbanje vođenja supervizije, učenje na primjeru te prakticiranje supervizije jer se tako stječe iskustvo vođenja i rada u supervizijskoj grupi prema navodima sudionika istraživanja a odnosi se na kodove koji su identificirani u sljedećim izjavama („...i svakako mi se čini da je jako važan taj moment vođenja, pokušaja vođenja tih supervizijskih grupa...“ (S1), „...Više prakse...više primjera, više da smo vidjeli kako netko drugi radi superviziju, da vježbamo S tamo...da smo imali premalo mete...govorim iz svoje pozicije.. da smo vježbali premalo u tim sigurnim uvjetima , kako bi to izgledalo...prerano smo pušteni sami da isprobavamo, da učimo na svojim greškama, da smo puno više trebali dobiti u edukaciji na tim primjerima...“ (S3), „...trebali bi imati edukaciju sličnu kakvu smo mi imali sa puno iskustva...vrlo iskustveno...vrlo praktično sa tim nekakvim prakticiranjem supervizije (...) mi smo dosta dobili na ovom praktičnom dijelu... mi smo imali reflektirajuće timove, učenje i igranje uloga... činilo mi se da smo dosta dobili na praktičnoj osnovi... metode rada u superviziji...“ (S6), „...Edukacija bi za obje ove skupine supervizora trebala uključivati teoriju i superviziranu izravnu praksu rada sa (“pokusnim”) supervizantima, s tim da teorijski dio također bude osmišljen i proveden tako da maksimalno angažira “učenike”/ buduće supervizore (vježbe, simulacije, rasprave, poučavanje su-učenika, samostalni rad i sl.) (...) teorija je također važna kako bi praktičar bolje razumio što radi, zašto to funkcionira, koje još mogućnosti postoje i što bi bilo poželjno izbjeći, s čime bi se mogao susresti u budućnosti i kako tome pristupiti itd. Pristup teoriji koji maksimalno angažira učenike u svim edukacijama smatram najboljim, jer omogućuje učenicima da preuzmu odgovornost za ishode vlastitog učenja, utječu na dio tema i procesa, razvijaju kritičko mišljenje, obrazlaganje i zastupanje vlastitih stavova, prepoznavanje obrazaca, uvažavanje različitosti, suradnju... i razne druge vještine koje su potrebne za većinu poslova, a osobito za budući rad s ljudima...“ (S10)).

Podrška u procesu učenja vidljiva je iz sljedećih izjava sudionika istraživanja („...edukaciju smo prošli davno...možda bi još neke specifičnosti udomiteljstva trebalo još, možda bi mi trebalo... možda bi mi bilo lakše da sam kao početnik bila s nekim u paru...da bude kao terapeut, da snima, da piše, poslije toga da kaže kako je to njemu izgledalo, gdje bi uskočio, gdje ne bi uskočio, da smo prerano pušteni sami...“ (S3), „...meni je to bio prvi susret sa supervizijom uopće i meni činilo da nas je dosta dobro pripremila i paralelo smo imali i grupe i podršku od strane edukacije pa smo govorili koje probleme imamo...“ (S5)).

Učenje kroz iskustvo predavača prema mišljenju sudionika usmjereno je na potrebu povremenih usporedbi iskustva u provođenju supervizije te kratkih edukacija s ciljem osvježivanja stečenih znanja i praktičnog rada, a vidljivo je kroz slijedeće navode („...i ovi ljudi koji su bili i više od mene radili superviziju.. koji su nastavili to raditi cijelo vrijeme...da nam kažu što su oni sve napravilida nam kroz jednodnevni seminar pokažu tipa radim to i to i ti se osvježiš, ti se sjetiš nečeg što si prošao prije...“ (S3, „...ne bi bilo loše da ta edukacija bude kombinacija nekoga, s nekog fakulteta... ne mora biti nužno nekog odsjeka za psihologiju recimo ili za socijalnu ali u konačnici zašto ne i ERF-a.... nekih pomažućih fakulteta koji se bave grupnim nekim procesima, grupnim radom a svakako uz njih su glavni nositelj ustanove koje imaju iskustva, ne teoretskog, iskustva u radu s udomiteljima...“ (S9)). Sudionici istraživanja navode potrebu **učenja kroz iskustvo udomitelja** („...mislim da bi bilo dobro uključiti i neke udomitelje...da se njih pita šta njima treba...koje oni stvarno potrebe imaju...da im ne namećemo neke stvari koje njima uopće ne trebaju...“ (S5)).

Pod iskustvenim učenjem sudionici istraživanja navode kako bi im pomoglo da tijekom učenja i stjecanja znanja za supervizora udomitelja uče kroz prikaz primjera vođenja supervizijskih grupa, kroz suvoditelja supervizijske grupe tijekom početnih supervizijskih grupa, uz učenja kroz iskustva predavača i udomitelja. Razmišljajući o suvoditeljstvu i učenju temeljem promatranja vođenja supervizija mišljenja sam, iako bi to stručnjacima dalo određenu dozu sigurnosti zapravo ne bi polučilo dobre rezultate jer svaka grupa je različita, svaki supervizijski susret je različit, nema pravila da će nešto što je na jednom supervizijskom procesu polučilo dobre rezultate imati isti učinak u drugoj supervizijskoj grupi ili sa drugim problemom. Supervizija je prema Cajvert (2001.) kreativni prostor gdje supervizor može otvoriti svoj unutarnji svijet kako bi izrazio svoje misli i osjećaje ali i stekao alate svog profesionalnog djelovanja. Ukoliko se vodimo tom definicijom pomoću suvoditeljstva i učenja“ gledanjem“ onemogućava se supervizoru kreativni prostor koji će mu omogućiti profesionalni rast i razvoj odnosno integraciju teorije i prakse na svjesnoj razini.

Sudionici istraživanja smatraju, a to potvrđuju svojim izjavama da su **organizacijski uvjeti kvalitetne edukacije** supervizije udomitelja **odgovornost ministarstva** („...mislim da ju treba naše Ministarstvo organizirati, da bi trebalo pozvati stručnjake izvana koji su kao i onda bili, koji imaju stvarno iskustvo u edukaciji supervizije udomitelja, fakultet bi trebao stvoriti ekipu stručnjaka koji bi mogli biti nama pomoć u svemu ...“ (S3), „...ali svakako mislim da to treba uključiti resorno ministarstvo da to ne može ići mimo njih jer je zapravo tko na kraju donosi odluku hoćemo li mi imati superviziju u sustavu.... da ih je uvijek dobro, dobro ih je uključiti i

kažem evo ja kroz sve te svoje edukacije i kroz tog eksperta i kroz superviziju iza svega toga je uvijek stajalo ministarstvo i u edukaciji su sudjelovali ljudi iz ministarstva...tako da mi se to čini dobar put...-, (S1), „...Obzirom da se radi u sustavu ja mislim da bi ju trebalo organizirati Ministarstvo u suradnji sa faxom i stručnjacima iz prakse....obzirom da b i se nešto plaćalo mislim da bi kao nositelj prvenstveno bilo Ministarstvo , fakultet i stručnjaci...ljudi koji rade s udomiteljima...“ (S5), „...nama još samo veća obaveza da radimo SU ...ti imaš obavezu...bilo bi dobro...i do sada je bilo u zakonu u ZOS da centar radi SS i SU i imamo Zakonu o U....međutim ne radi se i onda mi nema svrhe indicirati SU. Kad bi se promijenili....kad bi ministarstvo našlo model kako raditi, koji model raditi SU i da to uđe kao redovna djelatnost onda da...“ (S6), „...ali ministarstvo je to koje treba pratiti po meni... ako već ulažeš u nekoga onda ti taj neki treba ostati u sustavu... ali sa druge strane nije glupo da se nekoga educira i ti si onda sami formiraju supervizijsku grupu... ma daj onda reci mi pokrivaš to područje, te centre... obratite se tome nekome da vam formira grupu.... jako je to ostavljeno na nekakvu osobnu odgovornost koliko će se tko angažirati... umjesto da to postane nekakav standard i nešto što se mora kao što udomitelji moraju jednom godišnje jednom sudjelovati na edukaciji.... kada su zakonom promijenili da to ne rade centri nego rade centri za pružanje usluga u zajednici odnosno domovi i to je lom.... tamo rade ljudi koji nisu educirani i onda ih udomitelji na tim edukacijama pojedju jer ovi nemaju pojma....“ (S7), „...Ministarstvo nadležno za udomiteljstvo bi, s obzirom na deklarativni stav o potrebi za supervizijom udomitelja, trebalo poticati razvoj takvog edukacijskog/ takvih edukacijskih programa (npr. javni poziv za izradu edukacijskog programa, direktno ugovaranje izrade programa sa sveučilištem/ jednim ili više fakulteta, savjetovanje sa stručnjacima o potrebnim kompetencijama) te za dio polaznika sufinancirati sudjelovanje u edukaciji koju priznaje kao kvalifikaciju za provođenje supervizije udomitelja u okviru sustava socijalne skrbi...“ (S10)).

Selekciju polaznika prema osobnim karakteristikama prepoznaju kroz odabir profesija koje bi se mogle uključiti u edukaciju ali i dobivanja uvida u motivaciju, vještine i stavove edukanata, odnose se na kodove koji su identificirani u slijedećim izjavama („...no sigurno bi, uz dobru selekciju polaznika i eventualne razlikovne kolegije, odlični supervizori mogli proizaći i iz redova općih pedagoga, diplomiranih učitelja/ica, nekih humanističkih profesija i sl. (s tim da mislim da bi, bez obzira na primarnu struku, bilo odlično napraviti selekciju polaznika/ca na temelju motivacije te nekih stavova i vještina)...“ (S10), „...i te kompetencije koje supervizori moraju imati, prihvaćanjem, razumijevanje, poštivanje tuđeg tempa,.... mislim da svaki supervizor treba imati tu 1 osobnost...“ (S8)).

*Unapređenje edukacije u skladu s aktualnim potrebama odnosi se na kodove vidljive iz slijedećih navoda sudionika istraživanja („...Al u svakom slučaju treba stalno pratiti trendove, zbivanja koja se događaju i uvijek treba nešto novo...“ (S3), te **dodatne edukacije radi uže specijalizacije unutar edukacije** za supervizore udomitelja kroz slijedeće navode sudionika istraživanja („...ja sam imao prethodno iskustvo studijskog putovanja u švedsku pa gledaj njihovih agencija za udomiteljstvo, sistema rada tamo sa članovima obitelji udomitelja pa mi se to nekako nadovezao i sve skupa mi je bilo prvo ta specifičnost i druga specifičnost je bila što je to zapravo jer je to bilo jedno vrlo usko područje, udomiteljstvo je usko područje sustava socijalne skrbi...ovo supervizija stručnjaka ona zapravo obuhvaća te procese ali ona ne obuhvaća područja, a ovdje je baš bilo i problematika i područje rada i sve skupa sve bilo okrenuto ka udomiteljstvu kao tom jednom području i zapravo populaciji udomitelja za djecu...nemojmo zaboraviti supervizija udomitelja je bila baš kao za supervizora udomitelja za djecu tu su apsolutno bio je ostavljeni sa strane udomitelji za odrasle... tako je bilo osmišljeno...mi smo se bavili problematikom znači djece, adolescenata onoga svega što jedno odrastanje djeteta može donijeti, a sve drugo je bilo negdje sa strane... (S1)...“Supervizija udomitelja bi trebala biti zasebna edukacija, odnosno više je zamišljam kao dodatni modul na specijalističkom iz supervizije u psihosocijalnom radu (dakle, za one koji bi se željeli subspecijalizirati) s nekoliko dodatnih sati, ali specifično usmjerenih i naravno dodatna supervizija grupa udomitelja...“ (S4)), te („...ali velim za superviziju udomitelja čini mi se da to može biti neki program doškoloavanja ili nečega ono tipa na razini nekog tečaja u trajanju neko kraće vrijeme, sa nekim osnovama o udomiteljstvu i ovoga i onoga (...) Rekao sam da mi se čini negdje da je to ipak razina nekog tečaja, pa negdje razina je ono godina dana, dobro godina mislim da se u toj godini dana da organizirati 6 takvih susreta supervizijskih i metasupervizijskih i sve skupa, tak da mislim da ne treba tu puno... mislim da nositelj bi mogla biti neka udruga iz NGO sektora koja se a priori bavi takvim poslovima uz oprezno uključivanje svakako profesora sa našeg studija ili tako nešto...“ (S1), „...ima već gotovih supervizora koji se bave ...znači supervizijom u psihosocijalnom radu ili ovom metodskom...znači ima ljudi koji su završili obrazovanje i koji mogu vrlo lako uz nekakve male edukacije biti supervizori udomitelja ako je to potrebno na njihovom području.... mislim da ne treba trajati 3 godine al ne smije omalovažavat priču da ne može netko biti supervizor ako prođe neki tečaj od dva mjeseca onda nam više ne treba ni poslijediplomski ni faks...“ (S2), „...mislim da sada već ima dosta supervizora pa se i ovi postojeći mogu samo doeducirati u tim nekakvim specifičnostima i mislim da nas je sada dosta...“ (S5), „...ja mislim da ona može trajati... sad ću ti lupit... godinu dana... ali da u nju se može uključiti samo netko tko ima 5 godina iskustva rada sa*

udomiteljima... znači sama edukacija može biti ono 10 susreta po 3 dana... baza ti mora biti rad s udomiteljima....“ (S9)).

Sudionici istraživanja promišljaju da bi daljnje edukacije iz supervizije udomitelja trebale biti organizirane od strane nadležnog Ministarstva obzirom na ingerenciju donošenja zakona i propisa, vođenja sustava i obveze poticanja udomiteljstva. Također smatraju da je potrebno voditi „registar“ zaposlenika i završenih edukacija radi organizacije provođenja edukacije za stručnjake iz sustava ili korisnike (sustavna supervizija unutar sustava socijalne skrbi, supervizija udomitelja i sl.). Provođenje edukacija treba biti prepušteno pravnim osobama koje imaju znanja, mogućnosti i organizacijske sposobnosti za provođenje edukacija i pružanja sustavne podrške tijekom i nakon edukacija (npr. metasupervizija). Ujedno ističu da bi prije uključivanja stručnjaka u edukaciju bilo potrebno provesti selekcijski postupak koji bi utvrđivao motivaciju za uključivanje u edukaciju, postojeća znanja i vještine s ciljem sprečavanja uključivanja osoba u edukaciju temeljem naloga druge osobe i bez motivacije za daljnjim provođenjem među stručnjacima ili korisnicima. Učiti znači mijenjati se! Supervizija omogućuje promjene u smislu razvoju pojedinca, omogućuje osobni i profesionalni rast i razvoj.

Tablica 9. Edukacija supervizora stručnjaka psihosocijalnog rada

Kodovi	Kategorije
završen certificirani program obrazovanja	Cjeloživotno obrazovanje
dodatne edukacije	
metasupervizija i intervizija	
praktično učenje	Unapređenje bazične edukacije za supervizora
znanja i vještine u radu s grupom	

Edukacija supervizora stručnjaka psihosocijalnog rada prema mišljenju sudionika, izuzev završavanja specijalističkog studija iz supervizije psihosocijalnog rada trebala bi uključivati cjeloživotno obrazovanje i unapređenje bazične edukacije za supervizore.

Sudionici istraživanja smatraju da bi se supervizori stručnjaka trebali obrazovati tijekom cijelog života, da bi trebali unapređivati postojeća znanja i vještine, učiti nove vještine te kategoriju *cjeloživotno obrazovanje*, gledaju kroz prizmu kodova završenog *certificiranog programa obrazovanja* a to potkrepljuju slijedećim izjavama („...*puno drugih iskustava stečenih nakon vođenja supervizije udomitelja...*“ (S10), *dodatnih edukacija* („...*npr... edukacije iz realitetne terapije, coachinga, terapije igrom, više od 10 godina iskustva u*

savjetovanju i vođenju raznih grupa...“ (S10); te kroz **metasuperviziju i interviziju** („...ja stvarno mislim da je to 1 cjeloživotno obrazovanje, stalno se moraš dodatno educirati, iz različitih teorija, ići na meta supervizije ići na intervizije, stvar stvarno mislim da ćeš teško napredovati bez toga kao supervizor.... Meni svaka edukacija koristi ja na svakoj edukaciji dobijem nešto za sebe“ (S8)).

Sudionici istraživanja smatraju da su supervizori stručnjaka kroz poslijediplomski studij iz supervizije psihosocijalnog rada stekli dovoljna znanja i vještine za prakticiranje supervizije, da je **završen certificirani program obrazovanja** („...ovo što se događa sa supervizijom stručnjaka po meni to je ok, to je ova razina koja treba biti.. to je 2 godine edukacije i završni rad...“ (S1), „...za SS za to imamo poslijediplomski studij i da je to nama dovoljno, ne vidim da bi sada još tu nešto trebalo...“ (S6)), no navode kako bi bilo potrebno učenje usmjeriti odnosno bazirati na **praktičnom učenju** („...možda više prakticiranja supervizije tijekom studija.... ja smijem to reći da nismo toliko dobili...više smo dobili znanstvenu podlogu...još bi trebalo malo više ovog praktičnog dijela...“ (S6)) te da je potrebno imati **znanja i vještine u radu s grupom** („...mislim da za superviziju stručnih radnika ... imati vještine grupe...“ (S9)).

Superviziju provode stručnjaci koji su završili edukaciju prema propisanim europskim standardima te posjeduju licence za samostalan rad koje izdaje Hrvatsko društvo za superviziju i organizacijski razvoj. Ovladali su vještinama i znanjima koja im omogućuju provođenje supervizije s ciljem usmjeravanja supervizanta ka stjecanju uvida i rješavanju problema. No, kako i navode sudionici istraživanja potrebno je cjeloživotno obrazovanje jerUčiti znači mijenjati se! Supervizija omogućuje promjene u smislu razvoju pojedinca, omogućuje osobni i profesionalni rast i razvoj.

6. OPAŽANJA ISTRAŽIVAČA TIJEKOM PROVEDBE ISTRAŽIVANJA

Rezultati opažanja istraživača dobiveni su temeljem unaprijed zadanog protokola kojim su se vodile bilješke nakon svakog provedenog intervjua. Protokol za vođenje bilješki sastajao se od tri cjeline koje su sadržavale: bilješke vezane uz sudionike tijekom intervjua, bilješke vezane uz intervjuera i bilješke vezane uz sam kontekst u kojem se intervju odvijao.

Slijedi opis opažanja istraživača, sukladno cjelinama protokola.

➤ Bilješke vezane uz sudionike tijekom intervjua

Sudionici ovog istraživanja bili su otvoreni i opušteni za vrijeme intervjuiranja. Verbalna i neverbalna komunikacija bila je usklađena. Sudionici su bili opušteni tijekom intervjuiranja, no većina ih je navodila kako je ta edukacija bila prije puno godina i trebalo im je neko vrijeme za prisjećanje. Tijekom intervjuiranja ostvarivali smo kontakt očima čime sam procijenila da su iskreni u svojim odgovorima i da su koncentrirani na temu istraživanja te su odavali zainteresiranost i spremnost na suradnju. Neki su se čak pokušavali dosjetiti detalja edukacije iz supervizije udomitelja iz 2006. godine. Gotovo kod svih sudionika koncentracija je tijekom intervjua bila ista s tendencijom opadanja. Generalno, može se zaključiti da su sudionici istraživanja bili motivirani i angažirani za intervju jer su svi dali odgovore na sva pitanja, bez obzira što su neki bili šturi. Većina je bila spremna na suradnju tijekom cijelog intervjua. Jedan dio sudionika iskoristio je intervju za ventiliranje i podjelu poteškoća s kojima se suočavaju na poslu (stranke, reorganizacija, rad bez ugovora, mediji...). Pitanja na koje su najaktivnije odgovarali odnosila su se na pitanja vezano za uključivanje u edukaciju za supervizora psihosocijalnog rada te u dijelu kada su se prisjećali edukacije za supervizora udomitelja. Pri odgovaranju na ta pitanja primjetne su bile facijalne ekspresije koje su odavale njihovo zadovoljstvo i često su se tijekom odgovaranja smijali.

➤ Bilješke vezane uz intervjuaera

Prilikom provođenja intervjua osjećala sam se većinom ugodno i opušteno jer sam dala jasne upute i pravila provođenja intervjua u vidu da, ukoliko je moguće, da ih se za vrijeme intervjua ne ometa, da isključe svoje mobitele. Objasnila sam im da ću snimati sa dva mobitela/diktafona radi sigurnosti da je intervju snimljen. Obzirom da sam svakome na početku dala te upute i obzirom da su me svi slijedili u njima, osjećala sam se opušteno. Jednom prilikom kada sam vodila intervju preko zoom-a na poslu nisam bila tako opuštena jer sam se bojala da će nas moji kolege/ korisnici prekidati usprkos dane upute da mi ne ulaze u kancelariju određeno vrijeme i natpisu na vratima. Mislim da sam bila kao ispitivač angažirana i motivirana te da usprkos neiskustva provođenja ovakvih istraživanja, mišljenja sam da sam intervju provela kvalitetno.

➤ Bilješke vezane uz sam kontekst u kojem se intervju odvijao

Intervjui su provedeni u prostorijama fakulteta, hotela, kancelarijama, te preko zoom platforme. Prostori su bili ugodni i adekvatni za provođenje intervjua. Iako su postojala ometanja prilikom intervjua (buka iz hodnika i sl.) takva ometanja su bila vrlo rijetka i nisu znatno utjecala na kvalitetu provođenja intervjua. Mišljenja sam da je takava način provođenja

intervjua pridonio kvalitetnijoj provedbi intervjua, obzirom da su sudionici bili ispitani u njima poznatom i prirodnom okruženju.

7. METODOLOŠKA OGRANIČENJA

Kako se u ovom istraživanju primjenjivala kvalitativna metodologija, osjećala sam veliku odgovornost u načinu interpretacije podataka i izboru sudionika istraživanja. Iako su sudionici birani iz popisa sudionika edukacije za supervizore udomitelja iz 2006. godine, susrela sam se sa ograničenom mogućnošću izbora sudionika, jer jedan dio sudionika nije htio sudjelovati u istraživanju (prema njihovim navodima neki se ne sjećaju edukacije, a dvoje je smatralo da bi drugi sudionici mogli dati bolje podatke nego oni sami.), jedan dio nakon završetka edukacije nije provodio superviziju udomitelja te nije zadovoljavao kriterije da bude sudionik, jedan dio nema iskustva sa supervizijom psihosocijalnog rada te je jedan dio sudionika promijenio mjesta rada i bilo potrebno dosta vremena da ih se pronađe, kontaktira i ispita za motivaciju sudjelovanja u istraživanju. Planirano je bilo provesti 12 polustrukturiranih intervjua no zbog teorijskog zasićenja provedeno je 10 intervjua. Neki sudionici istraživanja su mi bili poznati od ranije iz konteksta rada u sustavu socijalne skrbi. Mišljenja sam da je poznanstvo sa sudionicima moglo utjecati na otvorenost kod intervjua te promišljanja i davanja odgovora kod nekih bez „zadržke“, dok kod nekih na pažljivo „vaganje“ što reći. Također sam stekla dojam osobnog zadovoljstva sudionika što mogu govoriti o navedenoj edukaciji, vođenju grupe udomitelja ali i žaljenja što se superviziju udomitelja ne provodi sistematično i planski te što ne postoji plan provođenja supervizije educiranih supervizora na njihovom području ili na području nadležnosti drugog područnog ureda HZSR-a. Obzirom da je dio intervjua proveden uživo, a dio putem Zoom aplikacije te iako se radi o korištenju polustrukturiranog intervjua koji se vodio prema istom predlošku s pitanjima, mišljenja sam da je to moglo utjecati na sudionike istraživanja obzirom da se dio intervjua provodio za vrijeme radnog vremena kao i kada sam intervju provodila u hotelskom okruženju tijekom konferencije. Također provođenje intervjua putem Zoom platforme, iako omogućava gledanje sugovornika, opterećeno je ponekad lošijom vezom koja utječe na zamrzavanje slike sugovornika i nemogućnost praćenja neverbalne komunikacije. Metodološka ograničenja ovog istraživanja vezana uz način prikupljanja podataka, broj sudionika (prema mom mišljenju radi se o malom uzorku), okruženje u kojem su se prikupljali podaci, poteškoće sa snimanjem te učestalo provjeravanje da li se bilježi razgovor sa sudionikom, otvaranje nekih novih tema koje nisu relevantne za istraživanje ali su

privlačile moju pozornost, izrada transkripata, kodiranje i izvođenje tema. Također ograničenje istraživanja je vezano uz činjenicu da je edukacija za supervizore udomitelja održana prije 15-tak i više godina te su sudionici, u nekim dijelovima imali poteškoća pri dosjećanju informacija koje su tražene u ispitivanju. Mogu reći da sam kroz provođenje intervjua spoznala kako pojedini supervizori s lakoćom govore o superviziji udomitelja, o edukaciji, o sličnostima i razlikama između uspoređivanih supervizija dok su pojedinci imali poteškoća, no, zaključujem da je to povezano sa brojem provedenih supervizijskih grupa udomitelja i rada u Hrvatskom zavodu za socijalni rad. Prilikom kodiranja imala sam poveću građu, koju je trebalo razumjeti i kodirati prema odgovorima sudionika, što ponekad nije bila laka zadaća. Također ograničenje mi je predstavljalo neiskustvo u vođenju istraživanja obzirom da sam prvi puta intervjuirala kolege stručnjake. Ujedno smatram da je na sudionike istraživanja i izneseni sadržaj mogao utjecati način provođenja intervjua obzirom da je jedan dio intervjua vođen preko Zoom platforme kao i za njihovog radnog vremena. Nabavka literature također je predstavljala problem obzirom da o provedenoj edukaciji supervizora udomitelja postoji samo Zbornika radova „Supervizija udomitelja“ (UISP, 2009.) u kojem se nalaze radovi polaznika edukacije, no kurikulum edukacije bio je nedostupan te je također bilo potrebno uložiti dosta vremena kako bi se pribavio spisak polaznika edukacije.

8. DOPRINOS ISTRAŽIVANJA

Ovim istraživanjem dobio se uvid u doživljaj specifičnosti supervizije udomitelja/stručnjaka, funkcije supervizije, uloge supervizora udomitelja i stručnjaka, njihove kompetencije, kao i potrebu da se u edukaciju supervizora udomitelja uvedu neke novine i dodatni programi, odnosno da postoji potreba za daljnjom edukacijom za supervizore udomitelja. Ovim istraživanjem dobiven je uvid postojanja potrebe za daljnjim edukacijama supervizora udomitelja, o kompetencijama kojima bi supervizori udomitelja trebali ovladati, te potrebi osmišljavanja kurikulumu edukacije supervizora udomitelja. Prema mom mišljenju ako imamo propisan program edukacije, uvjete koje mora zadovoljiti osoba koja želi postati supervizor udomitelja (npr. rad u hrvatskom zavodu za socijalni rad, rad na području udomiteljstva i djece, propisane godine radnog staža na navedenim područjima i sl.) doprinijet će profesionalizaciji udomiteljstva jer će supervizor udomitelja koji ima znanja iz udomiteljstva bolje razumjeti potrebe udomitelja i doprinijeti njihovom osobnom i profesionalnom razvoju, daljnjoj motivaciji bavljenja udomiteljstvom. Značajan doprinos ovog istraživanja je

zagovaranje i promicanje same supervizije te supervizije udomitelja kao i sustavne podrške udomiteljima i stručnjacima u udomiteljstvu. Rezultati ovog istraživanja su pokazali da postoji potreba za daljnjim educiranjem supervizora udomitelja, da je potrebna edukativna komponenta u navedenoj superviziji kako bi se mogla pružiti adekvatna podrška udomiteljima na području cijele Republike Hrvatske te postigao cilj podizanja kompetencija udomitelja, razvijanja i širenja udomiteljstva, podizanje standarada udomiteljstva a sve radi postizanja krajnjeg cilja unapređivanja skrbi o djeci u udomiteljskim obiteljima.

9. ZAKLJUČAK

Temeljem rezultata ovog kvalitativnog istraživanja, a sukladno postavljenim istraživačkim pitanjima moguće je izvesti nekoliko zaključaka.

Kao prvo, sudionici istraživanja ističu edukativnu komponentu supervizije udomitelja, odnosno da supervizija omogućava udomiteljima proširivanje znanja iz njima važnih područja s naznakom prilagođavanja stručnog jezika, da u svom radu supervizori budu podržavajući i motivirajući, da im pruže podršku odnosno da budu stručni i profesionalni ali i da u određenom trenutku, po procjeni balansiraju između zakonskih okvira, stručnih uloga ali i zaštitničkih uloga. Važno je naglasiti da je udomiteljima potrebna podrška drugih udomitelja i razmjena iskustva jer osjećaju da jedni druge dobro razumiju a mogu dobiti i uvid u razne načine rješavanja aktualnih problema. Uspoređujući dobivene rezultate vidljivo je da sudionici istraživanja govoreći o superviziji udomitelja i superviziji stručnjaka promišljaju o funkciji supervizije kao procesu koji potiče profesionalni rast i razvoj, osobnu i profesionalnu podršku te rad na praktičnim implikacijama.

Kao drugo, sudionici istraživanja ukazuju na jednakost *uloge* supervizije udomitelja i supervizije stručnjaka psihosocijalnog rada vide kroz ulogu voditelja supervizijskog procesa, ulogu poticanja stručnog rada i kroz podržavajuću ulogu. Znatno više promišljaju o ulozi supervizora udomitelja, smatrajući ujedno da bi supervizori udomitelja trebali osim navedenog biti podržavajući i poticajni, educirati ih. No, ujedno navode da supervizorima koji vode superviziju udomitelja, a koji su ujedno i nadležni socijalni radnici udomitelja, njihova uloga omogućuje bolju povezanost sa udomiteljima ali i da tijekom supervizije prate njihov rad. Nadalje, sudionici istraživanja percipiraju ulogu supervizije stručnjaka kroz odnos u superviziji

koji se ogleda kroz kolegijalnost i ravnopravnost i kao što sam već navela kao voditelja supervizijskog procesa koji je expert u vođenju supervizijskog procesa i usmjeravanju supervizanta, koji je stručan, autentičan i etičan u svom radu. U daljnjim izjavama sudionika istraživanja navedene su još neke sličnosti u pogledu uloge supervizije, a to je podržavajuća i poticajna uloga koja se ogleda kroz poticanje rasta i razvoja, motiviranja i podrške. Navedena je još i uloga poticatelja stručnog rada koju percipiraju kroz odgovornost, međusobno učenje i reflektiranje.

U tematskom području koji govori o *kompetencijama* sudionici istraživanja sudionici istraživanja navode da supervizor udomitelja mora imati dobre komunikacijskim vještine, vještine stvaranja podržavajuće atmosfere i prepoznavanja potreba supervizanata, vođenja i usmjeravanja grupnog procesa, vještine motiviranja te da mora imati jake osobne kapacitete i stručna znanja. Može se zaključiti da supervizorima udomitelja trebaju znanja iz područja supervizije u psihosocijalnom radu zato što im znanje o teoriji i vještine vođenja supervizije omogućavaju da superviziju prakticiraju kao profesiju s obzirom da imaju znanja kako voditi proces i kako se nositi s problemima na kojima se radi u superviziji. Također znanja i vještine rada s grupama supervizori udomitelja trebaju da bi mogli voditi taj specifičan proces i ta znanja im olakšavaju vođenje procesa. Nadalje, prema mišljenju sudionika istraživanja supervizori udomitelja trebali bi biti educirani iz područja udomiteljstva, rada sa specifičnim korisnicima te vještina za supervizijski rad i iskustveno učenje. Možemo zaključiti da navedena specifična znanja supervizorima udomitelja omogućavaju poticanje, usmjeravanje i poučavanje udomitelja da na superviziju „donesu“ supervizijsko pitanje, a s druge strane im omogućava da tijekom supervizije interveniraju izravno. Također rezultati pokazuju da sudionici istraživanja promišljaju o odgovornosti nadležnog ministarstva za organizaciju edukacija za supervizore udomitelja i potrebu da se edukacije redovito unapređuju i usklađuju sa aktualnostima udomiteljstva općenito te potrebe da se osmisli selektivni proces izbora stručnjaka koji će se osposobiti za supervizora udomitelja. S druge strane supervizor stručnjaka prema njihovim navodima pored komunikacijskih vještina mora imati razvijene kompetencije iz vođenja i usmjeravanja grupnog procesa te znanja o načinima stvaranja podržavajuće atmosfere.

Sudionici istraživanja vezano za superviziju stručnjaka promišljaju da je postojeća edukacija za supervizore psihosocijalnog rada, koja je u skladu sa europskim standardima dovoljna, no da je potrebno cjeloživotno učenje s ciljem unapređenja postojećih znanja i vještina, širenja perspektiva, izgradnju profesionalnog identiteta i stila i osiguravanja kvalitete rada.

Zaključno možemo reći da je ovim kvalitativnim istraživanjem prepoznata potreba za sustavnom podrškom udomiteljima na raznim područjima te za daljnjim educiranjem supervizora udomitelja radi pružanja sustavne, adekvatne i pravovremene podrške udomiteljima, stručnjacima iz područja udomiteljstva sa krajnjim ciljem omogućavanje adekvatne skrbi korisnicima, zaštite dobrobiti djeteta u udomiteljskoj skrbi i sprečavanja prekida smještaja djece na zahtjev udomitelja i razvijanja procesa deinstitucionalizacije.

10.LITERATURA

1. Ajduković, D. (2008.). Odgovornosti istraživača i valjanost kvalitativne metodologije. U: Koller-Trbović, N. i Žižak, A. (ur.), Kvalitativni pristup u društvenim znanostima. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, 37-53.
2. Ajduković, M. i Ajduković, D. (1996.). Pomoć i samopomoć u skrbi za mentalno zdravlje pomagača. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć.
3. Ajduković, M. i Cajvert, L. (2001.). Supervizija psihosocijalnog rada kao specifični oblik profesionalnog razvoja stručnjaka u sustavu socijalne skrbi. Ljetopis Studijskog centra socijalnog rada, 8(2):185-214.
4. Ajduković, M. i Cajvert, M. (2004.). Supervizija u psihosocijalnom radu. U: Ajduković, M. i Cajvert, Lj. (ur.) (2004.). Supervizija u psihosocijalnom radu. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć, 13-38.
5. Ajduković, M. (2007.). Značaj supervizije za kvalitetni rad s djecom, mladima i obiteljima u sustavu socijalne skrbi. Ljetopis socijalnog rada, 14(2), 339-353.
6. Ajduković, M. (2020.). Razvoj modela methodske supervizije u području skrbi za djecu. Ljetopis socijalnog rada, 27 (3), 381-414.
7. Ajduković, M. i Ajduković, D. (2004). „ Učinci projekta uvođenja supervizije u sustav socijalne skrbi“, Evaluacijsko izvješće, Studijski centar socijalnog rada i Društvo za psihološku pomoć.
8. Ajduković, M. i Cajvert, L. (2004.). Supervizija u psihosocijalnom radu. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć, 14-32.
9. Ajduković, M. (2004.). Određenje grupne supervizije.(U): Ajduković, M, Cajvert, L. (ur.) Supervizija u psihosocijalnom radu. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć, str.121-155.
10. Ajduković, M. (2009.). Refleksije u superviziji: međunarodna perspektiva. Zagreb, Društvo za psihološku pomoć.
11. Ajduković, M., Urbanc, K. (2010.). Kvalitativna analiza iskustva stručnih djelatnika kao doprinos evaluaciji procesa uvođenja novog modela rada u centre za socijalnu skrb. Ljetopis socijalnoga rada, 17 (3), 319-352.
12. Ajduković, M., (2004.). Pristupi zbrinjavanju djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi u Europi. Revija za socijalnu politiku, 11(3-4)
13. Ajduković, M. (2021.). Razvoj modela methodske supervizije u području skrbi za djecu. Ljetopis socijalnog rada, 27(3), 381-414.

14. Ajduković, M., Ajduković, D. (2004.). Model evaluacije i učinci projekta „Uvođenja supervizije u sustav socijalne skrbi“. Ljetopis Studijskog centra socijalnog rada, 11 (1), 5-42.
15. Ajduković, M. i Ajduković D. (1996.). Zašto je ugroženo mentalno zdravlje pomagača? U: M. Ajduković i D. Ajduković (ur.): *Pomoć i samopomoć u skrbi za mentalno zdravlje pomagača* (str. 3-11). Zagreb: Društvo za psihološku pomoć.
16. Ajduković M., Cajvert, L. (2001.). Supervizija psihosocijalnog rada kao specifičan oblik profesionalnog razvoja stručnjaka u sustavu socijalne skrbi. Ljetopis socijalnog rada, 8(2), 195-214.
17. Ajduković M. i Cajvert L. (2004.). Supervizija u psihosocijalnom radu. U: Ajduković M. i Cajvert L. (ur.) Supervizija u psihosocijalnom radu. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć, 13-38.
18. Anić, V. i sur. (2004.). Hrvatski enciklopedijski rječnik. Zagreb: Novi Liber.
19. Arambašić, L. (2004.). Supervizija i krizne intervencije. (U): Ajduković, M, Cajvert,L. (ur.) Supervizija u psihosocijalnom radu. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć, str. 253-277.
20. Barić, J. (2009.). U kojoj mjeri supervizija utječe na proces donošenja odluke udomitelja o daljnjem udomljavanju djeteta?, (U) Selak-Živković,A.(ur) Zbornik radova Supervizija udomitelja,UISP, Zagreb,str.9-16.
21. Barišić,A. i Ajduković M., (2021.). Doživljaj djelotvornosti sudjelovanja u metodičkoj superviziji voditelja mjera stručne pomoći roditeljima u ostvarivanju skrbi o djetetu. Ljetopis socijalnog rada 2021.,28(3),523-553.
22. Berc, G. (2009.). Motivacija udomitelja za supervizijski rad,(U) Selak-Živković,A.(ur) Zbornik radova Supervizija udomitelja,UISP, Zagreb,str.17-27.
23. Bižić, T. (2009.). Dvostruke uloge u superviziji-prednosti i nedostaci, (U): Selak Živković,A.(ur) Zbornik radova Supervizija udomitelja,UISP, Zagreb, str. 27-36.
24. Bogović,K., Laklija,M. i Blažeka Kokorić, S.,(2022.). Različiti modeli edukacije udomitelja i njihova uloga u osiguravanju kvalitetne skrbi za djecu u udomiteljskoj obitelji. Napredak 163 (3-4) 375-397.
25. Brajša Žganec, A., Keresteš, G. (ur.) (2009.). Udomiteljstvo:skrb o djeci izvan vlastite obitelji: vodič za edukaciju stručnjaka, Zagreb: Udruga za inicijative u socijalnoj politici
26. Braun, V. & Clarke, V. (2006.). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3 (2), 77-101.

27. Bubaš, M. (2009.). Utjecaj supervizije na pozitivne promjene u odnosu udomitelja i bioloških roditelja, (U) Selak-Živković, A.(ur) Zbornik radova Supervizija udomitelja,UISP, Zagreb,str.27-36.
28. Cajvert, L. (2001.). Kreativni prostor terapeuta, Sarajevo, Svjetlost.
29. Cicak, M. (2011.). Etička pravila u superviziji, Ljetopis socijalnog rada,18(2), 185-216.
30. Coyle, D. I sur. A systematic review of stress among mental health social workers. Int Soc Work 2005.; 201-211.
31. Čaćinović Vogrinčić, G. (2001.). Europski socijalni rad: izrada ekspertize za 21. stoljeće. Ljetopis Studijskog centra socijalnog ,8(2):185-194.
32. Čaćinović Vogrinčić, G. (2009.). Supervizija u socijalnom radu: su-stvaranje supervizije u suradnom odnosu. U: Ajduković, M. (Ur.) Refleksije o superviziji. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć, 91-100.
33. Čaćinović Vogrinčić, G. i sur. (2007.). Uspostavljanje suradnog odnosa u socijalnom radu. Uspostavljanje suradnog odnosa i osobnog kontakta u socijalnom radu. Zagreb: Biblioteka socijalnog rada, 3-49.
34. Česi, S. (2009.). Separacija udomitelja i udomljene djece-iskustvo supervizije u podršci i pomoći udomiteljima, (U) Selak-Živković, A. (ur) Zbornik radova Supervizija udomitelja,UISP, Zagreb,str.45-54.
35. Djale Katja(2009.). Koji utjecaji srodničku udomiteljsku obitelj čine posebnom?, (U) Selak-Živković, A. (ur) Zbornik radova Supervizija udomitelja,UISP, Zagreb,str.55-62.
36. Dobrotić, I., Laklija, M. (2012.). Obrasci društvenosti i percepcija socijalne podrške u Hrvatskoj.Društvena istraživanja 115.
37. Dodig, D. i Ricijaš, N. (2011.). Profesionalne kompetencije socijalnih pedagoga. U: Poldrugač, Z., Bouillet, D., Ricijaš, N. (ur.) (2011.) Socijalna pedagogija –znanost, profesija i praksa u Hrvatskoj. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Edukacijskorehabilitacijski fakultet, 151- 208.
38. Družić Ljubotina, O., Kletečki Radović, M. i Jelača, N. (2005). Socio-demografska obilježja i iskustva udomiteljskih obitelji. Ljetopis socijalnog rada, 12 (1) 89-107.
39. ECVision, Europski pojmovnik supervizije i coachinga (2015.). Beč: Die Wiener Volkshochschulen GmbH, Lustkandlgasse 50, preuzeto: https://anse.eu/wp-content/uploads/2017/01/ECVision_Glossary-HR.pdf (2.8.2023.)
40. Fabac, Lj., (2009.). Kreativne tehnike zu superviziji i mogućnost njihove primjene u superviziji udomitelja. (U) Selak-Živković, A.(ur) Zbornik radova Supervizija udomitelja,UISP, Zagreb,str.63-72.

41. Forko, D. i Laklija, M. (2016.). Poželjna osobna i profesionalna obilježja supervizora iz perspektive supervizanata iz sustava socijalne skrbi. *Socijalne teme*, 1(3), 89-109.
42. Gillham, B. (2005.). *Research Interviewing: The Range of Tehniques*. Holstein: Open University Press.
43. Grgić, O. (2009.). Novine u skrbi o udomljenoj djeci (U) Selak-Živković, A.(ur) Zbornik radova Supervizija udomitelja,UIISP, Zagreb,str.75-83.
44. Hrvatsko društvo za superviziju i organizacijski razvoj (2014.). Posjećeno 1.8.2023. na mrežnoj stranici Hrvatskog društva za superviziju i organizacijski razvoj: <http://www.hdsor.hr/>
45. Huić i sur. (2010.). Kako definirati i mjeriti kompetencije studenata- Validacija skale percipirane kompetentnosti za psihosocijalni rad. *Ljetopis socijalnog rada*, 17(2), 195-221.
46. Jeđud, I. (2009.). *Specifičnosti supervizije udomitelja djece s teškoćama u razvoju*, (U) Selak-Živković,A.(ur) Zbornik radova Supervizija udomitelja,UIISP, Zagreb,str.85-99
47. Jeđud, I., Cajvert, L., Wilhelmson, G., Žižak, A. (2010.). *Supervizija v rejnitvu ur.:* Supervizija in koučing. Pedagoga fakulteta Univerze v Ljubljani in Zavod Republike Slovenije za školstvo. Ljubljana. str.211-230.
48. Jurič, S. (2023.). *Sagorjevanje na poslu i emocionalne kompetencije supervizora*. Zagreb: Pravni fakultet, Studijski centar socijalnog rada. Poslijediplomski specijalistički studij iz supervizije psihosocijalnog rada, specijalistički rad
49. Kletečki Radović, M. i Kregar Orešković, K. (2005.). Kvalitativna iskustva udomitelja. *Ljetopis studijskog centra socijalnog rada*. 12 (1): 67-88.
50. Klobučar, J., Ajduković, M. i Šincek, D. (2011.). Očekivanja, percepcija potrebe i poteškoća pri uvođenju supervizije iz perspektive ravnatelja centara za socijalnu skrb.*Ljetopis socijalnog rada*, 18 (2) 281-303.
51. Kobolt, A., Žižak, A. (2006.). Timski rad i supervizija timova. Pregledni članak UDK 364.62:316.45
52. Kurtz, R. i Bartram, D. (2002.). Competency and individual performance: Modeling the world of work. In: Robertson, T., Callinan, M. i Bartram, D. (eds.), *Organizational effectiveness: The role of psychology*. Chichester: John Wiley, 227-255.
53. Kusturin, S. (2007.). Supervizija- oblik podrške profesionalcima. *Metodički ogledi*, 14(1), 37- 48.
54. Kusturin, S. (2011.). Smjernice za prezentaciju supervizije psihosocijalnog rada. *Ljetopis socijalnog rada*,18(2) 383-414.

55. Laklija, M. (2009.). Psihosocijalna obilježja udomitelja i iskustvo udomiteljstva djece. Doktorska disertacija
56. Laklija, M. (2011.). Pristupi udomiteljskoj skrbi za djecu u svijetu i čimbenici koji utječu na ishode udomiteljstva. Pregledni rad UDK:364.65-053.2
57. Laklija, M. (2011.). Modeli udomiteljstva u Europi, rezultati istraživanja; Forum za kvalitetno udomiteljstvo djece.
58. Laklija, M. (2011.). Doprinos socio-demografskih i psihosocijalnih obilježja udomitelja objašnjenju motiva za bavljenje udomiteljstvom djeteta. Ljetopis socijalnog rada 19 (1) str. 119-144.
59. Laklija, M. (2011.). Spremnosti udomitelja za bavljenje udomiteljstvom i doživljaj vlastite uloge udomitelja u suradnji sa centrima za socijalnu skrb. Ljetopis socijalnog rada 18 (3) str. 469-496.
60. Laklija, M. (2013.). Iskustvo voditelja mjere nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi i potreba za supervizijom. Završni specijalistički rad.
61. Laklija, M., Kolega, M., Božić, T., Mesić, M. (2011.). Supervizijski stil i komunikacijski procesi u superviziji iz perspektive supervizora. Ljetopis socijalnog rada 18 (2) str. 365-382.
62. Laklija, M., Milić Babić, M., i Vukelić, N. (2012.). Specijalizirano udomiteljstvo djece s teškoćama u razvoju- iskustva udomitelja. Ljetopis socijalnog rada 48 (2) str. 109-123.
63. Laklija, M., Lj. Rogić Šneperger (2022.). Supervizija udomitelja- perspektive udomitelja djece. Zbornik radova i sažetaka. Mostar 2022. str. 144-169.
64. Lazar, S. (2009.). Supervizija udomitelja-podrška i jamstvo za kvalitetno udomiteljstvo, (U) Selak-Živković, A. (ur) Zbornik radova Supervizija udomitelja, UISP, Zagreb, str. 101-107.
65. Magnusson, I. i Wilhemson, G. (2007.). Odgovornost supervizora u superviziji udomiteljske obitelji. Radni materijal, Edukacija iz supervizije udomitelja.
66. Matić, V. (2011.). Razvoj odnosa u superviziji psihosocijalnog rada. Ljetopis socijalnog rada, 18(2), 217-280.
67. Markuš, M. (2010.). Socijalna kompetentnost- jedan od ključnih kompetencija. Napredak, 151 (3-4): 432-444.
68. Mesec, B. (1998.). Uvod u kvalitativno raziskivanje v socijalnom delu. Ljubljana: Visoka škola za socijalno delo.
69. Milas, G. (2005.). Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima. Jastrebarsko: Naklada Slap.

70. Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike (2023). Godišnje statističko izvješće za 2021., <https://mrosp.gov.hr/strategije-planovi-programi-izvjesca-statistika/4165> (1.8.2023.)
71. Mirosavljević, A. (2015.). Izvansudska nagodba- perspektiva oštećenika i mladih u sukobu sa zakonom. Doktorska disertacija. Zagreb, Pravni fakultetu Zagrebu, Studijski centar socijalnog rada
72. Pantić, Z. (2004.). Povijesni pregled razvoja supervizije. U: Ajduković, M. i Cajvert, L. (ur.) Supervizija u psihosocijalnom radu. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć, 39-58.
73. Pendić, P., (2020.). Kompetencije socijalnog radnika potrebne za rad s korisnicima različitih kultura. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Pravni fakultet u Osijeku. Završni rad.
74. Petak, O. (2007.). Supervizija u sustavu socijalne skrbi, namjere i očekivanja supervizora. Ljetopis socijalnog rada, 14(2):473-477.
75. Petak, O. (2003.). Percepcija potrebe supervizije psihosocijalnog rada. Zagreb: Pravni fakultet, Studijski centar socijalnog rada. Poslijediplomski specijalistički studij iz supervizije psihosocijalnog rada, seminarski rad
76. Pleadin, A., (2021.). Zadovoljstvo i motivi bavljenja udomiteljstvom djece. Sveučilište u Zadru, diplomski rad.
77. Potočki, H. (2022.). Doživljaj kompetentnosti u primjeni komunikacijskih vještina kod supervizora u edukaciji. Zagreb: Pravni fakultet, Studijski centar socijalnog rada. Poslijediplomski specijalistički studij iz supervizije psihosocijalnog rada, specijalistički rad
78. Potočki Prepelić, Ž. (2015.). Uloga supervizije u profesionalnom razvoju stručnjaka. Zagreb: Pravni fakultet, Studijski centar socijalnog rada. Poslijediplomski specijalistički studij iz supervizije psihosocijalnog rada, specijalistički rad
79. Pravni fakultet, Studijski centar socijalnog rada, (2023.). (<https://www.pravo.unizg.hr/scsr/studij/poslijediplomski-supervizija>)
80. Pregrad, J. (2007.). Iskustva i izazovi uvođenja supervizije u sustav prosvjete. Ljetopis socijalnog rada, 14 (2), 311-337.
81. Pregrad J. i Krivičić Jedrejčić A. (2012.). Iskustva u primjeni supervizije u sustavu odgoja i obrazovanja iz perspektive supervizanata i supervizora. Rad izložen na 3. hrvatskoj konferenciji o superviziji, Opatija, 18. do 20. travanj 2012.

82. Rižovski Delogu , H.,(2009.). Supervizija udomitelja-podrška i jamstvo za kvalitetno udomiteljstvo, (U) Selak-Živković, A. (ur) Zbornik radova Supervizija udomitelja,UISP, Zagreb,str.109-116.
83. Rogić Šneperger, Lj. (2014.). Očekivanja i doživljaj supervizije iz perspektiva udomitelja djece i stručnjaka koji se bave poslovima udomiteljstva. Zagreb: Pravni fakultet, Studijski centar socijalnog rada. Poslijediplomski specijalistički studij iz supervizije psihosocijalnog rada, specijalistički rad
84. Rogić Šneperger, Lj. (2009.). Uloga supervizije u promjeni očekivanja udomitelja,(U) Selak-Živković, A.(ur) Zbornik radova Supervizija udomitelja,UISP, Zagreb,str.120-125.
85. Rusac, S. (2011.). Motivacija za supervizijom socijalnih radnika u domovima za starije i nemoćne osobe. Ljetopis studijskog centra socijalnog rada, 18(2), 305-331.
86. Savanović, N., (2010.). Kvalitetno udomiteljstvo djece i odraslih osoba iz perspektive udomitelja na području Baranje. Ljetopis studijskog centra socijalnog rada, 17(2), 223-239.
87. Sladović Franz, B. (2004.). Odabir izvanobiteljskog smještaja djece ugroženog razvoja u obitelji. Ljetopis studijskog centra socijalnog rada,11(2):215-228
88. Sladović Franz, B. (2009.). Osnove interpersonalne komunikacije za socijalne radnike. Zagreb, Sveučilište u Zagrebu.
89. Sladović Franz, B. (2020.). Edukativna supervizija obiteljskih medijatora u sustavu socijalne skrbi. Završni specijalistički rad.
90. Sladović Franz, B., Mujkanović, Đ. (2003.). Izdvajanje djece iz obitelji kao mjera socijalne skrbi. Ljetopis studijskog centra socijalnog rada,11(2):215-228.
91. Smolić-Krković, N. (1977.). Supervizija u socijalnom radu. Zagreb: Biblioteka socijalnog rada.
92. Srivastava, A. i Thomson, S. B. (2009.). Framework Analysis: A Qualitative Methodology for Applied Policy Research. JOAAG, 4(2), 72-79.
93. Šarić, S. (2009). Specifičnosti supervizije srodničkih obitelji, (U) Selak-Živković,A.(ur) Zbornik radova Supervizija udomitelja,UISP, Zagreb,str.127-135.
94. Škrabić Aničić, I. (2009.). Utjecaj supervizije na jačanje samopouzdanja udomitelja u kontaktima s biološkim roditeljima udomljenog djeteta, (U) Selak-Živković,A.(ur) Zbornik radova Supervizija udomitelja,UISP, Zagreb,str.137-146.
95. Tatschl, S. (2009.). Reflektiranje-ključna kompetencija u superviziji. U: Ajduković, M. (ur.) refleksije o superviziji, međunarodna perspektiva. Zagreb: Biblioteka socijalnog rada, Pravni fakultet u zagrebu i Društvo za psihološku pomoć, str. 49-67.

96. Tuđa Družinec, Lj., (2011.). Utjecaj profesionalnog iskustva supervizora i konteksta na supervizijski proces u pomažućim profesijama. Ljetopis socijalnog rada, 18 (2) 333-363.
97. UNICEF (2008.). Svako dijete treba obitelj. Radni materijal. Zagreb:UNICEF u Hrvatskoj
98. Urbanc, K., Kletečki Radović, M. (2007.). Aktivno učenje i kritičko mišljenje u kontekstu supervizijskog, edukacijskog i pomažućeg odnosa. Ljetopis socijalnog rada, 14(2), 355-366.
99. Urbanc, K. (2001.). Etika i vrijednosti u socijalnom radu. Ljetopis Studijskog centra socijalnog rada, 8 (2): 153-164.
100. Ustić, D. (2009.). Mogućnost primjene neurolingvističkog programiranja u superviziji udomitelja, (U) Selak-Živković,A.(ur) Zbornik radova Supervizija udomitelja,UISP, Zagreb,str.147-157.
101. Wilhemson, G. (2007.). Kako se provodi supervizija, edukacija „Supervizija udomitelja“(radni materijal) Zagreb:UISP
102. Wilhemson, G. (2007.). Sličnosti i razlike između supervizije jedne obitelji i skupine udomitelja, edukacija „Supervizija udomitelja“(radni materijal) Zagreb:UISP
103. Van Kessel, L. (1999.). Supervizija – neophodan doprinos kvaliteti profesionalnog postupanja: primjer Nizozemskog modela supervizije, Ljetopis Studijskog centra socijalnog rada, VI, 59-76 .
104. Van Kessel, L.(2009.). Coaching: Područje rada profesionalnih supervizora? U: Refleksije o superviziji: međunarodna perspektiva. Zagreb: Biblioteka socijalnog rada, Pravni fakultet u Zagrebu i Društvo za psihološku pomoć, 159-207.
105. Vejmelka, L.(2009.). Iskustva vođenja supervizije polaznika edukacije “supervizija udomitelja“, (U) Selak-Živković, A.(ur) Zbornik radova Supervizija udomitelja,UISP, Zagreb,str.159-168.
106. Vizek Vidović, V.,Vlahović Štetić, V.(2007.). Modeli učenja odraslih i profesionalni razvoj. Ljetopis socijalnog rada, 14 (2), str.263-310.
107. Yeles, K. (2004.). Etika u superviziji. (U): Ajduković, M, Cajvert,L. (ur.) Supervizija u psihosocijalnom radu. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć,str. 77-118.
108. Zakon o socijalnoj skrbi. Narodne novine, br. 157/2013.
109. Zakon o udomiteljstvu. Narodne novine, br. 79/07; 90/11; 78/12; 115/18; 18/22.
110. Zlomislić, D. (2017.). Iskustvo i očekivanja od supervizije socijalnih radnika zaposlenih na odjelima psihijatrije. Završni specijalistički rad.

111. Žentil Barić, Ž. (2016.). Primjena intervjua kao istraživačke metode u knjižničarstvu (diplomski rad). Zadar: Sveučilište u Zadru, Odjel za informacijske znanosti.
112. Žic Grgat, B. (2004.). Odnos supervizije i nadzora. U: Ajduković, M. i Cajvert, L. (ur.) Supervizija u psihosocijalnom radu, Zagreb.: Društvo za psihološku pomoć. str. 59-76.
113. Žižak, A. (2004.). Supervizija volontera (U) Ajduković, M., Cajvert, L.,(ur.) Supervizija u psihosocijalnom radu. Zagreb:Društvo za psihološku pomoć.str 359-376.
114. Žižak, A. (2008.). Udomiteljstvo djece u Hrvatskoj-analiza stanja i prijedlog smjernica za daljnji razvoj udomiteljstva. Zagreb: UNICEF, Ured za Hrvatsku.
115. Žižak, A. (1997.). Elementi profesionalne kompetentnosti socijalnih pedagoga, Kriminologija i socijalna integracija, 5 (1-2), 1-10.
116. Žižak, A. (2008.). Komunikacijski procesi u superviziji, skripta.
117. Žižak, A. (2006.). Mogućnosti pružanja podrške/supervizije profesionalcima i paraprofesionalcima ,edukacija „Supervizija udomitelja“(radni materijal) Zagreb:UISP
118. Žižak, A. i sur. (2012.). Što nam djeca govore o udomiteljstvu. Zagreb:UNICEF, Ured za Hrvatsku
119. Žorga, S. (2009.). Specifičnost procesa učenja u superviziji. U: Ajduković, M. (ur.) Refleksija o superviziji: međunarodna perspektiva. Zagreb: Biblioteka socijalnog rada, Pravni fakultet u Zagrebu i Društvo za psihološku pomoć, 7-39.
120. Žorga, S. (2007.). Competences of a supervisor. Ljetopis socijalnog rada, 14(2): 433-441.
121. Žorga, S. (2009.). Kompetencije supervizora. U: Ajduković, M. (ur.) Refleksije o superviziji, međunarodna perspektiva. Zagreb: Biblioteka socijalnog rada, Pravni fakultet u zagrebu i Društvo za psihološku pomoć, 41-48.
122. Žorga, S. (2009.). Specifičnost procesa učenja u superviziji. U: Ajduković, M.(ur.) Refleksije o superviziji, međunarodna perspektiva. Zagreb: Biblioteka socijalnog rada, Pravni fakultet u zagrebu i Društvo za psihološku pomoć, 7-39.

11. POPIS TABLICA

Tablica 1. Funkcije supervizije udomitelja	23
Tablica 2. Funkcije supervizije stručnjaka psihosocijalnog rada	31
Tablica 3. Prikaz zajedničkih aspekata doživljaja uloge supervizije udomitelja i supervizije stručnjaka	35
Tablica 4. Doživljaj specifičnosti uloge supervizora udomitelja	36
Tablica 5. Doživljaj specifičnosti uloge supervizora stručnjaka psihosocijalnog rada	43
Tablica 6. Kompetencije supervizora udomitelja.....	45
Tablica 7. Kompetencije supervizora stručnjaka psihosocijalnog rada	56
Tablica 8. Edukacija supervizora udomitelja	60
Tablica 9. Edukacija supervizora stručnjaka psihosocijalnog rada	71

12.PRILOZI

PRILOG I. PREDLOŽAK SA PITANJIMA (POLUSTRUKTURIRANI INTERVJU)

Sociodemografski podaci:

Spol, dob

Što ste po struci, na kojim poslovima radite i koliko imate godina radnog staža

Iskustvo vođenja supervizije

Koliko ste supervizijskih grupa udomitelja do danas vodili?

Kakvo je vaše iskustvo sa supervizijom psihosocijalnog rada (supervizant,, edukant, supervizor)?

Što vas je potaknulo da se uključite u edukaciju za supervizora udomitelja a što na upis specijalističkog studija?

Da li ste trenutno u edukaciji za supervizora psihosocijalnog rada ili ste ju završili?

1. Kako biste definirali koja je funkcija supervizije udomitelja, a koja supervizije stručnjaka? Koje elemente supervizije stručnjaka prema njezinoj definiciji ima supervizija udomitelja? U kojem djelu se ona ne uklapa u tu definiciju? Koje razlike među njima prepoznajete (na razini supervizanata, tema koja se otvaraju/supervizijskih pitanja)? Možete li navesti neki primjer za to?
2. Kako doživljavate ulogu supervizora udomitelja i supervizora stručnjaka? Kako doživljavate sebe u ulozi supervizora stručnjaka, a kako supervizora udomitelja? Koje razlike u ulogama prepoznajete? Možete li navesti neki svoj primjer?
3. Koje osobine, vještine i znanja bi trebao posjedovati supervizor udomitelja a koje supervizor stručnjaka? Kakve bi kompetencije trebao imati supervizor udomitelja a kakve supervizor stručnjaka? Koji su izazovi supervizora udomitelja? S kojima ste se izazovima Vi susreli?
4. Koji oblik edukacije bi trebao imati supervizor udomitelja a koji supervizor stručnjaka? Obrazložite svoj odgovor? Koliko Vas je edukacija pripremila za ulogu supervizora udomitelja? Koje su specifičnosti u edukacije za supervizore udomitelja u odnosu na superviziju stručnjaka, i obrnuto?
5. Kako vidite potrebu za edukacijom supervizora udomitelja? Kako bi ona prema Vašem iskustvu trebala biti organizirana (tko bi trebao biti nositelj edukacije,/od strane koga bi trebala biti organizirana; za koga, koliko bi trebala trajati)? Koja tematska i/ili metoda područja bi kurikulum edukacije trebao pokriti?

PRILOG II. PROTOKOLI ZA VOĐENJE BILJEŠKI NAKON INTERVJUA

Tablica 1. Protokol za vođenje bilješki vezanih uz sudionike tijekom intervjua

	<i>Sudionik</i> <i>Redni broj intervjua: __</i>
<i>Neverbalni znakovi (kontakt očima, izrazi lica, pokreti tijela)</i>	
<i>Usklađenost verbalnih i neverbalnih znakova komunikacije</i>	
<i>Koncentracija tijekom intervjua (opada/raste)</i>	
<i>Spremnost na davanje odgovora (angažiranost, motiviranost)</i>	
<i>Pitanja na koja je najaktivnije odgovarao/la</i>	
<i>Procjena iskrenosti odgovora</i>	
<i>Dodatne bilješke</i>	

Tablica 2. Protokol za vođenje bilješki vezanih uz intervjuera

	<i>Intervjuer</i> <i>Redni broj intervjua: _____</i>
<i>Kako se osjećao/la tijekom intervjua</i>	

<i>Osobna spremnost na vođenje intervjua (angažiranost, motiviranost)</i>	
<i>Procjena kvalitete vođenja intervjua</i>	
<i>Moguće izmjene ili poboljšanja u vođenju intervjua</i>	
<i>Dodatne bilješke</i>	

Tablica 3. Protokol za vođenje bilješki vezanih uz sam kontekst u kojem se intervjua odvija

	<i>Kontekst u kojem je vođen intervjua</i> <i>Redni broj intervjua: _____</i>
<i>Prostor u kojem je vođen intervjua (veličina, distraktori, udobnost)</i>	
<i>Ometanja tijekom intervjua (buka, ulasci ljudi u prostoriju i sl.)</i>	
<i>Dodatne bilješke</i>	

PRILOG III : PRIKAZ OBRADJE PODATAKA

Tablica 1. Funkcije supervizije udomitelja

IZJAVE	KODOVI	KATEGORIJE
Funkcija je zapravo podrške, njihove međusobne podrške... (S1)	Podrška udomiteljima	OSOBNJA I PROFESIONALNA PODRŠKA
Supervizija udomitelja je supervizija paraprofesionalaca i ima više elemente podrške, moj dojam, nego što toga ima u klasičnoj superviziji... (S3)		
Supervizija udomitelja ima više funkciju podrške... (S4)		

pa ja mislim da je to podrška udomiteljima (S5)		
mislim da je to specifična supervizija zbog toga što radimo sa grupom ljudi koji se nikad prije nisu susreli sa supervizijom; nemaju pojma što je supervizija; oni rade jedan vrlo odgovoran posao i u tom odgovornom poslu koji rade, za ovu državu, ne postoji nikakva podrška, ne postoji nekakav sistem korekcije da oni vide da li to što rade da li je to dobro, što njima fali... (S6)		
Pa prvenstveno podrška udomiteljima, nekakvo ventiliranje, podjela nikakvih svakodnevnih briga (S7)		
U svakom slučaju je oblik podrške udomiteljima definitivno. (S8)		
Pa funkcija, kao prvo i osnovno je podrška udomiteljskim obiteljima (S9)		
Kroz to rješavaju dio svog stresa povezanog s poslom/udomiteljstvom i dobivaju razumijevanje i podršku, što održava ili jača njihovu motivaciju za daljnji rad (S10)		
zapravo (...) povezivanje samih udomitelja (S1)	Povezivanje	
zapravo osnaživanje (...) samih udomitelja (S1)	Osnaživanje	
odnosno razmjene njihovih iskustava to je nekako to i zapravo ta supervizija se pokazuje kao dobro mjesto za njih jer oni kroz supervizijske susrete osvijeste da nisu jedini koji imaju te probleme (S1)	Razmjena iskustava	
Supervizija udomitelja njima puno znači.. ne samo razmjenu svog nekakvog iskustva sa udomiteljima gdje od njih mogu puno naučit (S6)		
pitanja kako se osjećaju, kako "deal-aju" s nečim, uključivanje grupe više perspektiva, reflektiranje o onome kako je meni, kako je mom partneru, kako vidim djecu i dobivanje različitih pogleda na situaciju (...) učenje iz međusobnog iskustva definitivno (S8)		
ustvari najvažnija ta neka njihova razmjena iskustava i ustvari pogotovo kod novih članova znači ustvari neka ideja da su svi tu ravnopravni, da na		

slične probleme nailaze u stvari svi udomitelji (S9)			
njima je supervizija dobro došla baš uz taj dio da su oni uvijek mogli u superviziji postaviti neke upite vezane uz konkretne situacije koje su ih mučile sad trenutno... životne situacije koje imaju sa udomljenom djecom (S2)	Rješavanje aktualnih problema	RAD NA PRAKTIČNIM TEMAMA (ILI SADRŽAJIMA)	
mogućnost da oni možda u nekom drugačijem okruženju mogu na miru govoriti o problemima koje oni imaju (...) i skupa sa tim drugim udomiteljima, rješavati neke stvari vezano za djecu, za smještajem, za centar, za školu, i tako dalje... (S5)			
oni u nama, stručnjacima, koji usput rade u timovima za udomiteljstvo traže nekakvog savjetodavca koji će im moći odgovoriti na nekakva njihova konkretna pitanja... (...) nekad je nezadovoljan školskim rezultatom...imala sam udomiteljicu koja je bila nezadovoljna što dijete ne postiže dobre rezultate i kad sam je krenula pitati...imala je dijete sa oštećenjem sluha.. kad sam pitala...kakve ima ocjene-dobar, vrlo dobar ...pa u čemu je problem upitala sam udomiteljicu i shvatila sam da je ona imala svoja 2 sina koja su bili odlikaši i imala je takva očekivanja da će i to dijete biti takvo... ali za to dijete vrlo dobar je dobar uspjeh.. (S6)			
često supervizija udomitelja ima nekakvu edukativnu ulogu, često oni između sebe čuju vrlo konkretne načine kako riješiti neki problem s kojim se nikad u životu nisu susreli i njima je to ok, oni vole to (S7)			
i izvlačenja novih ideja kako bi se nešto moglo riješiti (S8)			
meni je to tada bio i način praćenja udomitelja, biti u kontaktu i znati što se dešava i sa kojim dilemama, što se dešava sa djetetom (S8)			Praćenje udomitelja
Znači funkcija supervizije udomitelja je prevencija izdvajanja djece iz udomiteljskih obitelji u prvom redu (S9)			Prevenција prekida smještaja
oni imaju puno povjerenja u čovjeka s kojim rade i zato mislim da supervizor	Jačanje suradnje unutar sustava		

treba biti čovjek iz sustava koji ih razumije i koji ima iskustva u radu sa udomiteljima.... (S6)		
ja vidim tu funkciju kao izgradnju partnerstva između ustanova i udomitelja koji za mene predstavljaju suradnike to jest ravnopravne članove ili ne znam, oni su pružatelju usluge smještaja. Znači superviziju kao prvo vidim kao neko partnersko okruženje (S9)		
omogućiti supervizantima da, redovito i u podržavajućoj atmosferi (...) razmišljaju o mogućnostima unaprjeđenja (...) (...) pomaže da razvijaju “unutarnjeg supervizora” tj. da češće, dosljednije i učinkovitije samostalno koriste vlastite resurse za predviđanje i prevladavanje različitih izazova, za učenje iz iskustva, priznanje samima sebi za dobre “poteze” itd. (...) omogućiti supervizantima da, redovito i u podržavajućoj atmosferi, promatraju svoj rad i odnose s korisnicima (S10)	Samorefleksija	(SAMO)RAZUMIJEVANJE ULOGE UDOMITELJA
supervizija je nekakav prostor, mjesto, vrijeme za njih gdje oni reflektiraju o brizi o tuđem djetetu, da li oni to dobro rade (S6)		
Dakle, prvenstveno podrška i mogućnost ventiliranja, prorade iskustva. (S4)	Prorada iskustava	
bilo je edukativnih dijelova (...) ali se više išlo na iznošenje njihovih tema... (S8)		
Razlika je ta šta kod udomitelja, oni imaju taj privatni dio života, to se tiče i njihove obitelji, za razliku od profesionalnih gdje toga nema. (S5)	Osobna i privatna izloženost	
Velika razlika je u tome što udomitelji dijele svakodnevni život i znatno intenzivnije i/ili osobnije emocije sa svojim “korisnicima” (...), no to ne mijenja sukladnost funkcija supervizije udomitelja i supervizije stručnjaka. (S10)		
Kod supervizije udomitelja ne dolazi odmah što će on staviti u fokus. Kod udomitelja je to teško...njega nešto muči i ti moraš dokučiti šta je to što	Prepoznavanje potreba udomitelja	

njega muči...što je to zbog čega je on došao na superviziju... (S6)		
Također, u superviziji udomitelja ima puno više edukativnih elemenata - o razvoju djece, međuljudskim odnosima... (S4)	Edukacija o teorijskim konceptima	EDUKACIJA
Zašto je to specifično...jer...Supervizor udomitelja mora znati, ne samo znanja iz supervizije psihosocijalnog rada, on mora znati puno i o fazama razvoja djece, što je u nekoj dobi razvoja djece normalno, različite potrebe ima djece od 5 godina u odnosu na dijete od 10 godina... on mora biti stručnjak iz tog područja, iz područja konzultativnih znanja, nasilje u obitelji, teorije razvoja, konflikta, o čemu on konkretno govori.... (S6)		
(... o) zakonskim okvirima, puno više zagrada u supervizijskom procesu. (S4)	Edukacija o zakonskim okvirima	
... nije se ni supervizija udomitelja bazirala baš na edukaciji bilo je edukativnih dijelova nekih i tema vezanih za zakon savjetovanja...(S8)		
najviše problema ima sa udomiteljima koji jednostavno nisu naučeni odnosno ne mogu se nositi sa problemima u ponašanju i sa djecom koja imaju teškoće u razvoju. (...) sama supervizija izgleda kao nekakva kombinacija supervizije i edukacije...više je naglasak na edukativni dio... (S2)	Edukacija o radu sa specifičnim skupinama	
...oni imaju puno dileme pogotovo kod djece sa teškoćama u razvoju... (S6)		
a imao je i taj jedan edukativan dio oni su para profesionalci nama bili tada (S8)		

Tablica 2. Funkcije supervizije stručnjaka psihosocijalnog rada

IZJAVE	KODOVI	KATEGORIJE
mislim da je to preispitivanje zapravo svog stručnog rada (S1)	Profesionalna refleksija	PROFESIONALNI RAST I RAZVOJ
U superviziji stručnjaka glavna funkcija je refleksija profesionalnog postupanja (S4)		
da mogu razgovarati o svojim profesionalnim problemima, o nekakvim svojim nedoumicama, osjećajima koji ih muče (S5)		

Koja je uloga... mislim da je u svemu tome uloga da mi dobijemo potvrdu da nešto što smo napravili dal možemo napraviti drugačije ajmo reći bolje (S6)		
rad na etičkim dilemama i pitanjima s kojima se susreću na poslu (S8)		
...profesionalna nadogradnja. (S4)	Profesionalni razvoj	
a u krajnjoj liniji da drugi puta u takvoj situaciji budemo učinkovitiji...da za krajnjeg korisnika budemo efikasniji...jer mi smo svi tamo zbog njih. (S6)		
razmjena iskustava između drugih stručnjaka vezano za stručna pitanja (S1)	Razmjena iskustva	
gdje će ga njegovi kolege razumjeti jer su oni imali takvo ili slično iskustvo prije par mjeseci (S6)		
isto tako izmjena iskustva, (S9)		
izmjena znanja, (S9)	Razmjena znanja	
kopanja po sebi... (S8)	Rad na sebi	OSOBNI RAST I RAZVOJ
Osobni rast i razvoj... (S7)		
ili dođe preplavljen sa nekom svojom frustracijom gdje su ga razapeli...ne znam od medija ili neke nelagodne situacije pa će se doći izventilirati, dobiti podršku (S6)	Podrška	OSOBNIA I PROFESIONALNA PODRŠKA
supervizije u psihosocijalnom radu od nošenja sa stresom, samog ventiliranja do osjećaja nisam sam i vidim da se i drugima dešavaju sranja, podijelit ću bol pa mi je lakše nešto ono u tom smislu, dobivanje empatije, nekakvo mjesto za osnaživanje dobivanje podrške za dobivanje na značaju za pražnjenje i punjenje (S8)		
podrška u svakom slučaju (S9)		
kad supervizor krene sa nečim on to na drugačije način artikulira i ti moraš prepoznat da je to nekakav problem. Kod supervizije udomitelja ne dolazi odmah što će on staviti u fokus dok kod supervizije stručnjaka on će prije znat formulirat pitanja. (...), (S6)	Prepoznavanje potreba supervizanata	
prevencija sagorijevanja, da, ali u svakom slučaju mislim da nekako više usmjerena na slučaj, znači kada ti imaš neki slučaj i na prevenciju tog nekog sagorijevanja, nekako ja bi rekla (S9)	Prevencija sagorijevanja	
normalizacija, kako bi rekla da je normalno imati problem tko je na poslu (...) u svakom slučaju neka normalizacija, znači da čovjek koji se nalazi u stresu zbog nekog problema koji ima na poslu isto tako da u stvari u toj	Normalizacija problema na poslu	

grupi vidi da i druge kolege imaju, ne, možda takav problem (S9)		
i kroz to neko grupno iskustvo dođe do nekih rješenja, do nekakvih drugačijih pogleda na situaciju, i tako ustvari slično. (S5)	Rješavanje aktualnih problema	RAD NA PRAKTIČNIM TEMAMA (ILI SADRŽAJIMA)
naravno da je funkcija da mi probamo vidjeti što konkretno stručnjaka muči...da li je to nekakvo rješenje nekog problema koji ima sa strankom, tj korisnikom, znači nešto što ne znam ili da li je dobro riješio... (S6)		
E sad koja je tu funkcija... nije siguran da li je dobro napravio ili ne vidi pravo rješenje pa onda traži pomoć grupe ili supervizora da on pokuša naći rješenje za tu situaciju (S6)	Rad na slučaju	
može funkcija biti rad na slučaju, znači onoga koji je iznio svoj problem kao takvo (S9)		

Tablica 3. Prikaz zajedničkih aspekata doživljaja uloge supervizije udomitelja i supervizije stručnjaka

IZJAVE	KODOVI	KATEGORIJE
strukturiranje i usmjeravanje od strane supervizora. (S10)	Usmjeravanje procesa supervizije	VODITELJA SUPERVIZIJSKOG PROCESA
supervizor može biti osoba, to i sami znamo, koji nema veze sa sadržajem baš puno ali može voditi i prati procese (S2)		
mogu imati i metaforičku ulogu poštaru. Idealno, supervizantima prenose poruku da su (supervizanti) važni kao ljudi i kao pomagači. (S10)	Motivator	PODRŠKA I POTICANJE RASTA I RAZVOJA
omogućiti supervizantima uzajamnu podršku (S10)	Podrška	
u biti je ista odgovornost (S2)	Odgovornost	POTICANJE STRUČNOG RADA
zajedničko učenje supervizanata (S10)	Međusobno učenje	
preispitivanje svakodnevnog rada/ postupaka i odnosa s korisnicima (S10)	Refleksija	
Krajnja svrha je, naravno, da supervizanti zadrže ili unapređuju kvalitetu svog rada i u svojim se ulogama osjećaju dobro, a kako bi mogli pružati odgovarajuću podršku, pomoć i/ili skrb svojim "korisnicima" (udomljenoj djeci, odnosno drugim korisnicima sustava socijalne skrbi) i održavati motivaciju da to i dalje (kvalitetno) čine. (S10)	Unapređenje kvalitete rada	

Tablica 4. Doživljaj specifičnosti uloge supervizora udomitelja

IZJAVE	KODOVI	KATEGORIJE
<p>kroz superviziju udomitelja mi njima više možemo dati recimo pravne savjete, ponekad zakonske okvire, zakonske osnove i tih pitanja bude dosta na takvim grupama.... (S1)</p>	<p>Eduikator o stručnim pitanjima</p>	<p>EDUKATIVNA ULOGA</p>
<p>Ovisno o interesima i prethodnim znanjima udomitelja, može se javiti veća potreba za edukativnim zgradama nego sa stručnjacima. (S10)</p>		
<p>na superviziji udomitelja mahom imaš ljude, osnovna i srednja škola, koji su prošli nekakvu edukaciju za udomitelje, je li? da li im je ona bila dostatna ili ne...nije, jer se tek pitanja otvore kada dijete dođe u obitelj i sve skupa (S1)</p>	<p>Učenje na primjerima iz prakse</p>	
<p>njima bi to bila kao neka konzultativna supervizija, nešto gdje bi oni dobili neka znanja, vještine jer nekad u superviziji udomitelja ti možeš reći ovo sad više nije supervizija, sad ćemo napraviti zgradu i sad idemo napraviti jedno kratko educiranje kako postaviti granice djetetu. (S6)</p>		
<p>znači kad se događa nešto s nekim djetetom tu si dam pravo reć ok to je normalno da se događa sa udomljenom djecom... (...) ima udomitelja koji nemaju svoje djece i udomitelja koji imaju svoje djece međutim njihova djeca nisu imala probleme privrženosti ni problema u ponašanju, probleme koji mogu imat udomljena djece u prilagodbi i onda nekad važna reći gledaj to je ok da se događa.... to je taj neki poučavanje, proces, edukacija, to je možda naglašenija ovaj poučavateljski dio (S9)</p>		
<p>I ja ipak mislim da je ta supervizija kvalitetnija ako se radi o supervizoru koji zna o udomiteljstvu, i sigurna sam u to ne kažem da će ova supervizija biti beskorisna i loša ali mislim da će supervizor koji dolazi iz tog područja znat što je udomiteljstvo s čime se ti ljudi nose i koje su im dužnosti i obaveze odgovornost i da</p>	<p>Razumijevanje i objašnjavanje specifičnosti udomiteljstva</p>	

<p>će ponuditi više i da će supervizant dobiti više (...) ja i dalje mislim da je supervizija kvalitetnija od strane supervizora koji je uronio u to područje udomiteljstva, koji ima iskustva i mislim da može puno više dati baš zato što se ne radi o profesionalcu nego se radi o udomitelju čovjeku koji nije profesionalac (S8)</p>		
<p>recimo ono što se često događa nakon što dijete bude udomljeno u neku obitelj, znači kada prođe taj početni period prilagodbe uglavnom, jedan udomitelj, onaj koji je više s djetetom, najčešće udomiteljica počinje primjećivati neke probleme kod udomljenog djeteta u odnosu na onog koji je manje doma ne primjećuje i sad je tu taj trenutak koji je jako važno prepoznat...to moje razmišljanje zato što je to trenutak u kojem može doći do nekih partnerski konflikata zato što udomiteljica npr. procjenjuje da udomljeno dijete laže, namjerno radi neke stvari a udomitelj procjenjuje da udomiteljica pretjeruje.... da to dijete ne laže namjerno, da je to bilo slučajno, da nije ukrao 20 kuna nego to je to uzeo je ne znam zašto... znači počinje njihovo različito razumijevanje udomljenog djeteta, tj. ponašanja udomljenog djeteta... i to onda kada se desi može biti jako stresno za udomitelje, dovesti do partnerskih problema i tada im je bitno vratiti da je to normalno, da se to većini udomitelja desilo.... znači to je onaj neki rizičan trenutak za izdvajanje djeteta u udomiteljskoj obitelji i tad krenu partnerski problemi zbog pogrešnog razumijevanja, ne pogrešnog već različitog razumijevanja djetetovog ponašanja (S9)</p>		
<p>S udomiteljima je poželjno koristiti jednostavniji, svakodnevni jezik, u smislu manje korištenja stručnog žargona nego sa stručnjacima. (S10)</p>	<p>Prilagodba stručnog govora u svakodnevni jezik</p>	

<p>ovo su paraprofesionalci gdje moram puno više voditi računa o tome kojim jezikom govorim, da upotrebljavam što manje stručnih izraza i njima sam jasno rekla da ako me nešto ne razumijete, ja nekad govorim automatizmom, to smo na početku kad smo dogovarali sve skupa, upozorila da me pitaju ako im nešto nije jasno.. i zapravo nastojim pojednostaviti i pitanja, i sam način izražavanja mijenjam (S3)</p>		
<p>razlika je dakle ovako, moji udomitelji su bili osobe koje nisu bile uključene u ono vrijeme u još nekakve edukacije u nisu baš prisustvovali nekom radu, dakle tu je bila nekakva razlika dok smo krenuli u grupni rad trebalo nam je malo više vremena potrošiti, recimo što se tiče supervizijskog dogovora, upućivanja u pravila itd, mislim da smo tu malo više vremena potrošili u početku nego što se tiče SS. (S5)</p>	<p>Edukacija o samoj superviziji</p>	
<p>mislim da je supervizije udomitelja puno jednostavnije oni su stvarno konkretni... ja sam očekivala zapravo da neće tako prihvatiti te kreativne tehnike ali njima to bi bilo interesantno... (S7)</p>	<p>Poticanje kreativnosti</p>	<p>PODRŽAVAJUĆA I POTICAJNA ULOGA</p>
<p>zapravo je supervizor udomitelja je taj koji pokušava kanalizirati probleme ka nekakvom rješavanju zajedno sa drugim participantima... (S1)</p>	<p>Vođenje ka rješavanju problema</p>	
<p>imam osjećaj da im treba dati priliku da kažu sve ono što ih muči.... da ne bi bili povrijeđeni...ako bi ih zaustavljala kao što zaustavljam ove stručnjake...ok.. pravila jesu...jedan priča...drugi slušaju...jasno mi je objasniti na koji način ja radim superviziju...ali zapravo ih...pustim ih da svatko od njih kaže kako bi on to riješio, ne nudim ja odgovore.. ne nudim kod njih puno... (S3)</p>	<p>Aktivni slušač</p>	
<p>ako je bit supervizora da ide iz pozicije neznanja i da zna postavljati pitanja i aktivirati neke procese u supervizantu onda može svaki supervizor može raditi superviziju udomitelja... (S8)</p>	<p>Znatizelja i zainteresiranost</p>	

oni ipak iznose svoj privatni život pa je moja uloga više zaštitnička... kao da ih više pazim, čuvam... (S3)	Zaštitnička uloga	
Kako udomitelji žive sa svojim "korisnicima" potrebno je iz uloge supervizora više paziti na granice njihovog privatnog života. (S10)		
ja sam se na kraju dobro povezala s njima, i poslije kad smo završili tu superviziju nekako smo bili puno otvoreniji, da mogu iznijet bez da misle što će sad centar reći jer su oni nešto krivo napravili i da mogu pitati i da nije problem. (S5)	Podrška	
s udomiteljima mi je bilo drago što im mogu biti podrška, imala sam više osjećaj da su ovisni o meni... (S6)		
mogu reći da sam ispočetka bila nesigurnija jer mi je to bilo...što je uopće S, da li uopće S može biti sa 1 grupom ljudi koji nisu stručnjaci...to su bile dileme u znanstvenim krugovima da li su to S ili nešto drugo ili grupa podrške...ali mi smo radili prema supervizijskim načelima...radili smo sve one nekakve tehnike koje smo radili u SS...išao je i 1 krug...kako su; pa onda smo išli na ovaj dio da li je netko nešto donio na grupu; i što je donio i o čemu bi htio da se razgovara i kako bismo mi sada to formulirali u neko supervizijsko pitanje i tako (S6)	Usmjeravanje grupe po supervizijskim načelima	ULOGA VODITELJA SUPERVIZIJSKOG PROCESA
a možda i nije krivo ako ja mogu kao supervizor psihosocijalnog rada supervizora ti nekoga tko radi u školi u obrazovanju a nikad u školi nisam radila ali znam kako se vodi supervizijski proces imam metode i tehnike i radim, pitam, pitam iz te pozicije neznanja ... (S6)		
nema razlike u tome da je uloga supervizora da usmjerava proces komunikacije unutar grupe... (S9)	Usmjeravanje komunikacije	
Mi smo na kraju, ovoga pozvane udomiteljice i udomitelji, imala sam ustvari poluotvoreno grupu, jako lijep odnos sa udomiteljima, jednom ili dva puta su došle udomiteljice, a onda su izrazili želju da dođu i njihovi	Prilagodljivost potrebama	

muževi.....e pa onda sam imala ovu grupu u koju smo primali i muževe, djeca kao i da oni čuju, to u profesionalnoj grupi nisam imala (S5)		
da sada imam superviziju udomitelja mislim da bi jednako radila što se tiče mojih metoda vještina i tehnika , ili ih imam ili ih nemamto sam ja... (S8)	Autentičnost u radu	
kao da kad radim sa udomiteljima nisam u cipelama, baš potpuno u cipelama supervizora...kao da sam djelićem i u ulozi socijalnog radnika koji radi na tim poslovima...samo djelić...ne puno (S3)	Uloga socijalnog radnika	ULOGA PREDSTAVNIKA SUSTAVA SOCIJALNE SKRBI
Pored što sam bila njihov supervizor bila sam nadležna i za djecu i za udomitelje...tako da je to jedna specifična uloga, ja mislim da je bilo dobro (...) ipak da ti imaš neki osjećaj da si ti njima taj nadležni i taj nekakav slučaja na koji ih upućuješ, malo je drukčiji možda ipak odnos moći je drugačiji (S5)		
kad sam radila superviziju udomitelja ja sam njima bila i nadležni socijalni radnik... (S6)		
kada duže vrijeme ministarstvo ne mijenja važne uvjete u kojima rade stručnjaci (npr. prostor, naknade, edukacija, opterećenje/ broj korisnika ili predmeta, uvažavanje), poruka može biti potpuno suprotna: tada supervizori/ce nenamjerno mogu imati ulogu primirivača (supervizanata), opravdavača (sustava), gasitelja požara i sl. Isto vrijedi za situacije kada ministarstvo ili CZSS udomitelja ne mijenja uvjete u ili s kojima udomitelji rade/ žive/ brinu o djeci (npr. edukacija, naknade, uvažavanje/ način komunikacije, dostupnost “obične” podrške), a uvodi superviziju. Tako supervizija maskira strukturalne probleme ili se njima bavi više vremena nego konkretnim radom supervizanata. (S10)	Uloga pomiritelja praktičnog rada i problema sustava	

<p>ja mislim da uloga nikako ne smije biti ekspertna... razumiješ... da možeš biti ekspert za superviziju ali da je nepoželjno...nego da traži jako puno uvažavanja, znanja i iskustava drugih članova grupe. Mislim da tu ne bi smjelo biti razlike, da ne bi smjelo bez obzira što udomitelj nije kako bi rekla stručnjak u tom smislu... al on je udomitelj i on je za mene stručnjak u udomiteljstvu... razumiješ... tako da eto mislim da meni je jako važna ta neka ravnopravnost i partnerski odnos (S9)</p>	<p>Uvažavanje udomitelja kao paraprofesionalaca - ravnopravna uloga</p>	
---	---	--

Tablica 5. Doživljaj specifičnosti uloge supervizora stručnjaka psihosocijalnog rada

IZJAVE	KODOVI	KATEGORIJE
<p>kao supervizor stručnjaka ..ti ne daješ... ti zapravo vodiš proces grupe da sama sazrije i svaki participant da sazrije i dođe do rješenja i to su mi nekakve osnovne stvari... (S1)</p>	<p>Vođenje procesa supervizije</p>	<p>VODITELJA SUPERVIZIJSKOG PROCESA</p>
<p>supervizante (stručnjake) puno lakše prekidam, puno lakše zaustavljam (S3)</p>		
<p>pa više kao nekog medijatora procesa ...znači ja više doživljam da sam ja netko tko usmjerava sam proces nego bilo što drugo (S9)</p>		
<p>zapravo s njima idem na onoj razini baš samo uvida i da vide kako će dalje s time klijentom... (S3)</p>	<p>Usmjeravanje supervizanata</p>	
<p>dok sam u superviziji stručnjaka supervizor kakav jesam - sa stručnim izrazima, sa svim ono što nosim u superviziji kao stručnjak (S3)</p>	<p>Stručnost</p>	
<p>Ovdje sam stručnjak...i tu sam ti i tu sam baš u cipelama supervizora, autentična, vesela....bez zadržke (...) osjećam se kompetentno, sigurno, spontana sam, opuštena i autentična (S3)</p>	<p>Autentičnost</p>	
<p>Da se otkrije zlostavljanje ili nešto naravno da tu moraš reagirati da se to mora prijaviti, jel? (S6)</p>	<p>Praćenje radne etike</p>	
<p>za superviziju stručnjaka sigurno nema nadzornu ulogu zbog toga što smo mi svi tamo kolege. Dok sam radila zadnju superviziju još sam bila i predstojnica podružnice i moji zaposlenici nisu bili članovi grupe, ali ja nikad nisam skliznula u</p>	<p>Kolegijalni odnos</p>	<p>BALANSIRANI ODNOS U SUPERVIZIJI</p>

ulogu šefa koju sam tada radila...prema tome nisam bila kao nadzorni. (S6)		
supervizija stručnjaka zapravo to je ista razina stručnog rada i odnosno stručne edukacije (S1)	Ravnopravna uloga	
ovo sa kolegama mogu reći je bio ravnopravniji odnos, kolege, problemi koje imamo i koji se rješavaju (S5)		
kod ove supervizije znači s njima dijelim kako se osjećam, jer mi je to bliže...jer to moje...klasična supervizija... (S3)		

Tablica 6. Kompetencije supervizora udomitelja

IZJAVE	KODOVI	KATEGORIJE
Supervizor udomitelja zapravo mora imati jako dobre vještine, to su komunikacijske vještine to je neminovno (S1)	Otvorenost za kontakt	KOMUNIKACIJSKE VJEŠTINE
imati znanja vezano uz komunikaciju, da je komunikativan (S6)		
vještine za međuljudske odnose (npr. komunikacijske vještine, suradnja, (...)) pozicija neznanja) (S10)		
mi se čini da treba imati empatije prema udomiteljskim obiteljima... (S1)	Empatija	
to bi trebalo biti otprilike isto neko razumijevanje (S7)		
Supervizor udomitelja bi trebao biti suosjećajan, (S6)		
svijest o drugima/ društvena svijest (npr. empatija, uvažavanje različitosti), (S10)		
Slušanje, pratim verbalnu/neverbalnu komunikaciju, pratim proces, aktivno slušanje, (S3)	Aktivno slušanje	
aktivno slušanje (S7)		
postavljanje učinkovitih pitanja (S10)	Vještina postavljanja pitanja	
davanje povratnih informacija (S10)	Davanje povratnih informacija	
Reflektiranje (S4)	Reflektiranje	
sažimam, reflektiram (S3)		
sposobnost konfrontacije članova grupe sa nečim što smo primijetili, konfrontaciju sa onime važnim što se događa u samoj grupi, (S8)	Konfrontacija	
konfrontacija, to su neke vještine koje radim (S3)		

konzultativna znanja za konflikte, komplementarna znanja; (S6)	Rješavanje konflikata	SPECIFIČNE KOMPETENCIJE
rješavanje konflikata (S10)		
Znanja o savjetovanju (S6)	Znanja savjetovanja	
veću pažnju treba posvetiti toj povjerljivosti. što se tiče njih... oni ipak u toj svojoj grupi govore o sebi, i tu vidjeti, odrediti možda što što je za grupu a što nije za grupu; i možda što to nisu naše pomagačke struke... ja opet govorim o strukturi udomitelja koji su meni bili uglavnom osnovna škola... to pređe u nekakav trač nego da bude tabu ... (S5)	Povjerljivost	STVARANJE PODRŽAVAJUĆE ATMOSFERE
odgovornost i etičnost (S10)	Odgovornost	
Naravno da si pouzdan, da to što si čuo na grupi da ne preporučavaš okolo... i to se očekuje od tebe... (S6)	Pouzdanost	
ono što oni traže je i dijeljenje nekakvih svojih iskustava.. da daješ sebe...oni i to očekuju da ti svojim primjerom pokažeš kako bi ti to riješio ili dali si imao u praksi (S6)	Otvorenost	
otvorenost (S4)		
stvaram opuštenu radnu atmosferu i dobre odnose u grupi (S10)	Opuštenost	
povjerenje u ljude (npr. da je većina ljudi dobronamjerna, ima snage za koje možda ni ne zna, sposobna je mijenjati se, od svakoga je moguće nešto naučiti..) te uživanje u radu i komunikaciji s ljudima. (S10)	Optimističan svjetonazor	
udomitelji imaju nekad možda u smislu toga kad dođe neki stručnjak ili netko iz centra tko se bavi tim poslom... imaju dosta velika očekivanja... znači očekuju od vas konkretne odgovore na konkretna pitanja koje možda u nekom trenutku nije moguće dati ili nije moguće reći na sve situacije dati konkretan odgovor... znači nisu tako jednostavne stvari... puno puta treba više vremena potrošiti i više obrazlagati neke stvari ... recimo ovdje treba puno više dati u tom smislu da im obrazložimo te nekakve situacije... (...) koje se ne mogu riješiti jednostavno (S2)	Strpljenje	
kompetencije opisane u prvom dijelu odgovora su potrebne i jednima i drugima, no neke od njih možda u različitom intenzitetu, npr. da je za supervizora stručnjaka za neki element kompetencije dovoljno da je na dobroj razini, dok kod supervizora udomitelja isto to treba biti izvrsno (npr.	Poštovanje	

poštivanje supervizantovih osobnih granica) (S10)		
Moja je pretpostavka da se dosta supervizija udomitelja provodi više na razini grupa podrške, pa je tu potrebno vidjeti koje su razlike, sadržaji, što zapravo udomitelji trebaju. (S4)	Prepoznavanje potreba supervizanata	FOKUS NA POTREBE SUPERVIZNATA
balansirano odgovaranje na potrebe grupe s obzirom na njezinu raznolikost po stupnju i vrsti obrazovanja supervizanata te po (ne)rodničkoj povezanosti s udomljenom djecom (S10)	Prilagodba potrebama supervizanata	
fleksibilnost (S4)		
fleksibilnost... (S10)		
uspostavljanje i održavanje/ razvoj odnosa u superviziji (prisutnost, toplina, uspostava i održavanje radnog saveza, znanja o grupnoj dinamici, poštivanje svojih i supervizantovih osobnih granica, primjereno korištenje humora, rješavanje konflikata...) (S10)	Izgradnja odnosa sa supervizantima	
specifična znanja o superviziji i metode supervizije (S4)	Razumijevanje supervizije	EDUCIRANOST I STRUČNA ZNANJA
objašnjenje svrhe supervizije i uloge supervizora (S10)		
isto tako mora znati jako dobro područje udomiteljstva i procesa udomiteljstva.... on tu baš mora biti dobro potkovan pri tome treba znati ove zakonske regulative ovog tipa od zakona o socijalnoj skrbi do obiteljskog zakona i jer su to vrlo često su pitanja na susretu baš usmjerena prema supervizoru baš u tom smjeru (S1)	Znanje o udomiteljstvu i pravnim okvirima	
znanja o udomiteljstvu (barem načelno, zakonski okviri, stanje u HR, nekakav barem osnovni uvid u područje da se ne gubi puno vremena na to da udomitelji poučavaju supervizora), razumijevanje udomiteljstva kao oblika alternativne skrbi za dijete (S4)		
mislím da bi možda malo im olakšalo, da supervizor možda nešto zna o udomiteljstvu, kako opće funkcionira udomiteljstvo općenito, kak ide udomljavanje, nešto najosnovnije stvari da ima ovoga pojma o tome, na koji način ...jel to hitna... ovakva onakva intervencija... nekakve najosnovnije stvari (S5)		
kad rade superviziju udomitelja neki koji nikad nisu radili sa udomiteljima...to isto mislim da nije dobro....ne kažem da superviziju udomitelja trebaju raditi samo oni		

<p>koji rade u timu za udomiteljstvo, da samo mi imamo na to pravo...to ne... ali mislim da ljudi koji rade u sustavu i koji znaju što se s udomiteljima dešava će daleko bolje raditi superviziju udomitelja nego netko tko nikad nije radio na udomiteljstvu...netko tko ima iskustva rada sa udomiteljima...jer ti odmah znaš o čemu oni pričaju...jer netko tko ne zna šta znači dozvola, šta znači rješenje o smještaju, šta znači naknada, što nije dobio sada novac za 2 mjeseca... ti to točno znaš šta se dešava i kako sustav funkcionira... to sve možda ne treba znati supervizor udomitelja ali ti to znaš odmah u početku objasniti... (S6)</p>		
<p>ne mislim da bi to nužno trebalo biti razlike i da taj supervizor treba biti prilagođen udomiteljima osim što bi možda bilo mudro da pozna tematiku kako netko može postati udomitelj odnosno kako može ostati bez dozvole (S7)</p>		
<p>poznavanje samog konteksta udomiteljstva zato što je on možda uži... kako bi rekla neki uži koncept od općenitog psihosocijalnog rada zato što tu doista ljudi koji nisu iz naših struka... nisu socijalni radnici, psiholozi a ušli su u sustav gdje se na njih odnose i zakoni i promjene nekih odredbi i sudska rješenja... u toj situaciji možda to nije supervizorov ali to izađe kako bi ti rekla interpretacija nekog rješenja, kako se organiziraju kontakti s biološkom obitelji...mislim to sve... ljudi se često ne snalaze u toj dokumentaciji zato što nisu bili dosada dio našeg sustava... poslije naravno postaju vješti ali kad je neki novi udomitelji onda im ipak trebaju povratne informacije o tim nekim kako bi rekla vještinama čitanja rješenja...neke specifične vještine koje možda ovim drugima u nekim supervizijskim grupama u psihosocijalnom radu nisu važni... udomitelji koji su raznih zanimanja, raznih profila u konačnici i mogu biti srednje stručne spreme... (S8)</p>		
<p>oni očekuju i da imaš formalno obrazovanje... da imaš konkretna znanja... završen fakultet... nekakva pravna znanja... (S6)</p>		
<p>možda u nekim stvarima malo nekakve osnovne stvari da bi se znalo o razvojnim</p>	<p>Znanje o razvojnim fazama djece</p>	

<p>fazama djeteta, možda bi u superviziji bolje shvatili, možda bi im trebalo par nekakvih natuknica za razliku od profesionalaca di mislim da ovoga u tom smislu ne treba, oni često su se borili s nekakvim poteškoćama kod djece kroz nekakav razvojni ciklus....no sada imaju edukaciju udomitelji...mi to onda nismo imali.. (S5)</p>		
<p>Supervizor udomitelja mora ima neka osnovna znanja o odgoju djece, o odrastanju djece; specifičnosti za pojedinu dob djece; (...) poteškoće koje djeca imaju (S6)</p>		
<p>ti ne moraš biti sveznajući....to ne...ali se negdje očekuje od tebe da ti imaš nekakav široki dijapazon znanja i da ti znaš kako to autistično dijete izgleda ali ne trebaš znati kako da riješiš neki problem sa autističnim djetetom...važno je da ne bleneš pa da nemaš pojma o čemu se radi. (S6)</p>	<p>Poznavanje specifičnosti populacije djece</p>	
<p>da bar znaš kako se ta djeca ponašaju; djeci sa oštećenjima sluha.. da znaš kako se ta djeca ponašaju.. da se ne sablažnjavaš kao supervizor zašto ta djeca vrište, zašto imaju neka drugačija ponašanja, kako ih prihvatiti...da kad ti udomitelj priča da ti ne pomisliš da je to nešto nenormalno...nego ti sa svojim znanjima da im odmah može shvatiti da li je to normalno ili nije i da odmah znaš kako ćeš dalje sa tim udomiteljem...zato su bitna ta znanja (S6)</p>		
<p>izazov mi je bila ta romska populacija s kojom se do dana nisam susreo u radu...sad sam prije par godina počeo raditi u Varaždinu...imao sam rome ali nisam tako dobro poznao njihovu subkulturu ni tradiciju da bi mogao shvatiti što se tu događa u pravom smislu...tada sam se morao dodatno interesirati, pročitati neke stvari kad sam ušao u tu supervizijsku grupu (S2)</p>	<p>Poznavanje kulturnih specifičnosti</p>	
<p>supervizora udomitelja opet kažem po meni puno važnija ta vještina vođenja grupe i grupe podrške mi je jača od te same supervizije, od same riječi supervizija... (S1)</p>	<p>Vještine vođenja grupe</p>	<p>VOĐENJE I USMJERAVANJE GRUPNOG PROCESA</p>
<p>moгуćnost vođenja grupe u smislu da se može nametnut kao vođa da grupa ne vodi nekakav paralelni rad i razgovor nego da se zna da može onako voditi te stvari (S7)</p>		
<p>mislim definitivno sada tu neke vještine grupnog rada, vođenje grupe prepoznavanja faze u grupi, komunikacijske vještine koje se</p>		

<p>odnose na kako bi rekla na privlačenje možda malo ovih povučenih članova ali to se sve odnosi na vještine vođenja grupe i kažem eventualno sve nešto što se uči... (S8)</p>		
<p>znači neke sposobnosti vođenja grupe, prepoznavanja nekih fenomena koja se mogu javiti u grupi, (S8)</p>		
<p>kad sam zapravo vidjela da je to moja predrasuda da oni neće sudjelovati da se vrlo lako odazivaju da poštuju nekakva pravila a onda sam se zapravo... kada više vremena utroši na taj nekakva pravila grupe naučila da kad postavim jasna pravila u startu više vremena potrošim oko pravila i više vremena si dam u startu zapravo onda mi kasnije manje treba vremena da on jako dobro slijede da ne moram ih vraćat hv nego slušaju jedni druge uvažavaju jedni druge i nekako onako (S7)</p>		
<p>kao i svaka supervizija takve supervizija udomitelja najčešće ne dovede do nekog odgovora u tom, nego na tom susretu nego ja mislim da je važno na početku sljedećeg susreta pitat upravo tu osobu s kojom se radilo prošle prošli put, osobe s kojima se rado prošli put što se desilo znači od prošlog do ovog susreta ili se nije desilo ništa, da li su radili na tom problemu, da li su i kako su griješili, što je bilo korisno što im nije bilo korisno....ne ostavljati nedovršeno... (...) ali nije to uvijek tako, tako da mislim da je važno ne zaboraviti odnosno konzultirati zapisnik i vidjeti šta se dogodilo prošli put i provjerit one supervizante s kojima smo radili prošli put...da li su nešto radili na toj temi (S8)</p>	Završavanje započetih procesa	
<p>prije svega odrediti, raspraviti razumijevanje što to je supervizija udomitelja, a što nije. (S4)</p>	Približavanje/ pojašnjavanje supervizije	
<p>uvijek to govorimo na superviziji, šta je supervizija, sve što ste radili u grupi ostaje u grupi, taj dio možda s njima dobro treba proraditi tako da ne postoji mogućnost da netko od njih ode s grupe i nešto ispriča.... mislim da bi u tom nekom dijelu trebalo puno računa... (S5)</p>		
<p>meni je bilo super... a možda način rada u grupi, one neke osnovne stvari, kad jedan govori da se drugi ne ubacuje u riječ, kad jedan govori drugi sluša, da govore iz ja</p>	Usmjeravanje komunikacije u grupi	

<p>pozicije, ono što već stručnjaci imaju po defaultu, da govori svoje perspektive, kada je netko u fokusu da mu ne uskaču, da ga ne prekidaju, da svako dobije jednako vrijeme, da se malo poštuju, i tolerancija i da se poštuju različita mišljenja, različita iskustva.... stručnjak to se u superviziji sa stručnjacima ne bavimo se time..... tu treba malo više postaviti način rada i način komunikacije... (...) malo više za uspostaviti način rada poslije sve ok (S8)</p>		
<p>Uglavnom jesu, da... a mogu reći i da je tu i s udomiteljima i sa stručnjacima ta moć grupe stvarno jako velika ...i možda veća grupa kod udomitelja da ovog drugog koji i kako nešto kaže, izravno izrazi da ne mogu s tim djetetom i ovako i onako...čak da je krenulo i u nekakvo osuđivanje pa sam tu trebala malo pripaziti, preformulirati... (S5)</p>		
<p>jednako dobro pratim i vodim/ usmjeravam grupu (slijedim plan susreta, no fleksibilno i s digresijama/ zagradama), (S10)</p>		
<p>održivost supervizijske grupe (od početka mala grupa, nedolazak jednog člana/ice je dovodio u pitanje smislenost održavanja susreta); miješana grupa srodničkih i nesrodničkih udomitelja/ica tj. njihova različitost u doživljaju udomiteljstva i vlastite uloge, u odnosu s djecom i emocijama koje idu uz to, iz čega su proizlazile i prilično različite potrebe i očekivanja od supervizije (S10)</p>	<p>Nošenje s različitim supervizantima</p>	
<p>ono čega se mi svi bojimo.... što ako nešto izađe što bi utjecao na dozvolu udomitelja, ako izađe tipa da je udomiteljica ošamarila dijete... ali ako i izađe u grupi u kojoj ti nisi član tima, ti moraš obavijestiti druge, i ako to postaviš kao pravilo grupnog rada od starta i daš ljudima do znanja da si ti kao službena osoba to dužan prijaviti, procesuirati ako tako nešto izađe onda pada to u vodu jelda i jedno i drugo i da nema smisla....ali teško je.... to mora biti jedan vrlo dobro razvijen odnos sa udomiteljima jer zapravo ako ti kontroliraš i odlučuješ a s druge strane pružaš podršku to je malo onak dosta konfuzno, posloženo i podstavljeno (S1)</p>	<p>Balans uloga (supervizor i službena osoba)</p>	
<p>kada su udomitelji nezadovoljni suradnjom s ustanovama/ zaposlenicima sustava ili negativno doživljavaju cijeli sustav (počevši</p>		

od donošenja propisa): kako imati i pokazati razumijevanje i empatiju, a ne sudjelovati u ljutnji ili nezadovoljstvu supervizanata niti opravdavati "sustav", (S10)		
izbjegavanje ulaženja u područje terapije, s obzirom na to da udomitelji dijele osobni/ svakodnevni/ obiteljski život s udomljenom djecom, a vrlo često su s njima i u srodničkom odnosu (a i kad nisu srodnici, udomitelji vrlo često udomljenu djecu doživljavaju članovima svoje obitelji) (S10)	Balans dubine rada	
Ali ti onda kad ideš u superviziju onda ti možeš više vidjeti njega kao osobu i što se s njim zbiva, zbiva kao sa njegovim osjećajima, njegovim nekakvim dilemama, razmišljanjima, kako je njegov privatni život, kako je njegova obitelj na to gleda, da li ima problema u obitelji zbog toga, da li ga obitelj podržava li ne podržava, da li je sam u tome i zbog toga još više isfrustriran... nekako više ulaziš i u taj njegov privatni život.... (S6)		
kako pomoći supervizantima da se okrenu rješenjima/ onome što je u njihovoj moći, a ne omalovažiti/ zanemariti njihova razmišljanja i osjećaje (S10)	Usmjeravanje ka rješenjima	
a ti nikad ne znaš što će čovjek donijeti u superviziju kako će to reakciju izazvati kod tebe, hoćeš li se ti nositi sa nekim svojim dijelom pa ti je to izazov... ili nećeš znati šta s time... (S8)	Spremnost na neočekivane situacije	JAKI OSOBNI KAPACITETI
izazovi su uvijek oni na koje moramo biti spremni i na neka na koje ne možemo biti spremni na način da dođe netko na supervizijsku grupu da mu se desi tragedija...bila jednom situacija di sam imao udomitelja kojima je centar izdvojio djecu jer je bila sumnja na seksualno zlostavljanje... imate svakakve situacije na koje morate biti spremni i nikad ne znate što vas čeka (S2)		
ja sam školski štreber i volim se pripremiti uvijek imam nekoga za kontakt ako se desi nešto nepredviđeno tko će mi pogotovo ako ie grupu u nekom drugom gradu ako moram još doputovati onda uvijek imam nekoga tko će mi pratiti prostor ili ne znam da se nešto ne negdje ne pobrka... (S7)		
tu dosta koristim grupu u situacijama kada se dogodi da je nešto slično u nekom slučaju koji sam ja imala jer ako ja vidim da se ja	Vještine samoregulacije	

negdje osjećam da mi je to nešto jako blisko znam koristiti grupu...da kažu što oni vide, da postavim pitanja dok ja ne dođem ponovno u kontakt sa sobom (S3)		
sposobnost praćenja nekih paralelnih procesa kod samog sebe... ja to zovem paralelni procesi u svom umu ali ono osvještavanje... što se meni događa dok je u tijeku supervizija- sposobnost zapisivanja dok se nešto događa i znači reflektiranja tijekom (S8)		
socijalno-emocionalne kompetencije - svijest o sebi (npr. poznavanje svojih snaga i ograničenja, svijest o vlastitim vrijednostima i emocijama), upravljanje sobom (npr. samomotiviranje, upravljanje stresom), (S10)		
zapravo izazov je i nama to organizirati jer se to ne može raditi u radno vrijeme nego se to mora raditi u poslijepodnevnim satima kada zapravo u centru postoji prostor za to, izazovi su i dogovori s pojedinim ravnateljima takav način rada da ti ne dođeš ujutro da možeš doći popodne i da je to važno i da te ostavi u centru zapravo (S1)	Organizacijske vještine	
općenito može biti prostorna udaljenost, ako na nekom terenu nema dovoljno udomitelja a ako je neki projekt pa moramo formirati grupu (...) recimo prostor može biti izazov u kojem prostoru će se to odvijati (S7)		
upravljanje supervizijskim ciklusom i pojedinačnim susretima (planiranje, upravljanje vremenom (S10)		
Po mom mišljenju, za bilo koji oblik supervizije osoba mora biti spremna i imati „supervizijsku kompetentnost“ na razini nekih sposobnosti kao što je kritičko promišljanje, promatranje stvari iz više perspektiva itd. (S4)	Kritičko razmišljanje	
izazovi su zapravo održati grupu (...) sama motivacija udomitelja je izazov pa je uopće izazov da li će se oni na tom supervizijskom mjestu htjeti otvoriti, da li će oni uistinu htjeti pričati o stvarnim problemima jer ako oni imaju problem sa vlastitim djetetom u obitelji, biološkim svojim, da li će oni to na superviziji izreći...tako da se tu jako puno toga, ipak supervizora udomitelja nije neki tamo NN čovjek kojeg oni nikad nisu vidjeli ni čuli, koji evo s kojim će se oni nekako puno lakše možda otvoriti.. to je ipak netko	Motiviranje na suradnju tijekom supervizije	VJEŠTINE MOTIVIRANJA

uvijek iz sustava jel prema kojem oni ipak imaju jednu zadržku...znači tu treba dobro kopat, kopat, kopat da bi se problem iznjedrio van, (S1)		
Znači ja superviziju vidim kao priliku za pripremu udomitelja i nekako mirenje s tim da dijete mora otići a onda imaš vremena pripremiti dijete... (S9)	Motiviranje za nošenje sa situacijama u praksi	
meni je izazov kad imam ideju da interes djeteta nije isti kao interes udomitelja. Nekada su udomljena djeca imaju toliko velike probleme, da ti razumiješ da će se ta obitelj jako teško nositi sa njima i da su počeli u obitelji već procesi koji mogu dovesti do razdvajanja... u interesu udomiteljske obitelji bi bilo da izdvojiš tu djecu, ali to nije u interesu udomljene djece jer još jedno preseljenje ili još jedno odbacivanje...to mi bude jako teško...mislím često u našem poslu biramo između 2 zla ali to da ti vidiš da se ta obitelj bori rukama i nogama da pomogne djeci a ne može iz ovih ili onih razloga i da u stvari međusobno su u dubokim konfliktima i članovi udomiteljske obitelji i možda ne nalaze svaki put dobro rješenje... ono djeca su preteška, imaju prevelike probleme ili ih je dvoje...bilo bi u stvari bolje za obitelj da izdvojiš tu djecu...nemogu ja izdvojiti...nekako predložiti al oni to ne prihvaćaju, obitelj ne prihvaća...kao prijedlog ja stavim na stol da li mislite da bi bilo dobro i lakše da ih izdvojite... (S9)		

Tablica 7. Kompetencije supervizora stručnjaka psihosocijalnog rada

IZJAVE	KODOVI	KATEGORIJE
znači to negdje mora biti ta sveobuhvatnost zapravo jer se vrlo često na toj superviziji može dogoditi da se nešto otvori pa treba znati i zatvoriti a ne ostaviti da to lebdi.... (S1)	Završavanje započetih procesa	VOĐENJE I USMJERAVANJE GRUPNOG PROCESA
da znaš završiti proces a da si nešto načeo i da ti je čovjek iznio neki problem i sad je on isfrustriran i da ga pustiš s time kući...da znaš završiti tu superviziju...i da ima osjećaj da si mu stvarno pomogao... (S6)		
i kolege treba usmjeravati... krenu od jednog problema pa ne znaju što im je točno problem... (S5)	Usmjeravanje komunikacije u grupi	
i kod njih dakle treba voditi računa o toj grupi dinamici, dakle da svi budu jednako		

zastupljeni, ravnopravno, nije u redu da jedan pojede čitavu grupu i da drugi ne mogu doći do riječi (S5)		
da si sposoban pratiti dinamiku grupe mi osjetiti ako u grupi neko zauzima dominantan prostor, usmjeravati tu dinamiku (S6)	Usmjeravanje grupne dinamike	
dok je ovdje zapravo ovdje moraš poznavati grupni rad, grupne procese, pravila grupnog rada, jer pričamo zapravo o razini jednakoj razini stručnjaka (S1)	Razumijevanje grupnih procesa	
kod supervizora stručnjaka neki element kompetencije treba biti izrazitiji/ bolje razvijen nego kod supervizora udomitelja (npr. korištenje raznih metoda i tehnika učenja). (S10)	Korištenje različitih metoda rada	
Znam dijeliti sa ovom grupom (supervizija stručnjaka) nekakva moja iskustva...znači u momentu kada sad kažem OK da kažem kako ja to vidim...ne samo kao supervizor već kao da sam i član grupe... (S3)	Otvorenost	STVARANJE PODRŽAVAJUĆE ATMOSFERE
mislím da se sa profesionalcima i ove druge teme mogu otvarati i da su otvoreniji (S5)		
Da je komunikativan, otvoren, (S6)		
da je pouzdan, svi smo u malim zajednicama...svi svakog znamo i sad da te slučajno nešto ne izleti... tu isto moraš biti vrlo profesionalan.....jer ti sad nekog sretnoš u nekom drugom kontekstu i tebi se može u glavi pomutiti nešto o nekom znaš znači da budeš etičan... da se stvarno držiš etike...jer možeš zaboraviti da si nešto čuo na superviziji... posebice ako vodiš puno grupa... (S6)	Pouzdanost	
Da zna smiriti neki konflikt, (S6)	Rješavanje konflikata	KOMUNIKACIJSKE VJEŠTINE
da zna reflektirati, (S6)	Reflektiranje	
Konfrontiranje (S6)	Konfrontacija	
znanje iz supervizije psihosocijalnog rada; neka znanja o savjetovanju... (S6)	Vještine savjetovanja	ZNANJA I VJEŠTINE
pa i to bi rekao da tu nema neke velike razlike osim naravno što supervizor stručnjaka sigurno treba veće obrazovanje po difoltu...ne bi sigurno ova edukacija koja traje 3 godine bila takva... bila bi drugačija i to što se tiče samog vođenja... to je isto...kompetencije mora imati (S2)	Obrazovanje	
da je educiran, (S6)		

Tablica 8. Edukacija supervizora udomitelja

IZJAVE	KODOVI	KATEGORIJE
Mislim da bi ja trebala prvenstveno znati puno više o dinamici u obitelji... o strukturama, obiteljskim konstelacijama... ne znam što...ali nešto bi trebalo.. (S3)	Poznavanje teorija o obiteljskoj dinamici	TEORIJSKA PODLOGA POTREBNA ZA RAD SA SPECIFIČNIM SKUPINAMA KORISNIKA
specifičnost je ta što supervizija udomitelja ima taj jedan tematski dio... i što se tiče teorije obitelji, o razvoju, obitelj kao sistem, dinamika obitelji, ta sistemska obiteljska... (...) znanja o funkcioniranju uopće obitelji, što je obitelj što su sustavi, kako sa time raditi (S8)		
... o utjecaju udomiteljstva na dinamiku obitelji, najčešćim preprekama i poteškoćama s kojima se susreću udomljena djeca i udomitelji (S10)		
(...) dakle ako je za djecu onda o nekakvim sigurno razvojnim fazama, o roditeljima, o nekakvoj konfliktnosti, lojalnosti... nekako mi se čini da udomiteljima to više treba...mi se u našoj struci educiramo ...možda i neke edukacije o traumama djece... a za stare...neke osnovne informacije o demencija, promjenama raspoloženja...u tom smislu bi trebao imati...nekakvu širinu bi trebao pokriti... Da se nekako jednostavno povežu stvari koje se događaju tamo u udomiteljskoj obitelji.. (S5)	Znanja o različitim specifičnostima populacije	
mislim da bi mi trebali vezano uz ovu novu superviziju koja je dosta slična superviziji udomitelja ovaj medicinski dio koji nam je nepoznati, znači psihijatrijsko medicinski dio, ovisnosti kako i na koji način, kako pristupit korisniku jer nas to baš nisu učili, malo kriminalistike...mnogi udomitelji imaju djecu koji naginju ovisnosti ili su ovisni, oni se ne znaju s time nositi (S2)		
...o problemima u ponašanju, teškoćama u razvoju itd. (S10)		
da me supervizija udomitelja podsjeća na metodsku...jer mi smo čim smo tamo od nas očekuju neke edukacije vezano i uz pristup na odgoj djece, odgojne metode, odgojne postupke jer to nisu djeca koja su smještena u udomiteljske obitelji da idu u neku školu već u centar za odgoj i obrazovanje... to su danas većinom djeca koja imaju mahom poremećaje u ponašanju a oni nemaju jednostavno dovoljno znanja i kapaciteta da bi se sa time mogli nositi... većina udomitelja (S2)		
ja ne mogu poučavat s nečim sa čime sam ja na vi! Psiholozi mogu puno više ići u tom	Znanja o odgoju djece	

poučavanju i možda bi baš specifična znanja mogla biti u tome. Znači odgojni postupci... ja to mogu pričat iz svog života al ne mogu govoriti sa aspekta struke. (S3)		
kako disciplinirati dijete, kako postaviti granice, (S6)		
u svakom slučaju što se tiče onog razvojnog odgoja , tj faze razvoja djece, specifičnosti pojedine dobi, razvoj djece od 0-3; 3-5 i sl.. (S6)	Znanja o razvoju djece	
razvoj djece svakako ne ovaj normalni razvoj djece nego upravo s naglaskom na probleme privrženosti, toga nikad dosta koliko god, zatim da neuro razvoj izdvojene djece... sad vidim iz onog što mene zanima... što bi meni bilo zanimljivo, što bi pomoglo da razumije zašto se dijete ponaša na neki način i da mogu onda udomitelju plastično objasniti zašto to dijete kasni s razvojem govora, hoda... zašto namjerno piški i kaki... to oni misle da radi namjerno... moramo objasniti zašto to nije namjerno... ja znači taj neki neurorazvoj djece, posljedice institucionalizacije... mislim da je važno supervizoru dati informacije koje on možda nema, što se može sve dogoditi u udomiteljskoj obitelji ili što se češće događa nego u nekim drugim obiteljima... (S9)		
o djeci i mladima (npr. općenito o razvojnim potrebama, kvalitetnim odnosima i komunikaciji s djecom (briga, struktura, uvažavanje, osnaživanje), pravima djeteta... (S10)		
kako dijete reagira na separaciji, problemi separacije, adaptacijski period; faze adaptacije u udomiteljsku obitelj da oni to znaju prepoznati.... (S6)	Specifičnosti procesa udomiteljstva	ZNANJA O SAMOM UDOMITELJSTVU
ono što je možda ja mislim važnije da treba naglasiti je vezan za rad u grupi i dio vezan za faze udomiteljstva.... znači da upravo faze u kojima sam prije spomenuo tu jednu fazu znači eventualni konflikta među udomiteljima....nekih faza gdje postoji veća vjerojatnost da će udomiteljske obitelji imat neki problem pa onda treba kad je ta faza u tijeku propitivat to nekad netko neće na prvu reći... (...) kad idemo ono... u organizacijsku ili superviziju udomitelja i superviziju specifičnih područja onda treba imati iz tog područja podlogu. tada mi je bila jako korisna zato što mi nismo tada na svom području imali udomiteljstvo... meni je ona bila korisna za upoznavanje koncepta udomiteljstva općenito (S9)		

<p>mi kad radimo edukaciju tima za udomiteljstvo kad radimo edukaciju udomitelja i mi već samim tim što tu edukaciju radimo mi i nešto znamo o tome tako da možda takva neka edukacija koju mi radimo udomiteljima možda bi trebala nekim stručnjacima koji bi se bavili supervizijom udomitelja da i oni dobiju takve neke edukacije...iz odgoja djece vezano uz specifičnost pojedine životne dobi; kako da se udomitelj nosi sa tom djecom i to (S6)</p>	<p>Poznavanje specifičnosti udomiteljstva</p>		
<p>možda bi trebalo obzirom da je porastao broj udomitelja u odnosu kad smo mi bili na edukaciju, a nažalost superviziju udomitelja rade ljudi koji nisu završili edukaciju...konkretno... završili su ovu drugu edukaciju ali trebali bi dobiti još ta specifična znanja o udomiteljstvu... meni to fali... ja sam završila edukaciju pa mi fali a tek onom koji je završio psihosocijalni rad i sad radi superviziju udomitelja. Nas je malo koji su uopće ostali raditi to...sad ponovno nakon 10 godina puze počinjem raditi superviziju udomitelja...stvarno trebam ponovno učiti...bilo bi dobro da se ponovi edukacija (S3)</p>			
<p>teorijska pozadina do samih tema vezanih za udomitelje.... njihovu problematiku a ovo drugo je bilo isto... (...) od reguliranja do očekivanja odnosno odgovornosti, koje su kompetencije odgovornost udomitelja tko je uopće udomitelj što se očekuje kakav da on bude koje su mu obaveze koja su mu prava a onda s kojom problematikom se unosi što udomljavanje djeteta sa sobom sve nosi to svakako supervizori udomitelja moraju dobiti jer se to zna sa čime se sve udomitelj nosi koji su mogući problemi... (S8)</p>			
<p>pa definitivno priču šta je to udomiteljstvo, kako netko može postati udomitelji definitivno, (S7)</p>			
<p>Onaj tko nije bio nikad u superviziji trebala bi sigurno biti duže (edukacija), a ovi mogu biti tipa godinu dana baš sa specifičnostima udomiteljstva. (tugovanja, kako se nositi sa kriznim situacijama...) (S3).</p>			
<p>i sve to mi se čini kao najvažnija područja, prava djece, svakako i zakonska edukacija zapravo ovih dijelova zakona o udomiteljstvu, pratećih pravilnika i svega skupa a ne da ljudi dođu koji nisu nikada to radili, nisu to nikada vidjeli i nemaju pojma o tome i sad su supervizori udomitelja..... morali bi imati ta nekakva osnovna</p>		<p>Pravna znanja o udomiteljstvu</p>	

<p>znanja iz područja udomiteljstva , općenita... (S1)</p> <p>bilo bi stvarno korisno kada bi supervizor udomitelja znao nešto o udomiteljstvu, u smislu koje su to pravne pretpostavke da se netko može uopće baviti udomiteljstvom, da možda neki problem ili nešto što udomitelji često vole raditi preuzimati odgovornost za tu djecu na svoja leđa bez nekakve suradnje s centrom odnosno kako se mi već sada zvali i možda bi bilo korisno da neki koji ima ta specifična znanja kaže samo malo ovo sada u ovom trenutku vi ste sebe sada doveli u poziciju da možda možete ostati bez licence... znači taj dio priče bi definitivno bio bi plus, bio nekakav dodatak da ne ispadne da se raspravljalo u superviziji a da nikome nije upala u oči da je udomitelj prešao nekakvu granicu profesionalnosti da si je uzeo previše za previše ovlasti recimo... (S7)</p> <p>naravno uključuje pravni okvir (S9)</p> <p>Supervizori udomitelja bi, u odnosu na supervizore stručnjaka, trebali imati više znanja o udomiteljstvu (npr. o propisima...) (S10)</p>		
<p>Neke tehnike su nam samo spomenuli... nismo ih prošli, samo su nabrojane... i to mi negdje fali. Tehnike mi fale i ovdje, djelić... tehnike stječeš kroz rad... metodom vlastite kože. (S3)</p> <p>definitivno kreativne tehnike.... (S7)</p> <p>što više tih metoda i tehnika (...) osnovne vještine reflektiranje sve ono što supervizor treba znati što sam prije navodio, što je bitno, tehnike i metode, i reflektirajući tim igranja uloga i kreativne tehnike ono sa kartama sa figuricama prazna stolica sa tijelom u prostoru sve te kreativne tehnike crtanja metafore pričanje priča... (S8)</p>	Učenje tehnika i metoda rada	SUPERVIZIJSKE VJEŠTINE
<p>nekakve kompetencije koje supervizor treba imati komunikacijske vještine (S8)</p> <p>Svakako komunikacija, (S1)</p>	Učenje komunikacijskih vještina	
<p>od grupnih procesa (S8)</p> <p>svakako grupni rad (S1)</p> <p>Mora znati nešto o grupnoj dinamici, kako se vodi, koje su faze grupe.. (S5)</p> <p>sve ono što smo mi prošli sad ne sjećam baš svega, grupni rad i individualni, (S7)</p> <p>rad sa grupom rad sa grupom je specifičan... (S8)</p> <p>a ja smatram da supervizor sad mi govorimo o kvaliteti da za vođenje supervizijske grupe nisu potrebne nikakve extra vještine u odnosu na rad psihologa koji je vodio i zna voditi grupu...ja ne</p>	Znanja i vještine u radu s grupom	

<p>vidim razliku... mislim da Supervizor bilo koga ne može bit netko tko je završio fakultet, odmah otišao na superviziju udomitelja znači tko nema iskustva u vođenju grupe... (S9)</p>		
<p>osnove šta je supervizija (...) o samom supervizijskom procesu (...) preko ovih tehnika za superviziju kako početi supervizijski proces kako ga završiti kako se radi evaluacija na dnevnom na svakom susretu na pola procesa na kraju evaluacija kao tehnika ima na kraju krajeva sve bi to po meni bilo važno evo baš tako bi podijelila... (S8)</p>	<p>Poznavanje supervizijskog procesa</p>	
<p>da imamo individualnu superviziju. Prošli puta me je jedna udomiteljica pitala da li bi mogla doći kod mene... znači... nema potrebu dijeliti u grupi neke stvari a mi nismo uopće o tome promišljali iako smo imali mi tamo primjere individualne supervizije...ali možda bi trebalo dati priliku i za to a ne samo za grupu. Netko neće neku teškoću ima u odnosu sa unukom, sa nećakom...možda ne želi podijeliti pred grupom. Kao da više ostanu na površini u nekim stvarima nego što im se ide u dubinu. (S3)</p>	<p>Uključivanje individualne supervizije</p>	
<p>mogla bi biti grupna i individualna supervizija... (S7)</p>		
<p>Rekla bih da se u superviziji općenito veliki naglasak stavlja na grupnu superviziju, a možda bi, osobito za superviziju udomitelja, u edukaciji bilo dobro malo jače obraditi temu individualne supervizije - iako moram priznati da do sada nisam čula da netko u Hrvatskoj provodi individualnu superviziju udomitelja, vjerujem da bi mnogim udomiteljima i supervizorima bila itekako vrijedna alternativa grupnoj superviziji (s jedne strane, iz raznih razloga ne žele svi udomitelji biti u grupi tako dugog trajanja/ s tim članovima/ s tom svrhom, s druge strane, prema mom iskustvu, udomitelji puno češće od grupe "traže" terapiju ili samo podršku ("tapšanje", suosjećanje, utjehu...) što supervizoru otežava fokusiranje sadržaja i procesa na krajnju svrhu supervizije). (S10)</p>		
<p>i individualni rad jer ne zaboravimo supervizija ne mora samo biti grupna ona može biti individualna, (S1)</p>		
<p>od puno više vježbanja nesvjesnih procesa, bavljenje nesvjesnim procesima mislim da treba puno više ja se baš ne usudim tu puno po tome mislim da treba u superviziji puno više baratati</p>	<p>Poznavanje nesvjesnih psiholoških procesa</p>	

time nego što smo mi to dobili tijekom izobrazbe... (S8)		
rad sa nesvjesnim procesima i kod jednih i kod drugih...možda tu kod udomitelja je jako važno prepoznati jer oni nekada neće znati reći ono što ih muči.. tu je važno da s nesvjesnim procesima otkriti da ih nešto muči i da oni to otkriju u sebi...to je važno potaknuti ih da oni prepoznaju (S6)		
to smo mi preleteli na fakultetu šta ako se u superviziji sazna nešto što oko čega se baš nije šaliti.... naravno da se udomitelji čuvaju, šta onda.. tko prijavljuje, kako prijavljuje... to je jedno od pitanja izazova koja se mogu pokriti ...to je kod profesionalaca rjeđe što i kako dalje, kako to riješiti, kako prevazići jer smo u obavezi neke stvari prijaviti...šta ako čuješ od nekog udomitelja da je dijete udario, disciplinirao šamarom...u obavezi je svakome da prijavi... Na toj edukaciji bi se trebalo i to razraditi---etička pitanja/ kodeks i to oni moraju znati.... (S5)	Etika	
etika u superviziji, (S8)		
etici svoga rada (uključujući uvažavanje udomitelja kao stručnjaka za svoj život/ nepatroniziranje, neterapeutiziranje i odlučivanje što, kad i kako preusmjeriti u savjetovanje/ terapiju, mirenje različitih odgovornosti kao npr. čuvanje privatnosti supervizanata u odnosu na zaštitu djece/ (ne)prijavljivanje), o eventualnom sukobu uloga i njegovom izbjegavanju i sl. (...).Mislim da je također jako važno da supervizori udomitelja kroz edukaciju razmišljaju i uče o svojim vrijednostima i stavovima (prema obitelji, udomiteljstvu, svojoj ulozi supervizora udomitelja) (S10)		
i svakako mi se čini da je jako važan taj momenat vođenja, pokušaja vođenja tih supervizijskih grupa... (S1)	Praktično učenje	ISKUSTVENO UČENJE
Više prakse...više primjera, više da smo vidjeli kako netko drugi radi superviziju, da vježbamo S tamo...da smo imali premalo mete...govorim iz svoje pozicije.. da smo vježbali premalo u tim sigurnim uvjetima , kako bi to izgledalo...prerano smo pušteni sami da isprobavamo, da učimo na svojim greškama, da smo puno više trebali dobiti u edukaciji na tim primjerima... (S3)		
trebali bi imati edukaciju sličnu kakvu smo mi imali sa puno iskustva...vrlo iskustveno...vrlo		

<p>praktično sa tim nekim prakticanjem supervizije (...) mi smo dosta dobili na ovom praktičnom dijelu... mi smo imali reflektirajuće timove, učenje i igranje uloga... činilo mi se da smo dosta dobili na praktičnoj osnovi... metode rada u superviziji... (S6)</p>		
<p>Edukacija bi za obje ove skupine supervizora trebala uključivati teoriju i superviziranu izravnu praksu rada sa ("pokusnim") supervizantima, s tim da teorijski dio također bude osmišljen i proveden tako da maksimalno angažira "učenike"/ buduće supervizore (vježbe, simulacije, rasprave, poučavanje su-učenika, samostalni rad i sl.) (...) teorija je također važna kako bi praktičar bolje razumio što radi, zašto to funkcionira, koje još mogućnosti postoje i što bi bilo poželjno izbjeći, s čime bi se mogao susresti u budućnosti i kako tome pristupiti itd. Pristup teoriji koji maksimalno angažira učenike u svim edukacijama smatram najboljim, jer omogućuje učenicima da preuzmu odgovornost za ishode vlastitog učenja, utječu na dio tema i procesa, razvijaju kritičko mišljenje, obrazlaganje i zastupanje vlastitih stavova, prepoznavanje obrazaca, uvažavanje različitosti, suradnju... i razne druge vještine koje su potrebne za većinu poslova, a osobito za budući rad s ljudima. (S10)</p>		
<p>edukaciju smo prošli davno...možda bi još neke specifičnosti udomiteljstva trebalo još, možda bi mi trebalo...ponovi pitanje...a ne znam...ono što smo imali smo imali (...) trebalo bi sigurno doraditi još (...) mislim da bi tu trebalo ..u tom dijelu ... ali trebala bi edukacije biti specifičnije ...mislim da bi bilo dobro... (...) možda bi mi bilo lakše da sam kao početnik bila s nekim u paru...da bude kao terapeut, da snima, da piše, poslije toga da kaže kako je to njemu izgledalo, gdje bi uskočio, gdje ne bi uskočio, da smo prerano pušteni sami. (S3)</p>	<p>Podrška u procesu učenja</p>	
<p>meni je to bio prvi susret sa supervizijom uopće i meni činilo da nas je dosta dobro pripremio i paralelo smo imali i grupe i podršku od strane edukacije pa smo govorili koje probleme imamo.... (S5)</p>		
<p>i ovi ljudi koji su bili i više od mene radili superviziju.. koji su nastavili to raditi cijelo vrijeme...da nam kažu što su oni sve napravili....da nam kroz jednodnevni seminar pokažu tipa radim to i to i ti se osvježiš, ti se sjetiš nečeg što si prošao prije.. (S3)</p>	<p>Učenje kroz iskustvo predavača</p>	

<p>ne bi bilo loše da ta edukacija bude kombinacija nekoga, s nekog fakulteta... ne mora biti nužno nekog odsjeka za psihologiju recimo ili za socijalnu ali u konačnici zašto ne i ERF-a.... nekih pomažućih fakulteta koji se bave grupnim nekim procesima, grupnim radom a svakako uz njih su glavni nositelj ustanove koje imaju iskustva, ne teoretskog, iskustva u radu s udomiteljima (S9)</p>		
<p>mislim da bi bilo dobro uključiti i neke udomitelje...da se njih pita šta njima treba...koje oni stvarno potrebe imaju...da im ne namećemo neke stvari koje njima uopće ne trebaju... (S5)</p>	<p>Učenje kroz iskustvo udomitelja</p>	
<p>mislim da ju treba naše Ministarstvo organizirati, da bi trebalo pozvati stručnjake izvana koji su kao i onda bili, koji imaju stvarno iskustvo u edukaciji supervizije udomitelja, fakultet bi trebao stvoriti ekipu stručnjaka koji bi mogli biti nama pomoć u svemu ... (S3)</p>	<p>Odgovornost ministarstva za organizaciju edukacije</p>	<p>ORGANIZACIJSKI UVJETI KVALITETNE EDUKACIJE</p>
<p>ali svakako mislim da to treba uključiti resorno ministarstvo da to ne može ići mimo njih jer je zapravo tko na kraju donosi odluku hoćemo li mi imati superviziju u sustavu.... da ih je uvijek dobro, dobro ih je uključiti i kažem evo ja kroz sve te svoje edukacije i kroz tog eksperta i kroz superviziju iza svega toga je uvijek stajalo ministarstvo i u edukaciji su sudjelovali ljudi iz ministarstva...tako da mi se to čini dobar put.. (S1)</p>		
<p>Obzirom da se radi u sustavu ja mislim da bi ju trebalo organizirati Ministarstvo u suradnji sa faxom i stručnjacima iz prakse....obzirom da bi se nešto plaćalo mislim da bi kao nositelj prvenstveno bilo Ministarstvo , fakultet i stručnjaci...ljudi koji rade s udomiteljima... (S5)</p>		
<p>nama još samo veća obaveza da radimo SU ...ti imaš obavezu...bilo bi dobro...i do sada je bilo u zakonu u ZOS da centar radi SS i SU i imamo Zakonu o U....međutim ne radi se i onda mi nema svrhe indicirati SU. Kad bi se promijenili....kad bi ministarstvo našlo model kako raditi, koji model raditi SU i da to uđe kao redovna djelatnost onda da (S6)</p>		
<p>ali ministarstvo je to koje treba pratiti po meni... ako već ulažeš u nekoga onda ti taj neki treba ostati u sustavu... ali sa druge strane nije glupo da se nekoga educira i ti si onda sami formiraju supervizijsku grupu... ma daj onda reci mi pokrivaš to područje, te centre... obratite se tome nekome da vam formira grupu.... jako je to</p>		

<p>ostavljeno na nekakvu osobnu odgovornost koliko će se tko angažirati... umjesto da to postane nekakav standard i nešto što se mora kao što udomitelji moraju jednom godišnje jednom sudjelovati na edukaciji.... kada su zakonom promijenili da to ne rade centri nego rade centri za pružanje usluga u zajednici odnosno domovi i to je lom.... tamo rade ljudi koji nisu educirani i onda ih udomitelji na tim edukacijama pojedju jer ovi nemaju pojma.... (S7)</p>		
<p>Ministarstvo nadležno za udomiteljstvo bi, s obzirom na deklarativni stav o potrebi za supervizijom udomitelja, trebalo poticati razvoj takvog edukacijskog/ takvih edukacijskih programa (npr. javni poziv za izradu edukacijskog programa, direktno ugovaranje izrade programa sa sveučilištem/ jednim ili više fakulteta, savjetovanje sa stručnjacima o potrebnim kompetencijama) te za dio polaznika sufinancirati sudjelovanje u edukaciji koju priznaje kao kvalifikaciju za provođenje supervizije udomitelja u okviru sustava socijalne skrbi. (S10)</p>		
<p>no sigurno bi, uz dobru selekciju polaznika i eventualne razlikovne kolegije, odlični supervizori mogli proizaći i iz redova općih pedagoga, diplomiranih učitelja/ica, nekih humanističkih profesija i sl. (s tim da mislim da bi, bez obzira na primarnu struku, bilo odlično napraviti selekciju polaznika/ca na temelju motivacije te nekih stavova i vještina) (S10)</p>	<p>Selekcija polaznika prema osobnim karakteristikama</p>	
<p>i te kompetencije koje supervizori moraju imati, prihvaćanjem, razumijevanje, poštivanje tuđeg tempa,... mislim da svaki supervizor treba imati tu 1 osobnost... (S8)</p>		
<p>Al u svakom slučaju treba stalno pratiti trendove, zbivanja koja se događaju i uvijek treba nešto novo... (S3)</p>	<p>Unaprjeđenje edukacije u skladu s aktualnim potrebama</p>	
<p>ja sam imao prethodno iskustvo studijskog putovanja u švedsku pa gledaj njihovih agencija za udomiteljstvo, sistema rada tamo sa članovima obitelji udomitelja pa mi se to nekako nadovezao i sve skupa mi je bilo prvo ta specifičnost i druga specifičnost je bila što je to zapravo jer je to bilo jedno vrlo usko područje, udomiteljstvo je usko područje sustava socijalne skrbi...ovo supervizija stručnjaka ona zapravo obuhvaća te procese ali ona ne obuhvaća područja, a ovdje je baš bilo i</p>	<p>Dodatne edukacije radi uže specijalizacije unutar edukacije za supervizore</p>	

<p>problematika i područje rada i sve skupa sve bilo okrenuto ka udomiteljstvu kao tom jednom području i zapravo populaciji udomitelja za djecu...nemojmo zaboraviti supervizija udomitelja je bila baš kao za supervizora udomitelja za djecu tu su apsolutno bio je ostavljeni sa strane udomitelji za odrasle... tako je bilo osmišljeno...mi smo se bavili problematikom znači djece, adolescenata onoga svega što jedno odrastanje djeteta može donijeti, a sve drugo je bilo negdje sa strane (S1)</p>		
<p>Supervizija udomitelja bi trebala biti zasebna edukacija, odnosno više je zamišljam kao dodatni modul na specijalističkom iz supervizije u psihosocijalnom radu (dakle, za one koji bi se željeli subspecijalizirati) s nekoliko dodatnih sati, ali specifično usmjerenih i naravno dodatna supervizija grupa udomitelja. (S4)</p>		
<p>ali velim za superviziju udomitelja čini mi se da to može biti neki program doškoloavanja ili nečega ono tipa na razini nekog tečaja u trajanju neko kraće vrijeme, sa nekim osnovama o udomiteljstvu i ovoga i onoga (...) Rekao sam da mi se čini negdje da je to ipak razina nekog tečaja, pa negdje razina je ono godina dana, dobro godina mislim da se u toj godini dana da organizirati 6 takvih susreta supervizijskih i metasupervizijskih i sve skupa, tak da mislim da ne treba tu puno... mislim da nositelj bi mogla biti neka udruga iz NGO sektora koja se a priori bavi takvim poslovima uz oprezno uključivanje svakako profesora sa našeg studija ili tako nešto... (S1)</p>		
<p>ima već gotovih supervizora koji se bave ...znači supervizijom u psihosocijalnom radu ili ovom metodskom...znači ima ljudi koji su završili obrazovanje i koji mogu vrlo lako uz nekakve male edukacije biti supervizori udomitelja ako je to potrebno na njihovom području.... mislim da ne treba trajati 3 godine al ne smije omalovažavat priču da na ne može netko biti supervizor ako prođe neki tečaj od dva mjeseca onda nam više ne treba ni poslijediplomski ni faks... (S2)</p>		
<p>mislim da sada već ima dosta supervizora pa se i ovi postojeći mogu samo doeducirati u tim nekakvim specifičnostima i mislim da nas je sada dosta (S5)</p>		
<p>ja mislim da ona može trajati... sad ću ti lupit... godinu dana... ali da u nju se može uključiti samo netko tko ima 5 godina iskustva rada sa</p>		

udomiteljima... znači sama edukacija može biti ono 10 susreta po 3 dana... baza ti mora biti rad s udomiteljima... (S9)		
---	--	--

Tablica 9. Edukacije supervizora stručnjaka psihosocijalnog rada

IZJAVE	KODOVI	KATEGORIJE
puno drugih iskustava stečenih nakon vođenja supervizije udomitelja (S10)	Završen certificiran program obrazovanja	CJELOŽIVOTNO OBRAZOVANJE
ovo što se događa sa supervizijom stručnjaka po meni to je ok, to je ova razina koja treba biti.. to je 2 godine edukacije i završni rad... (S1)		
za SS za to imamo poslijediplomski studij i da je to nama dovoljno, ne vidim da bi sada još tu nešto trebalo... (S6)		
(npr. edukacije iz realitetne terapije, coachinga, terapije igrom, više od 10 godina iskustva u savjetovanju i vođenju raznih grupa (S10)	Dodatne edukacije	
ja stvarno mislim da je to 1 cjeloživotno obrazovanje, stalno se moraš dodatno educirati, iz različitih teorija, ići na meta supervizije ići na intervizije, stvar stvarno mislim da ćeš teško napredovati bez toga kao supervizor.... Meni svaka edukacija koristi ja na svakoj edukaciji dobijem nešto za sebe (S8)	Metasupervizija i intervizija	
možda više prakticiranja supervizije tijekom studija. ja smijem to reći da nismo toliko dobili...više smo dobili znanstvenu podlogu...još bi trebalo malo više ovog praktičnog dijela (S6)	Praktično učenje	UNAPREĐENJE BAZIČNE EDUKACIJE ZA SUPERVIZORA
mislim da za superviziju stručnih radnika kad uzimaš superviziju psihosocijalne skrbi u čitave kako bi rekla...pa ti dođe jedan iz jede ustanove, drugi iz druge ustanove... da je tu dovoljno imati vještine grupe (S9)	Znanja i vještine u radu s grupom	